

درِ تین

کلام منظوم

حضرت زاذلام احمد قادیانی مسیح موعود و مہدی معہود علیہ السلام

از انتشارات

المشرکہ الاسلامیہ

First Published in U. K. in 1990 by:

**AL SHIRKATUL ISLAMIYYAH
ISLAMABAD
SHEEPHATCH LANE, TILFORD
SURREY GU10 2AQ U.K.**

**Printed in U.K. by:
Raqeem Press
Islamabad, U.K.**

© 1990 AL SHIRKATUL ISLAMIYYAH

ISBN 1 85372 349 5

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش گفتار

۲۴ بهمن ماه سال ۱۳۳۴ هجری شمسی برابر با ۱۲ فوریه سال ۱۸۳۵ میلادی حضرت میرزا غلام احمد در ده قادیان استان پنجاب کشور هندوستان بدنیا آمدند - ایشان چشم و چراغ خانوادۀ فارسی الاصل بوده اند که در آن ناحیه مستقر و بی نهایت محترم و صاحب حیثیت بودند -

وی تحصیلات ابتدای را در خانه حاصل نمودند - از زمان کودکی ایشان عاشق قرآن بودند و بیشتر وقت خویش را به تلاوت آن مصروف میداشتند - کتاب های مذاهب دیگری نیز مطالعه و گاه در ردۀ اعتراضات مخالفین اسلام مقاله های نوشتند - در آن زمان ایشان توجه خاص در موازنه مذاهب داشتند

گفتاری در مشنوی از ایشان

بهر مذہبی غور کردم بسی	✦	شفیدم بدل حجت ہر کسی
ہم از کودکی سوی این تاختم	✦	درین شغل خود را بینداختم
جوانی ہمہ اندرین باختم	✦	دل از غیر این کار پرداختم
نگہ کردم از روی صدق و سداد	✦	بترس خدا و بعدل و بداد

چو اسلام دینی قوی و متین

نہ دیدم کہ بر منبش آفرین

ایشان بر عبادات علاقم خاصی داشتند و بہ استجابت دعا یقین غیر متزلزل و بیشتر اوقات

شب ایشان در ذکر الهی میگذشت و گاه گاه روزها را باروزه های مستحبی بسر میبردند و رؤیا
های صادقه از زمان جوانی میدیدند.

در سن چهل سالگی مَورِدِ لطف بیشتر خداوند متعال قرار گرفته و مُشَرَف به وحی و الهام
الهی گردیدند. و در سال ۱۸۹۰ میلادی بامر خداوند متعال بعثت خویش را بحیثیت
مسیح موعود و مهدی معهود اعلام نمودند یعنی آنچه که سرور کائنات حضرت محمد مصطفی صلی
الله علیه و سلم اخباری در مَورِدِ بعثت حضرت مسیح و مهدی بمنظور غلبه اسلام فرموده بودند،
در وجود ایشان متجلی بوده قبل از بعثت ایشان عالم اسلام را حالت تیرگی فرا گرفته بود حضرت
اقدس وضع تأثر او و مسلمانان را چنین بیان فرموده اند.

می سزد گر خون ببار دیده هراهل دین

بر پریشان حالی اسلام و قحط المسلمین

دین حق را اگر گوش آمد صعباناک و سهمگین

سخت شوری اوقات اندر جهان از کفر و کین

هر طرف کفر است جوشان همچو افواج یزید

دین حق بیمار و بی کس همچو زین العابدین

این دو فکر دین احمد مغر جان ماگذاخت

کثرت اعدای ملت، قلت انصار دین

یا الهی باز کی آید ز تو وقت مدد

باز کی بنفیم آن فرخنده ایام و سنین

ای خدا زود آ و بر ما آب نصرت ببار

یا ما بردار یارب زین مقام آتشین

در چنین اوضاع روح فرسایشان مسئولیت حمایت از اسلام را بعهده گرفتند و بالتوفیق خداوند متعال چشمه پاک علوم قرآنی را جاری ساختند و انقلاب معنوی و اخلاقی و فکری بوجود آوردند که نظیر آن جز در صدر اسلام دیده نمیشود.

ایشان نه تنها با برابری قاطع بر تری دین اسلام را بر ادیان دیگر ثابت نمودند بلکه با قدرت قدسی خویش جماعتی نیز تشکیل دادند و نتیجه مساعی جمیله آن جماعت اکنون پیام اسلام در سراسر جهان ابلاغ می گردد و آن روز نزدیک است که بر روی زمین فقط یک معبود خواهد بود یعنی الله - یک مذہب خواهد بود یعنی اسلام، و یک کتاب خواهد بود یعنی قرآن و یک رهبر خواهد بود یعنی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم.

از تقدیرهای خداوند است این تقدیر

۴ خرداد سال ۱۳۸۷، هجری شمسی برابر با ۲۶ مه سال ۱۹۰۸ میلادی حضرت احمد درویش جیات گفتند و آرامگاه مطهر ایشان در شهر قادیان می باشد - رحمت خدا بر ایشان باد.

دَرِثَمین فارسی

حضرت مهدی موعود و مسیح موعود علیه السلام در تأیید اسلام تقریباً هشتاد جلد کتاب نوشتند که محتوای آنان پُر از حقایق و معارف الهی میباشد که دَرِثَمین فارسی مجموعه منظومه ای آن است که بمناسبت موقع و محل در تصانیف خویش گفتند و در آن حمد الهی و مدح رسول اکرم صلی الله علیه وسلم و فضائل قرآن و محاسن اسلام نیز میباشد.

خلاصه مجموعه منظومه دارای چنین مضامینی میباشد که برای حصول فلاح دارین بسیار ضروری است.

نظم یکی از موثرترین وسیله ی ابلاغ است که هیچ انسان باهوش نمیتواند فوائد و

اهمیت آن را متذکر گردد. ایشان نه تنها برای ترویج و اشاعت تعالیم اسلامی ازین وسیله استفاده نمودند بلکه اشعار ایشان بویژگی مربوط بخود تاثیر عمیقی در کلامشان بوجود آورد. بی شک ایشان چراغ هدایت و معرفت الهی و محبت رسول اکرم را روشن نمودند که از نور آن دنیاتار و زوایسین روشن خواهد ماند. بهمین دلیل خدای علیم و خیر بروی الهام فرمود

در کلام تو چیز نیست که شعراء را در آن و غلی نیست

اظهار تشکر و امتنان

کلام فارسی حضرت مهدی معمود و مسیح موعود علیه السلام شاهکار اخلاص و صداقت و عشق و محبت است که تاثیر آنرا هیچ صاحب دلی نمی تواند انکار کند. حضرت مرزا ناصر احمد خلیفه مسیح الثالث رحمه الله آرزوی شدید داشتند که کلام حضرت امام الزمان را بطریق شائش به چاپ برسانند لذا برای انجام این امر ایشان به مولانا ابوالمنیر نورالحق مدیر عامل سازمان اداره المصنفین ربوه ماموریت دادند نیز گام به گام از طرف خودشان رهنمائی میفرمودند علاوه بر این پیرو فرمایش ایشان یکی از بزرگان معروف این سلسله آقای شیخ محمد احمد مظهر که بزبان فارسی ید طولی و تسلط داشته و در علوم آنسۀ شهرت جهانی دارند قبول زحمت نموده و در تالیف دیوان مذکور دُور از اغلاط کمک شایانی داشته اند. جَزَاهُمْ اللهُ أَحْسَنَ الْجَزَاءِ.

همانطور این سازمان از مولوی مبشر احمد راجیکی نیز سپاسگذاری مینماید که برای انجام این کار نسخه ها را مطالعه و برای کتابت صحیح آماده نمودند.

برکات بی پایان خداوند متعال مشمول تمام کسانی باشد که در این زمینه ما را یاری داده اند.

ناشر

فہرست منظومات در شہین فارسی

صفحہ	بصرع اول	صفحہ	بصرع اول
۲۱	نیش دنیائے دوں دے چند ست	۱	ہر دم از کاخ عالم آواز نیست
۲۸	چوں نیستت بیک مگے تاب ہم سری	۵	در دلم چو شد شنائے سرورے
۲۸	ہست فراق آفتابِ علم و دیں	۱۳	کر مکہ پروانہ را چوں موت می آید فراز
۲۹	اے در انکار ماندہ از الہام	۱۴	پناہم آں توانائست ہر آں
۳۰	ترا عقل تو ہر دم پائے بند کبرے وارد	۱۵	بدل در دے کرد ام از برائے طالبان حق
۳۱	حاجت نورے بود ہر چشم را	۱۶	خاکساریم و سخن از رہِ غربت گوئیم
۴۰	کلام پاک آں بیچوں دہ صد جام عرفاں را	۱۷	بیا اے طلبکارِ صدق و مصواب
۴۱	الا اے کمر بستہ برا فترا	۲۰	گر جو دے در مقابل روئے مکروہ و ریشہ
۴۵	از نور پاک قرآن صبح صفا میدہ	۲۰	ہر کہ تفت آفگند بہ مہر منیر

صفحہ	مصرع اول	صفحہ	مصرع اول
۹۰	اے دلبر و دیستان و دلدار	۴۶	از وحی خدا صبح صداقت پدید
۹۲	جنس نام و ننگ عزت راز دامن یکتیم	۴۷	اے سر خود کشیدہ از فراق
۹۲	اے غافلان و فانیکنندہ اس سرائے خام	۷۶	تا تو انما را کجای تاب و تواس
۹۲	آہنجا کہ محبتے نمک سے ریزد	۷۶	عشق است کہ بر خاک مذلت غلطاند
۹۳	سینہ سے باید تہی از غیر یار	۷۶	بیچ محبوبے نمائد پھوپھو یار و دلبرم
۹۳	ترک خوبے سے کنائد خوب تر	۷۶	چشم و گوش و دیدہ بند اے حق گزین
۹۳	چوں گمانے گنم اینجا مدد روح قدس	۷۷	ہمیں مگر گستاخیاں پر پوشد روئے یاراں را
۹۴	تا برو کم نظر شد از مہر ماہ مارا	۷۷	ہست فراق مبارک از خدا طیب شجر
۹۴	گرچہ ہر کس ز زہ لاف بیانے وارو	۷۸	اے خالق ارض و سما بر من در رحمت کشا
۹۴	نئے رسم از مردن چنین خون از دل انگدیم	۷۸	اے خدا اے چارہ آزار ما
۹۴	چو شیر شہزادہ قرآن نمائد رو بقریدن	۸۹	جان و دلم فدائے جمال محمد است
۹۵	آں صید تیرہ سخت کہ بندے پاپے او	۹۰	بجہ اللہ کہ ایں کحل الجواہر
۹۵	ایں نہ از خود ہست جوش جان شاں	۹۰	متب از سرمہ رو اگر روشنی چشم سے باید
۹۵	اے خدا اے چارہ ساز ہر دل اندوہگین	۹۰	کسانیکہ پوشیدہ چشم دل اند

صفحہ	مِصرعِ اوّل	صفحہ	مِصرعِ اوّل
۱۱۶	ایں شست نشانِ آسمانی	۹۶	مے سَزدِ گُرخوں بِبارِ ویدِ ہر اہلِ دیں
۱۱۷	اے سختِ اسیرِ بدگمانی	۱۰۱	نشانِ احمد را کہ داند جزُ خداوندِ کریم
۱۱۷	اگر خود آدمی کامل نباشد در تلاشِ حق	۱۰۲	آں نہ دانائے بود، کز ناشکیبائی نفس
۱۱۷	رحمتِ خالق کہ حرزِ اولیاست	۱۰۳	زِ عشاقِ فرقان و پیغمبرِ مبین
۱۱۷	چہ خوش بُوفے اگر ہر یک زِ اُمتِ نورِ دیں بود	۱۰۴	جائیکہ از مسیح و زُوشِ سُخنِ رُود
۱۱۸	بکوشید اے جواناں! تا بدیں قوتِ شویدیا	۱۱۳	اے خدا جانم بر اسرارِ فدا
۱۲۱	محبتِ تو دوائے ہزار بیماری است	۱۱۳	دراں ابنِ مریمِ خدائی بُبود
۱۲۲	چوں زِ من آید شائے سرورِ عالی تبار	۱۱۳	اُمتِ احمد نہاں دارد و ضدِ رادِ رُجود
۱۳۳	ایکد و جا لکمِ بچشمت، نیز ضال	۱۱۳	عبد شد از کردگارِ بیچاگوں
۱۳۳	بدرہ از چشمِ خود آبے درختانِ محبت را	۱۱۳	عزیزاں بے خلوص و صدقِ نکشاید رہے را
۱۳۹	مُصطفیٰ را چوں فرو تر شد مقام	۱۱۵	اے خداوندِ رہنمائے جہاں
۱۳۹	چوں مرا نوے پے قومِ سچی دادہ اند	۱۱۵	اے خدا، اے مالکِ ارض و سما
۱۴۰	خدا چوں بہ بندِ دو چشمِ کسے	۱۱۶	گر خدا از بندہ خوشنود نیست
۱۴۰	دوستاں خود را نشانِ حضرتِ جاناں گنید	۱۱۶	ہماں پر کہ جاں در رو اُوفشانم

صفحہ	مِصرعِ اوّل	صفحہ	مِصرعِ اوّل
۱۶۱	عزیزاں مے دہم صدار سو گند	۱۴۱	عجب نوریت در جان محمد
۱۶۱	بنگر کہ آں مؤید من شیخ نجف را	۱۴۳	اے عزیزاں بدو دین متیں آں کاریت
۱۶۱	گر ہمیں لان و گزاف و شیخی است	۱۴۳	قربان تست جان من، اے یارِ محسنم
۱۶۱	صادق آں باشد کہ ایام بکلا	۱۴۳	اے اسیرِ عقل خود، بر ہستی خود، کم نیاز
۱۶۱	کے پرستند بندہ را جز آنکہ نادانے بود	۱۴۴	اے نیچرِ شوخ، ایں چہ اید است
۱۶۱	محمدؐ است امام و چراغ ہر دو جہاں	۱۴۵	روئے دلبر از طلبگاراں نمے وارد حجاب
۱۶۲	بنگر اے قوم نشان ہائے خداوندِ قدیر	۱۴۷	یکے شد دین احمدؐ، ہیچ خوش و یار نیست
۱۶۳	اے فریدِ وقت در صدق و صفا	۱۴۹	رہبرِ با سیدِ مصطفیٰ است
۱۷۵	سُخنِ نزد مہراں از شہر یارے	۱۵۰	حمد و شکرِ آں خدائے کردگار
۱۷۶	بر دباری مے گند زور آورے	۱۵۷	وحیِ حق پُر از اشارتِ خداست
۱۷۶	آنکس کہ بتورسد شہاں را چہ کند	۱۵۸	جاں فدائے آنکہ اوجاں آفرید
۱۷۶	اے خدا، اے چشمِ نورِ ہدیٰ!	۱۶۰	آنانکہ گشت کو چہ جانان مقامِ شان
۱۷۶	ہر آں کاے کہ گردد از دعائے نحو جانانے	۱۶۰	تو یک قطرہ داری ز عقل و غرور
۱۷۷	صدق را ہر دم بدو آید ز ربِّ العالمین	۱۶۰	تو انم کہ ایں عہد و پیمان کنم

صفحہ	مصرع اوّل	صفحہ	مصرع اوّل
۱۸۲	از برائش محمد آحسن را	۱۷۷	ذلتِ صادق مجہ، اے بے تمیز
۱۸۲	چو آمد از خدا عوں، یہیں انپشیم اگر امش	۱۷۷	بترسید از خدائے بے نیاز و سخت قہاے
۱۸۲	مائدہ چیز نیست دیگر خشک نال چیزے وگر	۱۷۸	اے قدیر و خالقِ ارض و سما
۱۸۲	آسماں بار و نشان، آتوقت میگوید زمیں	۱۸۰	دیر گاہیت کہ پیغمبر زمین پر ز فساد
۱۸۳	بہر دم مددے از خدا ہے آید	۱۸۰	ہر کہ روشن شد دل و جان و دروں از حضرتش
۱۸۳	اے پئے تحقیر من بستہ کمر	۱۸۰	بر مقامِ فلک شدہ یارب
۱۸۸	ہماں ز نوع بشر کامل از خدا باشد	۱۸۰	سال دیگر را کہ مے و اند حساب
۲۱۰	آسمان و مہ و خورشید شہادت دادند	۱۸۰	سلامت بر تو اے مرد سلامت
۲۱۱	جہاں را دل ازیں طاعوں و نیم شست	۱۸۰	ترا باہر کہ روئے آشنائی است
۲۱۱	نشان اگر چہ نہ در اختیار کس بود دست	۱۸۱	غریقی و رطوبتِ بحر محبت
۲۱۲	آں جو انمرد و حبیب کردگار	۱۸۱	خلق و عالم جملہ در شور و شہر اند
۲۱۵	خوش باش کہ عاقبت نکو خواہد بود	۱۸۱	گر ایں کفرم بدست آید برو قربان گنم صد میں
۲۱۶	بہر دم از دل و جان وصفِ یار خود بکنم	۱۸۱	گر مہر خویش بر گنم از روئے دلبرم
۲۱۶	اے بسا خاند و دشمن کہ تو ویراں کردی	۱۸۱	دلہم مے بلرز و چو یاد آورم

صفحہ	مِصرعِ اوّل	صفحہ	مِصرعِ اوّل
۲۲۴	مرانہ زہد و عبادت، نہ خیریت و کارے است	۲۱۷	اے محبتِ عجب آثارِ نمایاں کردی
۲۲۳	اگر مردی، رو مولیٰ طلب کن	۲۱۸	چہ شیریں یادِ گُست اے دِستام
۲۲۴	رسیدہ ہو بلائے، ولے بخیر گدشت	۲۱۸	تا شود پیر کو دے ناداں
۲۲۵	یک نظر سوئے فلک کن یک نظر سوئے نہیں	۲۱۸	ایں ہمہ وحی است از ربّ السماء
۲۲۵	اے گرفتارِ بہادر ہمہ اوقاتِ حیات	۲۱۸	رسید مژدہ کہ ایامِ نو بہار آمد
۲۲۵	کس بہر کسے سر نہ بد، جاں نَفشاند	۲۱۸	شد ظُورِ وعدہ ہائے انبیاء و مرسلین
۲۲۶	از بندگانِ نفسِ رو آں یگانِ مپرس	۲۱۹	اَمِن است در مکانِ محبتِ سرائے ما
۲۲۶	ہر چہ باید نو عروسی را ہماں ساماں گنم	۲۱۹	کئے تُو اں کردنِ شمارِ خوبیِ عجبِ الکیم
۲۲۷	آنکہ گوید ابنِ مریم چوں شدی	۲۲۱	رہا گو سفند ابنِ عالی جناب
۲۲۸	چہ شیریں منظری اے دِستام	۲۲۱	رسید مژدہ کہ آں یارِ دلپسند آمد
۲۲۸	چوں مرا حکم از پئے قومِ سچی دادہ اند	۲۲۱	اَلَا اے کہ ہر شیارِ ی و پاک زاو
۲۲۹	مرو میداں باش و حالِ ما بہیں	۲۲۲	تُر زلزل در آیوانِ کسریٰ فساد
۲۲۹	آنکہ آید از خدا، آید بد و نصرتِ دواں	۲۲۳	اے سرو جانِ دِل و ہر ذرہ اُمِ قربان تو
۲۲۹	حالا مصلحتِ وقتِ دراں مے بینم	۲۲۳	چو دورِ غُشروی آغاز کردند

صفحہ	مِصرعِ اوّل	صفحہ	مِصرعِ اوّل
۲۳۶	طریقِ زہد و تعبدِ ندانم اے زاہد!	۲۲۹	آید آں روزے کہ مستخلص شود
۲۳۶	سپاس آں خداوندِ مکیائے را	۲۲۹	ساقیا آمدنِ عیدِ مبارکِ باوت
۲۳۳	کے شوی عاشقِ رُخِ یارے	۲۳۰	دُبدبِ خوشرویم شد بلند
۲۷۲	از طمعِ جُستیم ہر چیزے کہ آں بیکار بُود	۲۳۰	از خدا یا بندِ مردانِ خدا
۲۷۲	تو خواہی فُشپ یا خود مُردہ مے باش	۲۳۰	مباش ایمن از بازیِ روزگار
۲۷۳	رائے واعظ اگر چہ رائے من است	۲۳۰	تو مردانِ آں راہِ چوں بنگری
۲۷۳	آہ صد آہ، رفت عمرِ بباد	۲۳۰	مکن تنہیکہ بر عمرِ ناپائیدار
۲۷۳	من نہ واعظ، کہ عاشقِ زارم	۲۳۱	آنانکہ بدعاویٰ ماحملہ ہا کنند
۲۷۳	نہ در فراقِ قرار آیدم، نہ وقتِ وصال	۲۳۱	بحمدِ اللہ کہ آخر ایں کتابم
۲۷۳	کاش تا دوست راہ یافتے	۲۳۱	بجز فضلِ خداوندی چہ در مانے ضلالت را
۲۷۳	رفتی و درِ عشقِ بجانم گذشتی	۲۳۳	اِسمَعُوا صَوْتَ السَّمَاءِ جَاءَ الْمَسِيحُ جَاءَ الْمَسِيحُ
۲۷۳	اے شوخ، زنا تو اں چہ جوئی	۲۳۳	اے یارِ ازل بس است رُوئے تو مرا
۲۷۵	تو نورِ ہر دو جہانی، ترا شناختہ ام	۲۳۳	مردمِ نااہل گویند کہ چوں عیسیٰ شدی
۲۷۵	مردمِ بدرِ عشق و صنم را خبر نہ شد	۲۳۶	گر بہ مجنوں صحبے خواہی، بہ بینی زود تر

صفحہ	مِصرعِ اوّل	صفحہ	مِصرعِ اوّل
۲۷۷	زہر باشد آن سُخن کز مُردہ است	۲۷۵	دامن کشان رویِ زمین، اے یارِ مہوشم
۲۷۷	بِپُشتِ اے کور، تا کور است دل	۲۷۵	آمد تمام شہر، بہ بیمارِ پُرسی ام
۲۷۷	صیدِ کرون کا رِما آمد، مگر	۲۷۵	اے مونسِ جانِ بے قرارم
۲۷۸	دردِ آتشِ صورتِ فُرقاں عیاں نماؤد	۲۷۵	ہفت کشورِ گرزِ عالمِ بے خبر باشد چہ باک
۲۸۰	اے زِ تعلیمِ ویدِ آوارہ	۲۷۶	گُجا آں مُفسدے را بجائے باشد
	—————	۲۷۷	ہر کہ بے تحقیق بکُشايد دہن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نَحْمَدُهُ وَنُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ الْكَرِيمِ

مُنَاجَات

ہر دم از کاخ عالم آوازیت کہ بخش بانی و بنا سازیت
نہ کس اُورا، شریک و انباریت نہ بکارش، و خیل و ہمازیت
ایں جہاں را، عمارت اندازیت و از جہاں، برتر است و ممتازیت
وحدہ لا شریک، حجت و تدبیر لم یزل، لایزال و نہ دو بصیر
کار سازِ جہان و پاک و تدبیر خالق و رازق و کریم و رحیم
رہنما و معلّم رہ دین ہادی و ملہم علوم یقیس
مُتَّصِف، باہمہ صفاتِ کمال برتر، از احتیاج آل و عیال

بریکے حال ہست، در ہمہ حال   رہ نیابد، بدو، فنا و زوال
 نیست از حکم او، بروں چیزے   نہ چیزیت او، نہ چوں چیزے
 نتواں گفت، لایس اشیاست   نہ تواں گفتن ایں کہ، دور ازماست
 ذات او، گرچہ ہست بالاتر   نتواں گفت، زیر اوست دیگر
 ہرچہ آید، بفہم و عقل و قیاس   ذات او، برتر است ز اں و سوا س
 ذات بیچون و چند، افتادست   وز حدود و قیود آزادست
 نہ وجودے بذات او انباز   نہ کے در صفات او انباز
 ہمہ پیدا، ز دست قدرت او   کثرت شال، گواہ وحدت او
 گر شریکیش بدے، ز خلق دیگر   گشتے، ایں مجملہ خلق، زیر و زبر
 ہرچہ، از وصفِ خاکی و خاکست   ذات بیچون او، از اں پاکست
 بند، بر پائے ہر وجود نہاد   خود، زیر قید و بند ہست آزاد
 آدمی بندہ ہست، و نفس بند   در دود و صد، حرص و آرزو، سرگمبند
 ہمچنین بندہ، آفتاب و قمر   بند، در سیر گاہِ خویش و مقمر
 ماہ رانیت، طاقت ایں کار   کہ بتابد بروز، چوں احرار
 نیز، نور شید را، نہ یارائے   کہ ہند، بر سریرِ شب، پائے

آب ہم بندہ ہست زیں کہ مدام   بند در سردی است، نے خود کام
 آتش تیز، نیز، بندہ او   در چنیں سوزشے، فلکندہ او
 گر بر آری، بہ پیش او فریاد   گر میش، کم نہ گردد، اے استاد
 پائے اشجار، در زمین بند است   سخت، در پا، سلاسل انگند است
 ایں ہمہ بستگان آں یک ذات   بر وجودش، دلائل و آیات
 اے خداوندِ حلق و عالمیاں   خلق و عالم، زیرِ قدرت حیراں
 چہ مُہیب است، شان و شوکت تو   چہ عجیب است، کار و صنعت تو
 حمد را، با تو نسبت، از آغاز   نے در آں کس شریک، نے انبار
 تو وحیدی و بے نظیر و تدیم   متنزہ ز ہر قسیم و سیم
 کس نظیر تو نیست، در دو جہاں   بر دو عالم توئی، خدائے یگاں
 زور تو غالب است، بر ہمہ چیز   ہمہ چیزے، بہ جنب تو ناچیز
 ترست، ایمن کند ز ترس و خطر   ہر کہ عارف ترست، ترساں تر
 خلق جوید، پناہ و سایہ کس   واں پناہ ہمہ تو، ہستی و بس
 ہست یاد تو، ہلکد ہر کسے   خاطرے، بے تو، خاطر آزارے
 ہر کہ نالد، بدر گہت بنیاد   بخت گم کردہ را، بیابد باز

لطفِ تو، ترکِ طالبان نکلند   کس بکارِ رَہمت، زیاں نکلند
ہر کہ با ذاتِ تو، سرے دارد   پشت، بر روئے دیگرے دارد
زینکہ، چوں کار بر تو، بگذارد   رو بہ اغیار، از چہ رو آورد
ذاتِ پاکت، بس ست، یارِ یکے   دل یکے، جاں یکے، نگارِ یکے
ہر کہ پوشیدہ باتو در سازد   رحمت، آشکار بخوازد
ہر کہ گیرد دَرتِ بصدق و حضور   از درو بامِ او، ببارد نور
ہر کہ راہت گرفت، کارش شد   صد اُمیدے، بروز گارش شد
ہر کہ راہِ تو جُست، یافتہ است   تافت آں رو کہ ہر تافتہ است
وانکہ از ظِلِّ قُربتِ تو، رمید   بر درِ ہر کہ رفت، ذلت دید

اے خداوندِ من! گناہم بخش

سوئے درگاہِ خویش، راہم بخش

روشنی بخش، در دل و جانم   پاک کن، از گناہِ پنهانم
دلِ ستانی و، دِلربائی کن   بہ نگاہے، گرہ کشائی کن

در دو عالم، مرا عزیز تویی

واچہ می خواہم از تو، نیز تویی

نعت

درِ دلم جو شد آشنائے سرورے   آنکہ در خوبی، ندارد ہمسرے
 آنکہ جانِش، عاشقِ یارِ ازل   آنکہ رُوحش، واصلِ آں دلبرے
 آنکہ مجذوبِ عنایاتِ حق است   ہمچو طفلے پروریدہ، در برے
 آنکہ در برِ تو کرم، بحرِ عظیم   آنکہ در لطفِ اتم، یکتا درے
 آنکہ در جود و سخا، ابر بہار   آنکہ در فیض و عطا، یک خاورے
 آں رحیم و رحمِ حق را، آیتے   آں کریم و جودِ حق را، منظرے
 آں رُخِ فرخ، کہ یک دیدار او   زِشتِ رُورا، میگند خوش منظرے
 آں دلِ روشن، کہ روشن کردہ است   صد درونِ تیرہ را، پُخولِ اخترے
 آں مُبارکِ پئے، کہ اند ذاتِ او   رحمتے، ز اں ذاتِ عالمِ پرورے
 احمدِ آخرِ زماں، کز نور او

شد دلِ مردوم، زِ خورتا باں ترے

از بنی آدم، فزوں تر در جمال   وز کالی پاک تر، در گوہرے
 بر لبش جاری، زِ حکمتِ چشمہ   در دلش، پُر از معارف، کوثرے

بہرِ حق، داماں نہ غیرش، برفشانند ثنائی اُو نیست، در بحر و برے
 اُس چراغش داد حق، کش تا ابد نے خطر، نے غم، ز بادِ صرے
 پہلوانِ حضرتِ ربِّ جلیل بر میاں بستہ، ز شوکت، خجریے
 تیر اُو تیزی، بہرِ میسداں نمود تیغ اُو، ہر جا نمودہ، جو ہرے
 کرد ثابت بر جہاں، عجزِ بتاں و انمودہ، زورِ آں یک قادرے
 تا نمائند بے خبر، از زورِ حق بُت ستاؤبت پرست و بُت گرے
 عاشقِ صدق و سداورِ راستی دشمنِ کذب و فساد و ہر شرے
 خواجہ و، مَرعاجزاں را بندہ بادشاہ و، بیکساں را چاکرے
 اُس تر تھم ہا، کہ خلق از وے پدید

کس ندیدہ، در جہاں، از مادرے

از شرابِ شوقِ جاناں بیخودے در سرش، بر خاک، پٹناوہ مہرے
 روشنی از وے بہرِ قوے رسید نورِ اُو، ز خشید بر ہر کشورے
 آیتِ رحماں، برائے ہر بصیر حجتِ حق، بہر ہر دیدہ ورے
 ناتواناں را، بر حمت، دستگیر خستہ جاناں را، بہ شفقت، غم خوئے
 حُسنِ رویش، بہ زماہ و آفتاب خاکِ کولیش، بہ ز مُشک و عنبرے

آفتاب و مہ چھ مے ماند بُدو   در دلش از نورِ حق امد نیرے
 یک نظر بہتر زیرِ عمر جاوداں   گرفتہ کس را براں خوش بیکرے
 منکہ از حسنش، ہمے دارم خبر   جاں فشام، گردہ دل دیگرے
 یادِ آں صورت، مرا از خود برد   ہر زماں مستم کُند از ساغرے
 مے پریدم، شوئے کوئے او دُدام

من اگر میداشتم، بال و پرے

لالہ و ریاں، چہ کار آید مرا   من سرے دارم، بآں رُفے و سرے
 خوبیِ او، دامنِ دل مے کشد   موکشام مے برد، زور آورے
 دیدہ ام، گوہست، نورِ دیدہ ہا   در اثر، مہرِش، چو مہرِ انورے
 تافتِ آں روئے، کز آں رُوسِ تافت   یافتِ آں دَزماں، کہ بجزیدِ آں درے
 ہر کہ بے آوازِ قدم، در بحرِ دیں   کرد، در اولِ قدم گمِ مَعبرے
 اُمّی و درِ علم و حکمت بے نظیر   زیں چہ باشد، مَحجّے روشن ترے
 آں شرابِ معرفت، دادش خدا   کہ بشعاعِشِ غیرہ شد ہر اخترے
 شد عیاں از وے، علی الوجہِ لاقم   جو ہرِ انساں، کہ بودِ آں مضمّرے
 ختم شد، بر نفسِ پاکش، ہر کمال   لا بحرِ م، شد ختم ہر پیغمبرے

آفتاب ہر زمین و ہر زماں رہبر ہر اُسود و ہر اُحمرے
 مجمع البحرینِ علم و معرفت جامعُ الاَسمینِ اَبر و خاورے
 چشمِ من، بسیار گردید و ندید چشمِ چوں دینِ او، صافی ترے

سالکاں را، نیست غیر از وے امام

رہرواں را، نیست جز وے رہبرے

جائے او، جائے کہ طیرِ قدس را سوزد از انوارِ آں بال و پرے
 آں خداوندش بداد، آں شرع و دین کاں نگردد تا ابد، متغیرے
 تافتِ اوّل، بر دیارِ تمازیاں تا، زینش را شود درماں گرے
 بعد از اں، آں نورِ دین و شرعِ پاک شد مُحیطِ عالمے چوں چنبرے
 خلق را بخشید، از حق، کامِ جاں وا رہانیدہ، ز کامِ اُذرے
 یک طرفِ حیراں از، شاہانِ وقت یک طرفِ مبہوت، ہر دانشورے
 نے بعلمش کس رسید، و نے بزور در شکستہ کبرِ ہر مُتکبرے
 اوچہ میدارد بمدرج کس نیاز مدرجِ او خود فخرِ ہر مدحت گرے
 ہست او، در روضۂِ قدس و جلال وز خیالِ مادِ جاں، بالاترے
 اے خدا، بروے سلامِ ماساں ہم براخوانش، نہ ہر پیغمبرے

ہر رُسولے، آفتابِ صدقِ نود   ہر رُسولے، بُودِ مہرِ انورے
 ہر رُسولے بُودِ ناطقے دیں پناہ   ہر رُسولے بُودِ باغِ مٹھرے
 گر بُدِ نیا نامے، ایں خیلِ پاک   کارِ دیں ماندے سرِ امرِ اترے
 ہر کہ شکرِ بعثِ شاں، ناردِ بجا   ہست او آلائے حقِ را کافرے
 آں ہمہ، از یکِ صدف، صد گوہر اند   مُتَّحِدِ در ذاتِ واصلِ و گوہرے
 اُمتے ہرگز نبودہ، در جہاں   کاندراں نامد، بوقتے، مُنذرے
 اولِ آدم، آخرِ شاں احمد است

اے ٹھٹھک آنکس کہ بیند آنخے

انبیا روشن گھر ہستند، یک

ہست احمد ز اں ہمہ روشن ترے

آں ہمہ، کانِ معارفِ بُودہ اند

ہر یکے، از راہِ مولیٰ مجہرے

ہر کہ را علمے ز توحیدِ حق است   ہست اصلِ علمش، از بغیرے

آں رسیدش از رہِ تعلیم ہا   گوشو د، اکنوں، زِ نخوتِ مُنکرے

ہست قومے، کجِ رونا پاکِ راے   آنکہ، زیرِ پا کاں ہے پیچیدہ ہرے

دیدہ شاں، روئے حق ہرگز ندید   بس سیہ کردند روئے دفترے
شورِ بختی ہائے بختِ شاں بہ ہیں   نازِ برچشم و گریزاں از فورے
چشمِ گر بُودے غنی، از آفتاب   کس نبوے، تیز ہیں چوں سپرے
ہر کہ کورست و براہش صد مغاک   وائے بروے، گزندارد ہیرے
قومِ دیگر را چنیں رائے ریک   در نشۂ از جہالت، در سرے
کالِ خدا، ملکہ و گرا، اندر جہاں   از دیارِ شاں ندیدہ، خوشترے
ہم دگر روئے، چور وئے خوب شاں   نادمش مرغوبِ طبع و خاطرے
لاجرم، از ابتدائش تا ابد   ماند و نخواہد ماند، آنجا بسترے
ملکِ دیگر، گرچہ میرد، در ضلال   مے نگرود، زو گہے، مُستغفرے
داد، مریک ذرہ قومے را کتاب   ترک کردہ، صد ہزاراں مفسرے
چوں بروزِ ابتدا، تقسیم کرد   در میانِ خلق، از خیر و شرے
راستی، در حصۂ او شاں، قناد   دیگران را کذب شد آبِ بخورے
قولِ شاں این ست کاندِ غیر شاں   آمدہ، صد کاذب و حیلِ گرے
لیک نادم، نزدِ شاں یک نیز ہم   آنکہ بُودے، از خدا دیں گترے
آنکہ، ایشاں را، نمودے راہِ حق   در کُشودے، کذب ہر کذب آورے

تاشدے دادار را مُحجَّت تمام
الغرض، نزدیکِ شاں، دادارِ پاک
بر سرِ ہر مُسلم و مُتَنَقِرے
گو گذارد، عالمے را، در ضلال
ہست ظالم تر، زیرِ ظالم ترے
خود، ہمے دارو، بیک قوے مدام
مُبْتَلَا در پنجبِ ہر مارے
ایں چنین پُر حَق را سے ایں قوم را
ہمچو شیدائے کسے، میل و ہرے
عاقبت، ایں رائے زشت بد خیال
حُمَق دیگر ایں کہ، برو سے فاجرے
چشم پوشیدند، از صد چشمہ
کرد ایشاں را، بَعَب کور و کسے
سخت و زیدند کیں، با آنبیا
سَر نگوں گشتند، بر یک آنورے
آپنج کین شاں، بپاکاں ثابت است
الاماں، از رِکینِ ہر مُتَنَبِّرے
خَر بُود، اندر حماقت بے نظیر
از شیاطیں، کس نداد و باورے
نے دوائے را شناسند، از اثر
لیکن، ایشاں را، بَر مُو صد خرے
نے زکس پُرسند، از رُوئے نیاز
نے زَنند، از صدق، پابِ مَغْبَرے
نے بصرِ و سکرِ خود، مُتَفَلکَرے
نے ختے شناسند، از برے
کز ہمہ ویں ہا، کدایں بہرے
فاریخ از فرقِ اقل و اکثرے
بریکے مائل، عَدُو صد ہزار

نے بدل، خوفِ خدائے کردگار   نے بخاطر، بیمِ روزِ محشرے
 تیرہ جاناں، ویدہ ہارا دوختہ   سوختہ درکیں وری، پھولِ ثردے
 ویدہ و دانستہ، از حقِ قاصدِ اند   دلِ نہادہ، در جہانِ غادرے
 از برائے حق، تراشیدہ، زِ جہل   داما، در حنائے خودِ مہرے
 اس خدائے شاں، عجب باشد خدا   کو، تغافل داشت، از ہر کشورے
 بہرِ الہام آمدش، دائمِ پسند   یک زباں، یک خطۂ کوتہ ترے
 ایں چینیں رائے، کجا باشد دُرست   کئے خرد گردو، بسویش رہبرے
 کئے گمانِ بد گند، بر نیکواں   آنکہ باشد نیک و نیکو محضرے
 ماہِ را گفتن کہ، چیزے نیست ایں   ہست دشنامے نہ زیں افزوں ترے
 کورگر گوید، کجا ہست آفتاب   مے شود در کوری اشِ مِسوا ترے
 در خورِ تاباں، ممکنِ شک و گماں   تا ملامتِ را نہ گردی، در خورے
 گر خدا خواہی، چرا کج مے روی   چوں نے ترسی، زِ قبرِ قاہرے
 چوں نے ترسی، زِ روزِ باز پرس   چوں نہ ترسی، از حضورِ داورے
 افترائے شاں، چسپاں گشتت یقیں   یا خدا یب، و انمودہ دفترے
 نورِ شاں، یک عالمے را در گرفت   تو ہنوز، اے کور، در شور و شہرے

لعلِ تاباں را، اگر گوئی کشف
 زیں چہ کاہد، قدرِ روشن جو برے
 طعنہ بر پا کاں، نہ بر پا کاں بود
 خود گئی ثنایت، کہ ہستی فاجرے
 بغضِ بامردانِ حق، نامردی ست
 آں بشر باشد، کہ باشد بے شرے
 وال کہ دیکھیں و کراہتِ سوخت است
 نفسِ دُور را، ہست صیدِ لاغرے
 صدمہ رتبہ، بر چشمِ اہلِ کیس
 چشمِ نابینا و کور و اعورے
 بر سرِ کین و تعصبِ خاک باد
 ہم بفرقِ کیس وراں خاکترے
 جز بہ پابندیِ حق، بندِ دگر
 در نہ گیرد، با خدائے اکبرے
 ماہمہ پیغمبراں را چاکریم
 ہر رسوے کو طریقِ حق نمود
 جانِ ما قرباں، براں حق پرورے
 اے خداوندِ م، بہ خیلِ انبیا
 کش فرستادی، بہ فضلِ اوفرے
 معرفتِ ہم دہ، چو بخشیدی و لم
 مے پردہ، زانِ ماں کہ دلوئی لاغرے
 اے خداوندِ م، بنامِ مصطفیٰ
 کش شدی، در ہر مقامِ ناصرے
 دستِ من گیر، از رہِ لطف و کرم
 در محنتِ باشِ یار و یاورے

تکیہ پر زور تو دارم، گرچہ من

ہمچو خاکم، بلکہ زانِ ہم کمترے

کہ ایک پروانہ دریا پتوں موت می آید فراز

مے قندار بر شمع سوزاں، از رہ شوقی و ناز

پندام آں کو انایت، ہر آں

زبِ نخیل نانو انام مہترساں

ہمدِ دئی خلق

بدیل دروے کہ دارم، از برائے طالبانِ حق
 نمے گردویاں، آں درو، از تفسیرِ کوتاہم
 دل و جانم، چنان مستغرق، اندر فکرِ اوشان است
 کہ نے از دلِ خبر دارم، نہ از جانِ خود آگاہم
 بدیں شادم کہ غم از بہر مخلوقِ خدا دارم
 ازیں در کدّتم، کہ دروے خیزد، زِ دل آہم
 مرا مقصود و مطلوب و تمنا، خدمتِ خلق است
 ہمیں کارم، ہمیں بارم، ہمیں رسم، ہمیں راہم
 نہ من از خودِ نہم، در گوچرِ پسند و نصیحت پا
 کہ ہمدردی برد آسجا، بہر جبر و زور و اکراہم
 غمِ خلقِ خدا، صرف از زبانِ غور و ن، چہ کارست این
 گرش، صد جاں بیاریم، ہنوزش عذرِ میخواستہم
 چو شامِ پُرغبار و تیرہ حالِ عالمے بینم
 خدا بروے فرود آرد، دُعا ہائے سحر گاہم

غَاكْسَارِمْ دُ شُحْنِ اَزَرْهٖ نَوْبِتْ كُوْنِم

يَعْلَمُ اللّٰهُ، كِهْ بِكْسِي نِسْتِ غُبَارِے مَارَا
مَانَنِ سِهْوَدِهٖ پَسْ اِيْنِ سِرُو كَارِے بِرُوْمِ

جَلُوَهٗ شُحْنِ كَشْدْ، جَانِبِ يَارِے مَارَا

نصیحت

پیا، اے طلبگارِ صدق و صواب   بخواں، از سرِ خوض و فکرِ ایں کتاب
 گرت بر کتابم، فتد یک نگاه   بدانی کہ تا جنت، این است راه
 مگر شرطِ انصاف و حق پروریت   کہ انصافِ مفتاح و انشوریت
 دو چیز است چو بانِ دنیا و دین   دل روشن و دیدہٗ دور بین
 کسے کو خرد دارد و نیز داد   نخواہد، مگر راہِ صدق و سداد
 نہ پیچید سر، از آنچہ پاکست و راست   تا بد رخ، از آنچہ حق و بجاست
 چو بیند سخن را، ز حق پروری   و گد در سخن کم کند داوری
 الا اے کہ خواہی نجات از خدا   بقصرِ نجات، از درِ حق در آ
 بحق گرد، و حق را بخاطر نشان   منہ دل باطل، چو کثرِ خاطران
 مشو عاشقِ زشت رو، زینہار   و گر خوب گم گردد، از روزگار
 زمین از زراعت، تہی داشتن   بہ از تخمِ خار و خشک کاشتن
 اگر گرددت دیدہٗ عقل باز   بجوئی رہِ حق ز عجز و نیاز
 طلبگارِ گردی، بہ صدقِ دلی   بخواب اندر، اندیشہ ہم بنگشلی
 نگیری دم، استراحت ازان   مگر، چوں ز حق بازیابی نشان

اَجَلِ بَرَسَرَتِ، ہستی اَت چوں حُباب
 تو زیں ساں، سُراند رنماوہ بخواب
 بآءِ و اَجَدِ پیشیں نگر
 کہ چوں درگشتند، ازیں رگذر
 بیادَت نمائد است، اَنجامِ شان
 فراموش کردی، دراندک زماں
 خودت، با اَجَلِ چسیت، از مکر و بند
 چہ دیوار داری، کشیدہ بلند
 چوناک، نہ نگاہِ اَجَلِ، در کشد
 چہ آدمی ایں مچنین، سر کشد
 بُدنیائے دُوں، دل مُبند اے جواں
 تماشاے آں، بگذر د ناگیاں
 بُدنیائے کسے، جاودانہ نمائد
 بیک رنگ، وضعِ زمانہ نمائد
 بدستِ خود، از حالتِ دردناک
 سپردیم، بسیار کس را بہ خاک
 چو خود دفن کردیم، خلقے کثیر
 چرا یادِ ناریم، روزِ اخیر
 زِ خاطر، چرا یادِ شان اُفلنیم
 نہ ما آہنیں جسم و روئیں تنیم
 بترس اے مُعاند، زِ قہرِ خدا
 کہ سخت است، قہرِ خداوندِ ما
 بہ ناکردنِ ترسِ پروردگار
 بسا شہر ویراں شدند و دیار
 ازاں بے ہراساں نشانے نمائد
 نشانے چہ بیک استخوانے نمائد
 ہمہ زیر کی، در ہر اسیدنِ شت
 و گرنہ، بلا بر بلا، دیدنِ شت
 بہ ناپاکی و عُجبِ ہا زِ لیستن
 بہ از ایں مچنین زِ لیست، نازِ لیستن

بیا و بڑے سوئے انصاف گام
 یقین داں کہ تو کم زحق پرورست
 بے مذہبے، غور کردم بے
 بخواندم ز ہر ملتے، دفترے
 ہم از کودکی سوئے ایں تا ختم
 جوانی ہمہ، اندریں با ختم
 بماندم دریں غم، زمان دراز
 نگہ کردم، از روئے صدق و سداد
 چو اسلام، دینے، قوی و متین
 چنان دار و ایں دیں، صفایش پیش
 نماید از اں گوئے راہِ صفا
 ہمہ حکمت آموزد و عقل و داد
 ندارد دیگر مثل خود، در بلاد
 اُصولش، کہ بہست آں، مدارِ نجات
 اُصولِ دیگر کیش ہا، ہم عیاں
 ز کیں توبہ کردن، چرا شد حرام
 نہ لاف و گزاف ست و نہ سرکشت
 شنیدم بیدل، محبت ہر کسے
 بدیدم، ز ہر قوم دانشورے
 دریں شغل، خود را بند ختم
 دل از غیر ایں کار پر دا ختم
 مخفتم ز سرکش شبان دراز
 بہ ترس خداؤ بہ عدل و بہ داد
 ندیدم، کہ بر منبش آفریں
 کہ عاصد بہ بند، درو روئے خویش
 کہ گردد بہ صدقش خیرد رہنما
 رہانم ز ہر نوع جہل و فساد
 خلافت طریقے، کہ منش مباد
 چو خورشید تابد بصدق و ثبات
 نہ چیزے کہ پوشیدنش مے توان

اگر ناسلمانِ خیر داشتے   بجاں، جنسِ اسلام ننگداشتے
 محمدؐ، ہمیں نقشِ نورِ خداست   کہ ہرگز چٹوئے بیگیتی نہماست
 تھی بُود از راستی، ہر دیار   بگردِ آں شب، کہ تاریک و تار
 خدایش فرستاد و، حق گسترید   زمین را بدارِ مقدس، جہاں دید
 بہا لیت از باغِ قدس و کمال
 ہمہ آں او، ہمو گلمائے آل

گر بُودے در مقابلِ مروتِ مکروہ دبیہ   کس چہ دانستے، جمالِ شاہِ گلغام را
 گر نیفتادے بخشے کار، در جنگ و بُرد   کئے شدے، جو ہر عیالِ شمشیرِ خوں آشام را
 روشنی را قدر، از تاریکی است و تیرگی   و ز جہالتِ ہاست، عز و وقارِ عقلِ تام را
 محبتِ صادقِ ز نقص و قدر، روشن تر شود   عذرِ نامعقولِ ثابتِ می کندِ الزام را

ہر کہ تُفِ افگند بہ مہرِ مُنیر   ہم بہ رُوشِ فتد، تُفِ تحقیر
 تا قیامتِ تُفِ است بر رُوش   قدسیاں دُور تر، زِ بد بُلُوش

در بے ثباتی دُنیا

عیشِ دُنیا ئے دُوں، دے چند ست   آخرش کار با خداوند ست
 ایں سرئے زوال و موت و فنا ست   ہر کہ بُنشست اندریں، برخاست
 یک دے رَو، بسوئے گورِ ستاں   و از خموشانِ آں، پُرسِ نشان
 کہ مالِ حیاتِ دُنیا چلیست   ہر کہ پیدائشِ ست، تا کہ زلیست
 ترک کن کین و کبر و ناز و دلال   تا نہ کارت کشد، بسوئے ضلال
 چوں ازیں کار گہ، بہ بندی بار   باز نائی، دریں پلاو و دیار
 اے زِ دیں بے خبر، بخور غمِ دیں   کہ نجاتِ مُعلق ست بدیں
 ہاں تغافلِ مکن ازیں غمِ خویش   کہ تڑا کارِ مشکل ست بہ پیش
 دل ازیں درد و غمِ فگار بکن   دل چہ، جاں نیز ہم، نثارِ بکن
 ہست کارت ہمہ ہاں یک ذات   چوں صُوری گئی اڑو، ہیہات
 بخت گردد، چو زُو بگردی باز   دولتِ آید، ز آمدن بہ نیاز
 چوں بُبری، ز ایں چُنیں یارے   چوں، بدیں ابھی گئی کارے
 ایں جہان ست، مثلِ مُردارے   چوں سگے، ہر طرفِ طلبِ گارے
 خُٹک آں مرد، گو ازیں مُردار   روئے آرد، بسوئے آں دادار

چشم بند ز غیرو، داد دہد   در سربار، سر بباد دہد
ایں ہمہ، جوش حرص و آرزو ہوا   ہست، تا ہست مرد نابینا
چشم دل، اندکے چو گردد باز   سرد گردد، بر آدمی ہمہ آرز
اے رَسَن ہائے آرز کردہ دراز   زیریں ہوس ہا چرا نیائی باز
دولتِ عمر، دم بہ دم بزوال   تو پریشاں، بفکرِ دولت و مال
غیش و قوم و قبیلہ پُر ز دغا   تو بُریدہ، برائے شاں ز خدا
ایں ہمہ را، بگشتنت آہنگ   کہ بصلحت کشند و گاہ بہ جنگ
خاک بر ریشتم، کہ پیوندت   بگسلاند، ز یارِ دل بندت
ہست آخر، بآں خدا کارت   نہ تو یارِ کسے، نہ کس یارت
قدمِ خود بنہ، بخوفِ اتم   تا روی از جہاں، بصدقِ قدم
تا خدا ات، مُحِبِ خود سازد   نظرِ لطف بر تو اندازد
بادہ نوشی ز عشق و زالاں بادہ   مست باشی، و بخود افتادہ
غیتِ ایں جائے کہ، مقامِ مدام   ہوش کن، تا نہ بد شود انجام
میرِ آں زندہ، نورت افزاید   میرِ ایں مُردگاں، چہ کار آید
لقمہ و معدہ و سرو دستار   سرسبر ہست، بخشش دادار

حقِ باری شناس و شرمِ پدار	پیشِ نِزاں، کز جہاں بہ بندِ بار
رُو ازو، از چہ رُو بگردانی	سگ و فامے گند، تو انسانی
ترس باید، زِ قادرے اکبر	ہر کہ عارفِ ترست، ترساں تر
فارسقال در سیاہ کاری اند	عارِفاں در موعاؤ زاری اند
اے ٹھنک ویدو کہ گریانش	اے ہمایوں وے، کہ برپانش
اے مبارک کسے کہ طالبِ اوست	فارغ از عمر و زید، با ریح دوست
ہر کہ گیرد، رو خدائے یگان	آں خدایش بس ست، در دو جہاں
لاجرم، طالبِ رضائے خدا	بلکند از ہمہ، برائے خدا
شیوہ اش مے شود فدا گشتن	بہر حق، ہم ز جہاں جدا گشتن
در رضائے خدا شدن چوں خاک	نیستی و فنا و استہلاک
دل نہادن، در آنچہ مرضی یار	صبر، زیرِ مجاری اُستدار
تو بحق نیز دیگرے خواہی	ایں خیال ست اصلِ گمراہی
گر دہندت بصیرت و مردی	از ہمہ خلق، سوئے حق گردی
در حقیقت، بس است یار یکے	دل یکے، جاں یکے، نگار یکے
ہر کہ او عاشقِ یکے باشد	ترکِ جاں، پیشِ اند کے باشد

کوئے او، باشدش، ز بستان بہ
 روئے او، باشدش، ز ریاں بہ
 ہرچہ دلبر بدو کند، آں بہ
 دیدن دلبرش، ز صد جاں بہ
 پایہ زنجیر، پیش و لدارے
 بہ ز ہجران و سیر گلزارے
 ہرکہ دارد یکے و لارامے
 جز بوصلش نیابد آرامے
 شب بہ بستر تپد، ز فرقت یار
 ہمہ عالم بخواب و، او بیدار
 تاند بیند صبری اش ناید
 ہر دمش، سیل عشق بر باید
 در دل عاشقان ستار گجا
 توبہ کردن ز روئے یار گجا
 حسن جانان، بگوش خاطرشان
 گفت رازے، کہ گفتنش نتوان
 ہم چنین ست سیرت عشاق
 جہاں منور، بہ شمع صدق و یقین
 کامیاباں، و زین جہاں ناکام
 از خود و نفس خود خلاص شدہ
 زیر کاں، دور تر پریدہ ز دام
 در خداوند خویش، دل بستہ
 قہبط فیض نور خاص شدہ
 کا میا باں، و زین جہاں ناکام
 از خود و نفس خود خلاص شدہ
 باطن از غیر یار بگستہ
 پاک، از دغیل غیر، منزل دل
 یار کردہ، بجان و دل منزل
 دین و دنیا بکار او کردند
 بردارش اوفتادہ چوں گزند

ریزہ ریزہ شد، آگیلے شاں   بوئے دلبر دند، تر سینہ شاں
 نقشِ ہستی، بشت، جلوہ یار   سرزد آخر، زنجیبِ دل و لدار
 گر بر آزند، شعلہ ہائے دروں   دود خیزد، ز تربتِ مجنوں
 نے ز سر ہوش، نے ز پا خبرے   در سر دستان، بھاگ سرے
 ہر کے را، بخود سروکارے   کارِ دل وادگاں بیدارے
 ہر کے را، بعزتِ خود کار   فکرِ ایشاں، ہمہ بہ عزتِ یار
 تو سر خویش تافتہ، از دیں   حاصلِ روزگارِ تو، ہمہ کیں
 در عناد و فساد، اُفتادہ   داد و دانش، ز دستِ خود دادہ
 سر کشیدہ، بنار و کبر و ریا   وز تدبیر، نہادہ بیروں پا
 چوں خدا ات نہاد، نورِ دروں   عقل و ہوشِ تو، جملہ گشتِ نگوں
 کفر گوئی، عبادتِ انگاری   فسق و رزی، ثوابِ پنداری
 صد حجاب، بچشمِ خویش فرا   باز گوئی، کہ آفتاب کجا
 پردہ بردار، تا بہ بینی پیش   جانِ ما سوختی، بکوریِ خویش
 تافتی سر، ز منعم و مٹاں   ایں بودِ شکرِ نعمت، اے ناداں
 دل نہادن دریں سراپہ دواں   عاقبتِ میکند، ز دیں بیروں

ترکِ گوئے حق، از وفا دورست   دل بہ غیر سے مدہ، کہ غمخورست
 دانی، و باز سرکشی، از دے   ایں چہ بر خود ستم گئی ہے
 ہرچہ غیرِ خدا، بخاطرِ تست   آں بُتِ تست، اے بایماں تست
 پُر حذر باش، زیں مہتان نہاں   دامنِ دل، ز دستِ شاں برہاں
 چسیتِ قدرِ کیمک، شرکش کار   چوں زینِ زانیہ، ہزارش یار
 صدقِ مے و رزوا صدقِ پیشہ بگیر   جانبِ صدقِ را، ہمیشہ بگیر
 دیدہ تو، بہ صدقِ بکشاید   یارِ رفتہ، بہ صدقِ باز آید
 صادقِ آنست، گو قلبِ سلیم   گیر دآں دین، کہ ہست پاک و قویم
 دینِ پاکست، ملتِ اسلام

از خدائے کہ ہست علمش تمام

زیں کہ دین، از برائے آں باشد   کہ ز باطل، بحقِ کشاں باشد
 دینِ صفت، ہست خاصۃً فُرَقاں

ہر اصولش، موقوف از بُرہاں

بابِ راہینِ روشن و تاباں

مے نماید رہِ خدائے یگاں

من گر امروز سیم داشتے
 آں براہیں، بہ زر نگاشتے
 اللہ اللہ چہ پاک دین ست ایں
 رحمتِ ربِّ عالمین ست ایں
 آفتابِ رہِ صواب ست ایں
 بخدا، بہ زِ آفتاب ست ایں
 مے بر آرد، زِ جہل و تاریکی
 سوئے انوارِ قُرب و نزدیکی
 مے نماید بطلالباں رہِ راست

”راستی موجبِ رضائے خداست“

گر تڑا هست، بیمِ آں دادار بہ پذیر و، زِ خلقِ بیمِ مدار
 چوں بود، بر تو رحمتِ آں پاک دیگر، از لعن و طعنِ خلقِ چہ پاک

لعنتِ خلق، سہل و آسان ست

لعنتِ آنست، گوزِ رحمان ست (مطبوعہ ۱۳۸۸ء)

چوں نیستت بیک گئے تابِ ہمیری
 پس چوں گئی بقادرِ مطلقِ برابری
 شرم آیدت ز دم زنیِ خود بجزو کار
 زو قدرِ خود بہیں کہ ز یک کرم کم تری

در مدحِ قرآنِ کریم

ہست فُتُتَاں، آفتابِ علمِ ودیں	تا بر تہمت، از گماں سوئے یقین
ہست فُتُتَاں، از خدا جلّٰلِ التَّیّس	تا کشندت سوئے ربِّ العالمین
ہست فُتُتَاں، روزِ روشن، از خدا	تا دہندت روشنیِ دیدہ ہا
حقِ فرستاد، ایں کلامِ بے مثال	تا رسی، در حضرتِ قدس و جلال
داروئے شگ است، الہامِ خدا	کاں نماید، قدرتِ تامِ خدا
ہر کہ روئے خود، ز فُتُتَاں در کشید	جانِ او، روئے یقین ہرگز ندید
جانِ خود را، مے کئی در نمودِ روی	باز مے مانی، ہماں گول و غوی
کاش جانّت، میلِ عرفاں داشتے	کاش سعیتِ تخمِ حق را کاشتے

خود نگہ کن، از سر انصاف و دین   از گماں ہا، کئے شود کارِ یقین
 ہر کہ را، سُوشِ درے بکشودہ است   از یقین، نے از گماں ہا بُودہ است
 قدرِ فَنّاں، نزدت، اے غدارِ نیست   ایں ندانی، کرت، جز از وے یارِ نیست
 وحیِ فَنّاں، مُردگاں را جاں دہد   صدِ خَبر، از کوچِ عرفاں دہد
 از یقین ہا، مے نماید عالمے

کاں نہ بیند کس، بعد عالمِ ہمے

ضرورتِ الہام

اے درِ انکارِ ماندہ، از الہام   کرد عقلِ تو عقلِ را بدنام
 از خدا، رُو بخوش آوردی   ایں چہ آئین و کیش آوردی
 تانہ کس سر، زِ خوشستن تابد   رازِ توحید را چہ ساں یابد
 تانہ برفِ فرقِ نفس، پا بزنِی   کئے بہ پاک و پلید فرقِ گنی
 ہر کہ شد، تابعِ کلامِ خدا   رست از اتباعِ حرص و ہوا
 از خود و نفسِ خود، خلاص شدہ   مہبطِ فیضِ نورِ خاص شدہ
 برتر، از رنگِ ایں جہاں گشتہ   آں چہ ناید بونہم، آں گشتہ

ما، اسیرانِ نفسِ امارہ بے خدائیم، سخت ناکارہ
 تائمیایں بست، وحیِ حق، برشاو اے بسا عقد ہائے ماکہ کشاد
 نہ شود از تو، کارِ ربانی آسیائے تہی، چہ گردانی
 تو و علم تو، ماؤِ علمِ خدا فرق ہیں، از کجاست تا کجما
 آں یکے را، نگارِ خویش ببر دیگرے، چشمِ انتظار بہ در
 آں یکے، ہمنشیں بہ مہ روئے دیگرے، ہرزہ گرد، در کوئے
 آں یکے، کام یافتہ، بہ تمام دیگرے، سوختہ بے گتِ کام
 عارتِ آید، زِ عالمِ اسرار خود، زِ خود، دم زنی، زہے پندار
 ہمہ کارِ تو، ناتمام افتاد وہ چہ کارت، بہ عقلِ خام افتاد

ترا عقل تو، ہر دم، پائے بند کبرمے دارد بر عقلِ طلبِ کُن اکت، زِ خود بینی بروا آرد
 ہماں بہتر کہ آں علمِ حق، از حقِ بیا موزیم کہ ایں علمے کہ ماوریم، صد بہو و خطا دارد
 کہ گوید بہتر از قولش، گر او خاموش بنشیند کہ گیرد دستت، اے نلواں، گر او دست تو نگذارد
 برو قدرتِ بے بین، و زُجبتِ بے اہل دم درکش کہ ایں حُجبتِ کہ مے آری، بلا ہا بہرست آرد

حاجتِ نورے بود ہر چشم را
 چشمتِ مینا بے خورِ تاباں کہ دید
 چوں تو خود، قانونِ قدرتِ بیکسنی
 آنکہ در ہر کار شد حاجت روا
 آنکہ اسپ و گاؤ خر را آفرید
 چوں ترا حیراں گزارد، در معاد
 چوں دو چشمت دادہ اند اے بے خبر
 آنکہ زو، ہر قدر تے گشتہ بیاں
 آنکہ شد ہر وصفِ پاکش جلوہ گر
 ہر کہ او غافل بود، از یادِ دوست
 تو عجب داری، ز پیغامِ خدا
 لطفِ او، چوں خاکیاں را عشق داد
 عشقِ چوں بخشید، از لطفِ اتم
 خود چو کرد، از عشقِ خود، دلیا کباب
 دل نیار آمد، بجز گفتارِ یار
 ایں مچنین اُفتاد قانونِ خدا
 کئے مچنین چشمے خداوند آفرید
 پس چرا، بر دیگران سرے زنی
 چوں رواداری کہ نمود رہنما
 تا زہدِ پشت تو، از بارِ شدید
 اے عجب، تو عاقل و ایں اعتقاد
 پس چرا پوشی کیے، وقتِ نظر
 قدرتِ گفتار، چوں ماندے نہاں
 پس چرا ایں وصفِ ماندے مُستتر
 چارہ سازِ غفلتِ پیغامِ اوست
 ایں چہ عقل و فکرِ تست، اے خود نما
 عاشقاں را، چوں بیفکندے زیاد
 چوں نہ بخشیدے، دولئے آں اَلَم
 چوں نہ کردے، از سرِ رحمتِ خطاب
 گر یہ پیشِ دیدہا، باشد نگار

پس چو خود، دلبہر بود، اندر حجاب   کئے تُوں کردن صُبُوری از خطاب
 یک آں داند کہ اودِل دادہ است   در طریق عاشقی اُفتادہ است
 حُسن را، با عاشقان باشد سرے   بے نظر و رے کئے بود خوش منظرے
 عاشق آں باشد کہ اُو کم از خود ست   در طریق عشق، خود بینی بدست
 لیکن، استیصالِ ایں کبر و خودی   نیست ممکن، بجز بوحی ایزدی
 ہر کہ ذوقِ یارِ جانی، یافت ست   آں ز وحی آسمانی یافت ست
 عشق از اِہام آمد، در جہاں   و رد از اِہام شد، آتشِ فشاں
 شوق و اُنس و اُلفت و مہر و وفا   جملہ از اِہام مے دارو ضیا
 ہر کہ حق را یافت، از اِہام یافت   ہر رخنے کو تافت، از اِہام تافت
 تو نہ اہلِ محبت، زیں سبب   از کلامِ یار مے داری عجب
 عشق مے خواہد، کلامِ یار را   رو، پیرس از عاشق، ایں اسرار را
 ایں گو کہ در گمش دوریم ما   ربطِ اُو، با مُشتِ خاکِ ما کجا
 داند آں مردے کہ، روشن جاں بود   کہیں طلب، در فطرتِ اِنساں بود
 دلِ نئے گیرد تسلی، بجز خدا   ایں چُنیں اُفتادِ فطرت، ز ابتدا
 دلِ ندارد صبر، از قولِ نگار   کاشتند ایں تیغ، از آغازِ کار

آنکہ انسان را چنیں فطرت بَداد
 کارِ حق کئے از بَشَرِ گردِ ادا
 ماہمہ جہلیم و اُو دانائے راز
 با حُدا ہم ، دعویٰ فرزانگی
 تافتنِ رُو از خُورِ تاباں ، کہ من
 عالمے را کو کدِ دستِ ایں خیال
 نازِ بر فطنتِ مکن ، گرفتنتے ست
 عقلِ کاں ، با کبر میدارند خَلق
 کبر ، شرِ عقل را ویراں کند
 آنچه افزاید غُرور و مُعجبی
 خودِ رُوی در شرک اندازد تَرا
 ہست مُشرک از سعادت دُور تر
 از خُدا باشد خُدا را یافتن
 تانیا ئی پیشِ حق چوں طفلِ خُرد
 شرطِ فیضِ حق بُود عجز و نیاز
 چوں کمالِ فطرتش دادے بباد ؟
 گئے شُود از کرکے ، کارِ خُدا
 ماہمہ کوریم و اُو را دیدہ باز
 سخت جہل است و رگِ دیوانگی
 خود بر آرمِ روشنی از خویشتن
 سرنگوں انگندہ در چاہِ ضلال
 در رہ تو ایں خُرد مندی بے ست
 ہست مُحق و عقل پندارند خَلق
 عاقلان را گمہ و ناداں کُند
 چوں رَساند تا خُدایت ، اے غوی
 توبہ کن از خودِ رُوی ، اے خودِ نَمّا
 وز فیوضِ سَرمندی مہجور تر
 نے بہ مکر و حیلہ و تدبیر و فن
 ہست جامِ تو سراسر پُر زِ دُرد
 کس ندیدہ آب بر جائے فراز

حق نیازے جوید، آنجا ناز نیست از پر خود تا درش پرواز نیست
عاجزاں را پرورد ذاتِ اجل سرکشاں محروم و مرود ازل
چوں نیائی زیر تاب آفتاب
کے رفتہ بر تو شعاعے در حجاب

آبِ شور اندر گفت ہست، اے عزیزِ نازِ کم کن، اگر داری تمیز
آبِ جاں بخشے، زِ جاناں آیدت رو، طلبِ مے کن، اگر جاں بایدت
ہست آں آبِ بقا بس ناپدید کس بجز مصباحِ حق، راہش ندید
آں خیالاتے کہ بینی از غرود پر تو آں ہم، زِ وحیِ حق رسد
یک چشمِ دیدنت، چوں باز نیست زیں، دل تو محرمِ این راز نیست
سرکشی از حق، کہ من دانا و لم حاجتِ ویش ندارم، عاقلم
غرض تو حاجتے پیدا کنند در مے عقل ترا رسوا کنند
عقل تو گورے مجتص از بڑوں و اندرونش چیت، یک لاشے زبوں
منتہائے عقل تعلیم خداست ہر صداقت را بطور از انبیاست

ہر کہ علمے یافت، از تعلیم یافت

تافت آں روئے، کوڑو روئے تافت

بازبانِ حال گوید روزگار   اے قَیصرِ اَلمَعر، گیرِ آموزگار
 طبعِ زارِ ناقصاں، ہم ناقص است   گر ترا گوشے بود، حرفے بس است
 حق مُنترَہ از خطا، تو پُر خطا   داوریہا کم کن و، برحقِ بپا
 عقلِ تو مغلوبِ صدرِ حرص و ہواست   تکیہ بر مغلوب، کارِ اشیاست
 از کس و ناکس، بیا موزی فتنوں   عار داری، زانِ عِکیمِ بے چکوں
 از تکیہ، راہِ حقِ بگذاشتی   ایں چہ کردی، ایں چہ تنجے کاشتی
 اے ستمگر، ایں ہماں مولائے است   کز عطیائے تش، ہمہ ارض و سماست
 ابر و باران و مہ و مہرِ آفرید   کرو، تابستان و سرما را پدید
 تا بفضلِ او، غذائے خودِ خوریم   زندہ مانیم و، تنِ خودِ پروریم
 آں کہ برتنِ کرد، ایں لطفِ اتم   گئے کُندِ محروم، جاں را از گرم
 وحیِ فتنانِ ست، جذبِ ایزدی   تا بَرُندت از خودی، در بین خودی
 ہست قنّ آں دافعِ شرکِ نہاں   تا مَر او را، ہم ازو، یابی نشان
 تا رہی از کبر و خود بینی و ناز   تا شوی مثنویِ فضلِ کار ساز

دور شو از کبر، تا رحم آیدش

بندگی کن، بندگی مے بایدش

زندگی در مَرَدَن و عَجَز و بُکاشت   ہر کہ اُفتاد است، اُو آخر بخاست
 ہست بامِ نیستی آبِ حیات   ہر کہ نوشید است، اُو بہت از مَمَات
 عاقل آں باشد، کہ جوید یار را   وز تَنگَلِ ہا، بر آرد کار را
 اُبلی بہتر، از آں عقل و خَسَد   رکت بچاہِ کبر و نَخوت اَنگَنَد
 طَلَبِ حق باش و، بیروں از خود آ   خود روی ہا ترک کُن، بہر حُدا
 مَن ندانم، اِیں چہ ایمان ست و دِیں   دَم زدن، در جَنبِ رَبِّ العَالِیں
 تو کجا، و اں قَادِرِ مُطَلَقِ کجا   توبہ کُن، اِیں اُبلی ہا، کم نَمَا
 یکدے گر رَشَحِ فیضِش، کم شود   اِیں ہمہ خلق و جہاں، بُرہم شود
 پست ہستی، اَلَا اِسْتَعْلَا مَزَن   وز گلیمِ خویش بیروں، پَا مَزَن
 عابد آں باشد، کہ پیشِ فانی است   عَارِفِ آں کو گویدش لاثانی است
 خوشتن را نیک اندیشیدہ   اَسے هَذَاکَ اللہ، چہ بد فہمیدہ
 اِیں مَحْنِیں، بالا ز بالا چوں پری   یا مگر، ز اں ذاتِ بیچوں مُنکری
 کاخِ دُنیا را چہ ویدستی بنا   رکت خوش اُفتاد ست اِیں فانی سرا

وَلِ چہ اِ عاقل بہ بند اندیں

ناگہاں باید شُدن بیروں ازیں

از پئے دنیا، بُریدن از خدا   بس ہمیں باشد، نشانِ اُشقیّا
 چوں شود بختِ ایشِ حق، بر کے   دلِ نئے ماند، بُدنیائشِ بے
 ہوش کُن، کیس جاگد، جائے فہست   با خدا مے باش، چوں آخرِ خداست
 زہرِ قاتل، گر بدستِ خود خوری   من چساں دانم، کہ تو دُشوری
 آں گروہے ہیں، کہ از خود فانی اند   جاں فشاں، برگفتہٗ ربّانی اند
 فارغِ اُفتادہ، زِ نام و عزّ و جاہ   دلِ زکف، و ز فرقِ اُفتادہ کلاہ
 دُور تر از خود، بہ یارِ آمینتہ   آبرو، از بہرِ رُوئے ریختہ
 ویدنِ شاں، میدہد یاد از خدا   صدقِ ورزاں، در جنابِ کبریا
 تو زِ استکبار، سر بر آسماں   پانزدہ، پیروں زِ راہِ بندگاں
 تا نگر دُوحجز، در نفستِ عیاں   نُورِ حقّانی چساں تا بد بر آں
 تا نہ میرد، دائرہٗ اندرِ زمیں   کئے زیک، صد میشود، تو خود ہیں
 نیست شو تا بر تو فیضانِ رَسد   جاں بیفشاں، تا و گر جانے رَسد
 تا تو زار و عاجز و مضطرّ   لائقِ فیضانِ آں رہبر نہ

چمیتِ ایماں، و خدا پنداشتن

کارِ حق را، با جُدا بگذاشتن

چوں زِ آموزش، خرد را یافتی   پس زِ تعلیمش چرا سرتافتی
اندرونِ خویش را، روشنِ مدا   آنچه می‌تابد، بتابد زِ آسماں
کور هست آں دیدہ، کشِ این نوزست   کور هست آں سینہ، کز شکِ دوزست
صالحین و صادقین و اَتْقیاء   مجملہ رہ دیدند از وَغی حُدا
آں کجا عقلے کہ از خود داندش   فہم آں شخصے کہ او فہم اندش
عقل، بے ویش بستی داری، براہ   بت پرستی ہاگنی، شام و پگاہ
پیشِ چہشت گردے، این بت عیاں   از سر شکِ توشدے، جوئے رواں
لیک، از بد قسمتی، چہشت نماںد   بت پرستی، آخرت، چوں بت نشاند
عقل در اسرارِ حق، بس نارساست   آنچه کہ گمے زند، ہم از خداست
گر خرد، پاکیزہ رائے آورد   آں نہ از خود، ہم زِ جائے آورد
تو بہ عقلِ خویش، در کبرِ شدید   مافدائے آنکہ، او عقلِ آفرید
در قیاساتِ رتبی، جانت اسیر   جانِ ما، مشد بانِ علمِ آں بصیر
نیکِ دل، بانیکواں دارد سرے   برگز، توفے زند بد گوہرے
ہست بر اسرار، اسرارِ دیگر   تا کجا تا زد، خرفِ سر و نظر
این چراغِ مُردہ، از زورِ ہوا   چوں رہ باریک بنماید تِرا

وَحی یزدانی، زِرہ آگہ گنَد   تا بمنزل نُور را، ہمرہ گنَد
ماقتادہ بے ہنر، در جسم و جاں   حَقّ باشد، دم زنی با آں یگان
چسیت دیں، خود را فنا انگاشتَن   وز سہرستی مَدَم برداشتَن
چوں مُبیتِ، باد و صد درد و نفیر   کس ہے خیزد، کہ گرد و دستگیر
باجبر را، دل تپد، بربے خبر   رحم بر کورے گنَد، اہل بقر
ہمچنین قانونِ قدرت اوقاد   مَر ضعیفاں را، قوی آرد بیاد
چوں ازیں قانونِ شود و جہاں بڑوں؛   رحم یزداں، از ہمہ باید فزوں
آنکہ او، ہر بار بارداشت است   ہیچ رحمت را، فرو نگداشت است
چوں زما غافل شود، در امر دیں   شرم آید، از چُنیں انکار و کیں
دل مِنہ، در خاکدانِ بے وفا   یاد کن آخر، وفا ہائے خدا
بارہا شد بر تو ثابت کایں عَقول   مُبتلا ہستند، در سہو و ذُہول
بارہا ویدی، بعقلِ خود فساد   بارہا زیں عقل، مانندی بے مُراد
باز نَحوتِ میکنی، بر عقلِ خویش   وز دلیری، مے روی، ناویدہ پیش
نَفَسِ خود را، پاک کن، از ہر فضول   ترکِ خود کن، تا کند رحمتِ نزول
لیک، ترکِ نفسِ کئے آساں بود   مُردن و از خود شدن یکساں بود

ایں چنیں دل، کم بوند در سینہ کاں بوند پاک، از غرور و کینہ
 در تحقیقت مردم معنی کم اند گوہمہ از روئے صورت مردم اند
 ہوش کن، اے در چہبہ افتادہ عقل و دین از دست خود در دادہ
 غیر محدودے، بہ محدودے مجو کار نور محض، از دودے مجو
 آنچہ باید جست، با عجز و نیاز تو مجو، با کبر و خود بینی و ناز
 وہ چہ خوب ست ایں اصول رہروی

یادگار مولوی، در مثنوی
 زیر کی، ضد شکست ست و نیاز
 زیر کی بگذار و با گولی بساز
 زانکہ طفل خرد را، مادر، نہار
 دست و پا باشد، نہادہ در کنار

کلام پاک ایں بیچوں دہد صد جام عرفان را کے گوئے خبر زان مے چہ داند فوق ایمان را
 نہ چہشت آنکہ در کوری ہمہ عمرے بسر کرد نہ گوش است آنکہ ہشتید ست گاہے قول جانان را

اَلَا، اے کمر بستہ بر افترا   مکش خوشیتن را، بہ ترکِ حیا
 بخاصانِ حق، کینہ ات تا گجا   گہے شمرت آید، زیگہاں خدا
 چو چیزے بُود، روشن اندر ہی   برو ہرچہ بندی، بُود ابھی
 چو بر نیک گوہر، گماں بد بُری   بد اند مردم، کہ بد گوہری
 چو گوئی، دُرِ پاک را، پُر غبار   غبارِ دو چشمت، شود آشکار
 سُخن ہائے پُر خُبت و بے مغز و خام   بُود بر خیشاں، نشانے تمام
 ندانید گفتن سُخن، جز دروغ   بر حق ندارد، دروغے فروغ
 نیارید یاد، از حق بے چگوں   پسند اوقات دست و نیائے دُلوں
 بدُنیائے دل بہ بند و چرا   کہ ناگاہ، باید شدن زیں سرا
 سر انجامِ ایں خانہ رنجست و درد   بہ پیش نیائند، مردانِ مرد
 بدیں گل، میالائے دل چوں خُصے   کہ عمدِ بقائش، نمائند بے
 زمانِ مکافات آید فراز   تو بر عیشِ دُنیا بدیں ساں مناز
 فریے مٹورا از زورِ وسیم و مال   کہ ہر مال را، آخر آید زوال
 نہ آورده ایم و، نہ بان خود بریم   تہی آدیم و، تہی بگنڈریم
 اَلَا، تانہ تابانی سراز روئے دوست   جہانے تیر زدا، بیک موئے دوست

خداے کہ جاں بر رہ او فدا   نہ یابی رُہش، بجز پئے مصطفےٰ
ابوالقاسم آں آفتابِ جہاں   کہ روشن شد ازوے زمین و زماں
بشر کے بُدے از تلک نیک تر   بنوے اگر چوں محمد بشر
نیاید تیرا شرم از کردگار   کہ اہل خِرد و باشی و باوقار
پس آنکہ شوی، منکرِ آں رسول   کہ یابد ازو نور، چشمِ عقول
ز سہو و ز غفلت، رہیدہ نہ   ز طورِ بشر، پاکشیدہ نہ
نیاید ز تو، کارِ رَبِّ العباد   ممکن داوری ہا، ز بہل و عناد
مداں ناقص و انگش چوں جماد   کمالِ حُدا را، میفکن زیاد
تو خود ناقصی و ذنی الصفات   مینہ تہمتِ نقص، بر پاک ذات
خیالاتِ بے ہودہ، کردت تباہ   خود، از پائے خود، اوفتادی بجاہ
خیالت، شبے ہست تاریک و تاریک   فزودہ بر آں شب، ز کیس صد غبار
نہ دل را، چو دُرداں، بشرِ شاد کن   پترس و ز روزِ سزا، یاد کن
اگر در ہوا، بچو مُرغاں پری   و گر بر سرِ آب ہا، بگذری
و گر، ز آتش آئی، سلامت بروں   و گر خاک را ز رگنی، از فسوں
نیاری کہ حق را گنی، زیر و پست   ممکن ترا ز خائی، چو مجنون و مست

خدا ہر کہ را کرد، مہرِ مُنیر   نہ کرد، زِ دستِ تو، خاکِ حقیر
دلِ خود بہرِ زہ، مسوزِ آسِ دنی   نہ کاہدِ زِ مکرِ تو، افزو دنی
بہارِ ست و، بادِ صبا در چمن   کندِ نازِ با، با گل و یاسمن
زِ نسرين و گلہائے فصلِ بہار   نسیمِ صبا مے و زو، عطرِ بار
تو آسِ ابلہ افتادہ، اندر خزاں   ہمہ برگِ افشانہ، چوں مُفلِساں
بہ قُرآن، چہرا بر سرِ رکینِ دوی   نہ دیدی زِ قُرآن، مگر نیکوئی
اگر نامدے در جہاںِ ایں کلام   نہ ماندے بہ دُنیا، زِ توحیدِ نام
جہاں بود افتادہ، تاریک و تار   اژو شد مُتورِ مَرخِ ہر دیار
بہ توحیدِ را ہے اژو شد عیاں   ترا ہم خبر شد کہ بہت آں یگان
وگرنہ بہیں، حالِ آبائے خویش   بر انصافِ بنگر، در آں دین و کیش
بود آں فرومایہ، بدگوہرے   کہ از مُنعیمِ خود بتابد سرے
زِ اندازہِ خویش، بر ترِ مَہر   پرشکی مکن، چوں ندانی مہر
یقینِ داں کہ ایں کارِ نیردانی است   نہ از دخل و تدبیرِ انسانی است
شد ایں دینِ بفضلِ خدا آرجمند   نہ کارِ فریب است و سالوس و بند
درخشند درو نور، چوں آفتاب   تو کوری، نمے بینی آتشِ زیرِ حجاب

بہ ناپاکِ دل ، مَشُو بدگماں   وگر مُجھتے است ، بِنمایاں
 بہ شوقِ دل آویختن را بساز   پس آگہِ بیں، قُدرتِ کار ساز
 گزینِ گن، زِ قومتِ یکے انجمن   کہ با یک تن از ما، کُندیک سخن
 بہا ہست، فضلِ خداوندِ پاک   زِ باطلِ پرستاں، نہاریم باک
 بجوش است، فیضِ احد در دِلَم   کہ تا بندِ ہر طلبے بگسَلَم
 خدا را درِ لطف ہا ہست باز   نسیمِ عنایات درِ اہتراز
 کئے کو بتابد سرازِ عدل و داد   کجا دم زَند پیشِ صدق و سداد
 کلامِ خدا، ہر دم از عِز و جاہ   کند رُوئے، ناشرِ ماساں، سیاہ
 چساں رائے شخصے، بگردد بلند   کہ طُغیانِ نفس، بگردن فگند
 دِلِ پاک و بجلانِ فکر و نظر   دو جوہر بود لازمِ یکِ دیگر
 چو صُوفِ صفا در دِلِ آسیند   یداد، از سَوادِ عُیوٰں رنجیند
 خدا آفریت، زِ یک مُشتِ خاک   خودت داد ناں، تا نگر دی ہلاک
 بہر حاجتِ گشت، حاجت روا   کُشود از تر تُم، دو دستِ عطا
 چہ پاداشِ جودش چُنیں مے دہی   کہ در علم، خود را نظیرش نہی
 چہ خود را برابر گئی با خدائے   تقوٰی چُنیں عقل و ادراک و رائے

خدا پُچوں کے راہِ پستی فگندہ بکوشش، نیاریم کردن بلند
 بکوشیم و انجام کار آں بود کہ آں خواہش ورئے یزداں بود

در مدح قرآن کریم

از نور پاکِ قرآن، صبحِ صفا و میدہ بر غنچہ ہائے دلہا بادِ صبا و زبیدہ
 ایں روشنی و لمعاں شمسِ انصافی ندارد ویں و لبری و خوبی، کس در قمرِ ندیدہ
 یوسف، بقعرِ چاہے محسوس ماند تنہا ویں یوسفے کہ تن ہا، از چاہِ بر کشیدہ
 از مشرقِ معانی، صد ہا و قائق آورد قدِ ہلالِ نازک، زراں ناز کی خمیدہ
 کیفیتِ علومش، دانی، چہ شان دارد شہدِ سیست آسمانی، از وحیِ حق چکیدہ
 آں نیز صداقت، پچوں رُوبہ عالم آورد ہر نومِ شب پرستے، در گنجِ خود غمزیدہ
 رُوسے یقینِ زمیند، ہر گز کہے بدُنیا الا کہے کہ باشد، بارویش آرمیدہ
 آنکس کہ عالمش شد، شد مخزنِ معارف و آں بے خبرِ ز عالم، کیس عالمے ندیدہ
 بارِ انِ فضلِ رحماں، آمد بمقدم او بدِ قسمتِ آنکہ از وسے، سوئے و گرویدہ
 میلِ بدی نباشد، الا رگے ز شیطان آں را بشرِ بدائم، کز ہر شرے رہیدہ
 اے کانِ دلربائی، دائم کہ از کجائی تو نورِ آں خدائی، کیس خلقِ آفریدہ

میلکم نماںدیا کس، محبوبِ مَن تُوئی بس   زیرا کہ زان فغاں رَس نُو رت بمار سیدہ

(مطبوعہ ۱۸۸۲ء)

از وخی حُشا، صُبحِ صداقت بد میدہ
چشمے کہ ندید آں صُحفِ پاک، چہ دیدہ
کایخِ دِلِ باشد، زِ ہماں نافہ مَعطَّر
واں یار بیاند، کہ زِ ما بُود رَمیدہ
آں دیدہ، کہ نورِ نئے گرفتِ ستِ زِ فغاں
حقّا کہ ہمہ عُمر زِ کوری نہ رَمیدہ
آں دِل کہ جُز از فے، گِلِ گلزارِ خدا جُست
سو گند تُوں خور د، کہ بُویش نَشَمیدہ
با خور ندیمِ نسبتِ آں نُور، کہ یَنم
صد خور کہ بر پیرا مَن او، حلقہ کشیدہ
بے دولت و بد بخت، کسانیکہ ازاں نُور
سَر تافَتہ از نَخوت و پیوند بُریدہ

اے سر خود کشیدہ، از فرقاں   پا نہ سادہ، بہ ٹبڑ طغیاں
بانگ کم گن بہ پیش نور ہدیٰ   توبہ گن، از فسوس و بازیہا
ایں چہ چشمیت کو رو سخت کہو   کافتا بے درو، چو ذرہ نمود
تا نہ گیری کنارہ، زیرِ رہ و نحو   ہست دور از کنار، کشتی تو
با خدایت، عناد و کیس تا چند   خندہ و بازیت بہ ویں تا چند
خویشتن را مکش، بہ ترکِ حیا   جائے گریہ، مَشو، بہ استنزا
مہرِ تاباں، چو بر فلکِ خَشید   چوں توانی، بہ خاک و خُس پوشید
شب، تو اں کرد، صد فریب نہاں   لیک در روزِ روشن، ایں متواں
نورِ فرقاں، نہ تافت است چُناں   کو بماند نہاں، ز دیدہ و راں
اں چراغِ ہدیٰ ست دُنیا را   رہبر و رہنماست دُنیا را
رحمتے از خداست، دُنیا را   نعمتے از سماست، دُنیا را
مخزنِ راز ہائے ربّانی   از خدا، آلاءِ خدا دانی
برتر از پایۂ بَشَر، بہ کمال   دستگیرِ قیاس و استدلال
کار سازِ اَتم، بہ علم و عمل   مجتہدِ عظم و اثرِ اکمل
ہر کہ بر عظمتش نظر بکشاو   بے توقفِ خدایش آمد یاد

وانکہ از کبر و کیس ندید آں نور کور ماند و، ز نورِ حقِ مجبور
 و قہرِ دارِ ازاں یگانِ اسرار دل و جانم فدائے آں اسرار
 پُر ز نورِ جلالِ حضرتِ پاک ثورِ تاباں، ز اوجِ حقِ بر خاک
 و قہرِ دارِ د، خندانِ اسرار دل و جانم فدائے آں انوار
 ہست آئینہ بہرِ روئے خدا عالمے راکشید، سوئے خدا
 بے زباناں، ازو فصیح شدند زشت رویاں، ازو فصیح شدند
 میوہ از روضۂ فنا خوردند وز خود و آرزوئے خود مُردند
 دستِ غیبی، کشید دامنِ دل پا بر آورد، جذبِ یار، ز رگل
 بُود آں، جذبہٴ کلامِ خدا کہ دلِ شاں رُبود، از دُنیا
 سینۂ شاں، ز غیرِ حقِ پرداخت وز مئےٴ عشقِ آں یگان، پُر ساخت
 چوں شد آں نورِ پاک، شایِلِ شاں تافت از پردہ، بدرِ کمالِ شاں
 دُور شد ہر حجابِ ظلمانی شد سراسر، وجودِ نورانی
 خاطرِ شاں بجذبِ پنهانی کرد مائل بہ عشقِ ربّانی
 آنچنانِ عشق، تیز مرگِ راند کہ ازاں مُشتِ خاک ہیچ نہ ماند
 نے خودی ماند، نے ہوا و ہوس اوفتادہ، بنجاک و نحوں، سر کس

عاشقانِ جلالِ رُوئے خدا	طالبانِ زلالِ جوئے خدا
پُر زِ عشق و، تہی زِ ہر آرزے	گشت و، زایشاںِ نخواست آوانے
پاک گشتہ زِ لوٹِ ہستیِ خویش	رستہ، از بندِ خود پرستیِ خویش
آہنجاں یار، در گند انداخت	کہ ندانند، بادِ گر پروداخت
قدمِ خود زَدہ، براہِ عَدَم	گم بیادش، زِ فرق تا بقَدَم
ذکرِ دِبر، غذائے نغزِ حیات	حاصلِ روزگار و، مغزِ حیات
سوختہ ہر غرض، بجزِ دلدار	دوختہ چشمِ خود، زِ غیرِ نگار
دل و جاں، بر رُخِ فدا کردہ	وَصِلِ آو، اَصِلِ مَدعا کردہ
مردہ و، خوشتنِ فنا کردہ	عشق جو شید و، کارہا کردہ
از دیارِ خودی، شُندند جُدا	سَیلِ پُر زور بُود، بُرد از جا
لَا جَرَم، یافتند نُورِ حُدا	چوں خودی رفت، شُدِ ظہورِ خدا
تن چو فرسود، دِستاں آمد	دل چو از دست رفت، جاں آمد
عشقِ دِبر، بروئے شاں بارید	ابرِ رحمت، بگوئے شاں بارید
ہستِ ایں قومِ پاک راجا ہے	کہ نہ آرد جہاں، بُدو را ہے
دست، بہرِ دُعا چو بردارند	مَورِدِ فیضِ ہائے دادارند

کشفِ رازے، اگر از خدا خواهند   کلہم از حضرت شہنشاہ اند
 کس بسر وقتِ شان، ندارد راہ   کہ نہاں اند در قبابِ اللہ
 گر نمایدِ خدا، یکے زاناں   بر کابش دوند، سلطاناں
 ایں ہمہ عاشقانِ آں یکتا   نور یابند، از کلامِ خدا
 گرچہ ہستند از جہاں پنہاں   باز، کہ گہمے شونند عیاں
 ہمو خورشید و مہ، پروں آئند   غیر را، چہرہ نیز بنمایند
 بالخصوصِ آں زماں کہ بادِ خزاں   باغِ مہر و وفا گند ویراں
 دل بہ بندد، جہاں، بدارِ فنا   لب کشاید، بدمحتِ دنیا
 جیفہٴ را، گنند مدح و ثنا   وز خداوندِ جود، استغنا
 عاشقِ زر شونند و دولت و جاہ   سرد گردد محبتِ آں شاہ
 شوکت و شانِ ایں سرئے زوال   نموش نماید، بدیدہٴ جمال
 بر زباناں شود، مقامِ خدا   اندروں پُر شود، زیرِ حرص و ہوا
 اندریں روز ہائے چوں شبِ تار   دست گیرد، عنایتِ دادار
 مے فرستد بخلق، صاحبِ نور   تا شود تیرگی، ز نورش دور
 تا زِ شور و فغانِ عاشقِ زار   خلق گردد، ز خوابِ خود بیدار

تا شناسند مردمان، راہِ راست   تا بدانند مُنکراں، کہ خداست
 ایں چُنیں کس، چو رَوَنَد بِجہاں   بر جہاں، عَظَمَتش کُنَد عِیاں
 چوں بِنایَد، ہِساں باز آید   مَوسِمِ لالہ زار باز آید
 وقتِ دیدارِ یار، باز آید   بے دِلاں راقِداں باز آید
 ماہِ رَوعی نِگار، باز آید   خُور، بِنِصَفِ النہار باز آید
 باز خُندِ بَناز، لالہ و گل   باز خیزد، زِ مَہِلِکِلاں غُلغُل
 دَستِ غَیْبش، پِروَرَد زِ کَرَم   صَبحِ صَدَقش کُند، ظُہُورِ اَتم
 نُورِ اِہام، ہِچو بادِ صَب   زِ دُش آرد، زِ غَیْب نِوِشَبوہا
 مے شَوَد مَکَم از اُمُورِ نِہاں   زان سَرائِر کہ خاصِیَہ یزدان
 تا نَمایَد عِیاں، حَقِیقَتِ کار   تا زَنَد سَنگ، بر سِراںِ افکار
 ہِچنِیں، اَس کَرِیم و پاک و قَدیر   مے کُند، رُشَنش، چو مِہرِ مَہِیر
 دیدہ ہا، مے کُند بُدو بِنِیا   گوش ہا، مے کُند بُدو شَنوا
 ہر کہ آمد، بُدو، بِصَدَق و صَفا   یابَد از وِے شِفا، بِحَکَمِ حُدا
 گُفت پِغِیبرِ ستودہ صَفا   از خُدا مے عِلیمِ مَحْصِیات
 بر سِہرِ صَدی، یُروں آید   اَکِہ، ایں کار را ہِے شایَد

تا شود پاک، ملت از بدعات   تا بیابند خلق، زو برکات
 الغرض، ذاتِ اولیائے کرام   هست مخصوصِ ملتِ اسلام
 ایں مگو، کیس گزاف و نحو خطاست   تو طلب کن، ثبوتِ آں براست
 اے یکے ذرّہ ذلیل و خوار   چہ شود عاجز از تو آں دادار
 ہمہ ایں راست ست، لافِ نیست   امتحاں کن، گر اعترافِ نیست
 وعدہ کج، بہ طالبانِ ندیم   کا ذیم، گر، ازو نشانِ ندیم
 من خود، از بہر ایں نشانِ زادم   دیگر از ہر غمے، دلِ آزادم
 ایں سعادت چو بود، قسمتِ ما   رفتہ رفتہ رسید، نوبتِ ما
 نعرہ ہا مے زَنم بر آبِ زلال   ہچو مادر، دواں پئے اطفال
 تا مگر تشنگانِ بادِیہ ہا   گردم آیند، زیرِ فغان و صلا
 یک شرط است، عجز و صدق و صفا   آمدنِ بانیاز و خوفِ خدا
 جستن از غُربت و تنگِ دل   وز خلوص و اطاعتِ کامل
 گر گنوں ہم، کسے بتابد سر   گیرد از راہِ عدل، راہِ دیگر
 نے ز ما پُرسد و، نہ خود خواند   نے ز کیس، رُوئے خود بگرداند
 آں نہ انساں کہ یک دُون ست   رائدہ بارگاہِ بیچون ست

سروکار سے، بحق نے وارد   لَّا جَزَمَ، لعنتش بُرُو بارو
 حُجَّتِ مومناں، بر اوست تمام   کارِ ما پُختہ، عُذِرِ او ہمہ خام
 اَيُّهَا الْجَامِحُونَ فِي الشَّهَوَاتِ   اَكْثَرُوا ذِكْرَهَا دِمِ اللَّذَّاتِ
 رفتنی است ایں مقامِ فنا   دلِ چہ بندی، دریں دورِ روزہ نما
 عُمرِ اولِ بیس کجا رفت است   رفت و بگزرتو چہ ہا رفت است
 پارۂ عُمرِ رفت در خوروی   پارۂ را بَسَرِ کشتی، بُردی
 تازہ رفت و، بماند پس خورده   دشمنانِ شاد و، یارِ آزرده
 صدِ چو تو مُعْجَبِ بخورد زمیں   سرِ ہنوزت بر آسماں، از کیں
 بَشْنُو، از وضعِ عالمِ گذراں   چوں کُند از زبانِ حالِ بیاں
 کیں جہاں، با کسے وفا نکلند   نہ کُند صبر، تا جُدا نہ کُند
 گر بُود گوش، بَشْنَوِ صد آہ   از دلِ مَرْدُو دُرُونِ تباه
 کہ چہ را رُو بتافتم زِ حُدا   دلِ نہادم در آنچه گشت جُدا
 قدرِ ایں راہ، پُرس از اَموات   اے بسا گورہا، پُر از حَسرات
 جائے آن است کز چُنیں جائے   از تو تُرَعِ بُروں نہی پائے
 ہر چہ آمد از دُوت، زِ یارِ حُدا   باش، زانِ جُملہ کار و بارِ حُدا

آخر اے خیرہ، سرکشی تاجند   کس زِ دلدار بگسلد پیوند
 روئے دل را، بتاب از آغید   باش ہر دم بچستجوئے نگار
 رُو بدو کُن کہ رُو، رُخ یار است   ہمہ رُو ہا، فدائے دلدار ست
 تو بروں آرز خود، لقائین ست   تو درو مخوشو، بقائین ست
 ہر کہ غافل زِ ذاتِ بیچون ست   اُونہ دانا، کہ سخت مجنون ست
 تابکے، رُو بتابی، از رُخ دوست   وگیرے رائشاں دی، کہ چواست
 در دو عالم، نظیر یار کجا   عاشقاں را بہ غیر کار کجا
 چو بدل آتش، زِ عشق افروخت   رستاں ماند و غیر اُو ہمہ سوخت
 لیکن این ست بخشش یزداں   تانہ بخشند، یافتن نتواں
 آں کساں را عطا شود، زِ خدا   کز کندِ خودی، شہوند رہا
 زیرِ حکیم کلامِ حق بروند   وز قرائین اُو بروں نشوند
 دیگرے رائے دہند ایں جا   ور دہندش، ثبوتِ آں بنا
 غیر را، آں وفا و مہر کجا   زہدِ خشک است، غایتِ عقلہ
 عاقلانے کہ بر خرد نازند   بے خبر از حقیقت و راز اند
 ہچو گورے، سپید کردہ بروں   اندروں پُر زِ خُبث گوناگوں

مَرُخْدارا، چوسنگ دادہ قرار
 عاجز از نطق و، ساکت از گفتار
 اَس خُدائے کہ حیی و قیوم است
 نزدِ شاں یک وجودِ موہوم است
 اَس حفیظ و قدیر و ربِّ عباد
 نزدِ شاں، اُفتادہ، پچھو جماد
 خود پسنداں، بعقلِ خویش اسیر
 فارغ از حضرتِ علیم و قدیر
 آنکہ خود بین و معجب اُفتاد است
 حضرت اقدسش گجایا د است
 خوئے عشاق، عجز ہست و نیاز
 نہ شنیدیم عشق و کبر انبار
 گر بجوئی سوارِ ایں رہِ راست
 اندر آنجا بجو، کہ گردِ بخاست
 اندر آنجا بجو کہ زور نماند
 خود نمائی و کبر و شور نماند
 فانیان را، جہانیاں نرسند
 جانیاں را، زبانیاں نرسند
 خلق و عالم ہمہ بشور و شراند
 عشق بازاں بہ عالمِ دیگر اند
 تانہ کارِ دِلت، بجاں برسند
 چوں پیامت، زِ دِلستاں برسند
 تانہ از خود روی، جدا گردی
 تانہ قربانِ آشنا گردی
 تانہ نیائی، زِ نفسِ خود پیروں
 تانہ گردی برائے او مجنوں
 تانہ خاکت شود، بساں غبار
 تانہ گردد، غبارِ تو نحوں بار
 تانہ خونت چکد، برائے کے
 تانہ جانت شود، فدائے کے

چوں دہندت، بکوئے جانناں راہ
 خود کن از راہ صدق و سوز نگاہ
 نیست این عقل، مرکب آں راہ
 ہوش کن، ہوش کن، مشو گمراہ
 اصل طاعت بود، فنا ز ہوا
 تو گجاؤ طریق عشق گجا
 تونشستہ بیکبر از اصرار
 کردہ ایماں فدائے استکبار
 ایں چہ عقل تو، ایں چہ دانش ورے
 کہ کنی ہم سری باں یکتاے
 ایں چہ اُستاد ناقصت آموخت
 ایں چہ قہر خدا، دو چشمت دوخت
 ایں چہ از سکر خود خطا خوردی
 اَوَّلُ الدِّینِ دُر دے آوردی
 چوں شود عقل ناقصت چو خدا
 خاک زادے چساں پرد بہ سما
 آنچہ صد سہو و صد خطا دارد
 علم آں پاک از گجا آرد
 سہو کن را ثنا کنی، ہیہات !
 ایں چہ سہو و خطا کنی ہیہات !
 آنچہ لغز و بہر قدم صد بار
 چوں ز دریا رساندت بکنار ؟
 ایں سہراب است سوئے آں مشتاب
 مے نماید ز دور چشمی آب
 کشتی تو شکستہ است و خراب
 باز اُفتادہ در تہک گرداب
 ناز کم کن بریں چین کشتی
 کم خرام، اے دنی، بدیں زشتی
 ترسی تا یقین، ز راہ قیاس
 ہمہ بر طبق و وہم ہست اساس

گریزِ فکر و نظر گداز شوی   ایس نہ ممکن، کہ اہلِ راز شوی
 گرد و صد جان تو، ز تنِ پرود   ایس نہ ممکن، کہ شک و ظنِ پرود
 ہست داروئے دل، کلامِ خدا   کے شوی مست، مجز بجامِ خدا
 ہست بر غیر، راہِ آں بستہ   ہمہ ابوابِ آسماں بستہ
 تانہ شد، مشعلِ زِ غیبِ پدید   از شبِ تاریِ جہلِ کس نہ رہید
 بایدِ اینجا زِ کبریا، دُوری   تو بہ عقل و قیاسِ مغروری
 ایس چہ غفلت کہ خوش بدیں کیشی؟   وز خدا پیچ گہ نیندیشی
 رَوِ طلبِ گن وصالِ یار، زیار   تکیہ بر زورِ خودِ مکن، زینہار
 تانہ گردد زنگوں سرت بہ نیاز   پرودہ از نفسِ تو، نگرود باز
 تانہ ریزد ترا، ہمہ پرو بال   اندریں جا، پریدن است محال
 ناتوانی ست قوتِ اینجا   ایس چنیں قوتے، بیار و بیا
 پرودہ نیست، بر رُخِ دلدار   تو زِ خود، پرودہ خودی بردار
 ہر کرا، دولتِ ازل شد، یار   کارِ او شد، تَنَزُّلِ اندر کار
 آں درآمد، بہ حضرتِ بیچوں   کہ شد، از تنگنائے کبر بڑوں
 حق شناسی، زِ خود روی ناید   خود روی، خود روی بیفزاید

از خودی، حالِ خود خراب مکن   شب پری، کارِ آفتاب مکن
 تا بشرِ پُر بود به استکبار   اندرِ نوشِ تنی بود از یار
 چوں رسد عجزِ کس، بحدِّ تمام   شورشِ عشقِ را رسد ہنگام
 اے کہ چشمت، زِ کبر پوشیدہ   چہ گنم، تا کشایدِ دیدہ
 گر ترا، در دلِ ستِ صدقِ طلب   خود رویِ ہا مکن، زِ ترکِ ادب
 رازِ راہِ خدا، بجو زِ خدا   تو نہ چوں خدا، بجائے خود آ
 بندہ گانیم، بندہ را باید   کہ گنہ، ہر چہ خواہہ فرماید
 منصبِ بندہ نیست، خود رائی   خودِ نشستن بہ کارِ فرمائی
 ہر کہ بروفقِ حکمِ مشغول است   بر سرِ اجرت است و مقبول است
 وانکہ بے حکم، خود تراشد کار   مزدِ واجبِ نمے شود، زِ ہمار
 ما ضعیفیم و اوقاتہ بنحاک   خود چہ دانیم رازِ حضرتِ پاک
 ما ہمہ پیچ، اوست کایلِ ذات   علیم ما چوں شود، چو او ہیہبات
 ذاتِ بیچوں، کہ نامِ اوست خدا   کئے خیالِ بخرد رسد آنجا
 آنکہ او آمدست، از بریار   او رساند زِ دستانِ اسرار
 آنچه مافی الضمیر تست نہاں   کئے چو تو داندش دگر انساں

پس تو مافی الضمیر آں وادار   مثل او، چوں بدانی، اے خدا
 آنکہ چشم آفرید، نور دہد   آنکہ دل داد، او مُرور دہد
 چشمِ ظاہر ہیں، کہ چوں زِ کرم   خالقش داد تیرِ اعظم
 وز برائے مصالحِ دُورِاں   گاہ پیدا نمود و گاہ نہاں
 ایں چُنینِ ست، حالِ چشمِ دُروں   آفتابش، کلامِ آں بیچور
 ہوش دار، اے بشر کہ عقلِ بشر   دارد اندر نظر، ہزار خط
 سرکشیدن طریقِ شیطانی ست   برخلافِ سیرتِ انسانی ست
 تمانہ فضلش رہِ تو یکشاید   صد فضولی بکن، چہ کار آید
 در سرائر، چہ جائے استنباط   شترے، چوں خزد بہ سیمِ خیاط
 تو نہ بانجبر، ازاں کوئے   تو نہ دانی جمالِ آں روئے
 خبرے زو بمردماں چہ وہی   ماہِ ناویدہ را، نشان چہ وہی
 سخنِ یار و یسندہ افسردہ   جامہٗ زندہ است بر مُردہ
 گر بری ریگ را بزرگ و بلند   جنبشِ بادِ خواہدش افگند
 ہست مارا یکے، کہ ہر فیضاً

مے شود، زان محافظِ تن و جاں

آں خدائے کہ آفرید جہاں   ہست ہر آفریدہ را نگراں
 ہرچہ باید برائے مخلوقات   از لباس و خوراک و راہِ نجات
 خود مہیّا کُند، بَمَنّت و جود   کہ کریم است و قادر است و ودود
 چشمِ خود کُن بہ کشتِ صحرا باز   خوشہ با خوشہ ایستادہ بنّاز
 ہمہ از بہرِ ماست، تا بخوریم   درد و رنج گر سِنگی نہ بریم
 آنکہ از بہرِ چند روزہ حیات   اِیں قدر کردہ است تائیدات
 چوئ نہ کردے، برائے دارِ بقا   نظرے کُن، بہ عقل و شرم و حیا
 سِنگ اُفتد، بر اِیں چنیں فرسنگ   کہ زِ صدق است دُور، صد فرسنگ
 گر کُنی سوئے نفسِ خویش خطاب   کہ چسانت گذر شود بجناب
 خود ندائے بیادیت، زِ دُروں   کہ زِ تائیدِ حضرت بیچوں
 ناید اندر قیاس و فہم کسے   کہ شود کارِ پیل از مگسے
 پس چہ ممکن کہ ذرّہٴ امکان   خود کُند کارِ حق، بہ زور و توان
 شانِ دادارِ پاک را بِشناس   وز چنیں کسرِ شانِ او بہراس
 خوشتن را، شریکِ او سازی   پیشِ او دم زنی بہ انبازی
 اِیں چہ عقل است ہائے بترزِ دُواب!   اِیں چہ بر فہم تو فتادِ حجاب؟

گر کئے گویدت، بہ استحقار کہ دریں شہر چوں تو ہست ہزار
 نیستی از کئے، بہ عقل فزون با تو ہم پایہ اند، مردمِ دُوس
 مشتعل مے شوی، بر کیس خیزی در دل آری، کہ خونِ او ریزی
 آنچہ بر خود، روانے داری چوں پسندی بحضرتِ باری
 چوں پسندی، کہ کار ساز امور ابکے ہست و از سُغنِ معذور
 چوں پسندی، کہ واہبِ ہر نور بخل و زریدہ، یا شدانت تصور
 چوں پسندی، کہ حضرتِ غیور ہست عاجز، چو مردگانِ قبور
 بہر تعظیمِ ہست، مذہب و دیں تُف بر آں دیں، کہ مے کند توہیں
 آنکہ او خلق را، ز بانہا داد خاک را، طاقتِ بیانہا داد
 چوں بود گنگ و بے زباں ہیہات شرمِ آید، ز پاک و کامل ذات
 جامع ہر کمال و عزّ و جلال چوں بود ناقص، اے اسیرِ ضلال
 ہمہ اوصافِ او، چو گشتِ عیاں چوں بماندے، تَمکُلشِ پناہاں
 دیدہ آخرِ برائے آں باشد کہ بدو مردِ راہ داں باشد
 وہ چہ ایں چشمِ ہست و ایں دیدہ کہ برو آفتابِ پوشیدہ
 گر بدلِ باشدت خیالِ خدا ایں چہنیں ناید از تو استغنا

از دل و جان طریقِ او جوئی   وز سرِ صدقِ سوئے او پوئی
ہر کرا، دلِ بود بہ دلدارے   خبرش پُرسد از خبردارے
گر نباشد لِقائے محبوبے   جوید از نزدِ یارِ مکتوبے
بے دلآرام، نایدش آرام   گہ برویش نظر گہے بکلام
آنکہ داری بدلِ محبتِ او   نایدت صبرِ جز بہ صحبتِ او
فُرقتِ او، گر اتّفاقِ اُفتد   در تن و جان تو فراقِ اُفتد
دلت از ہجرِ او کباب شود   چشمت از رقتش پُر آب شود
باز چوں آں جمالِ و آں روئے   شد نصیبِ دو چشم، در کوئے
دست در دامنش زنی بجنوں   کہ زِ ناویدنتِ دِلَم شد خوں
ایں محبت بہ ذرّہ امکان   وز دِل، افگندہ، خدائے یگان
لا اُبالی فتادہ زان یار   فارغی زان جمالِ و زان گفتار
مردگان را، ہمسے گشتی بہ کنار   وز دلآرامِ زندہ، بیزار
کس شنیدی کہ قانع از یارست   عشقِ و صبرِ ایں دو کار و شوارست
آنکہ در قعرِ دِلِ فرود آید   دیدہ از دیدنش نیا ساید
تو دِلِ خود، بہ دیگران دادہ   یکسر از یار، فارغِ اُفتادہ

ایں بُود حال و طویر عاشق زار   ایں بُود تدبیر و لیر، اے مُردار
 عاشقان را بُود، زِ صدق آثار   اے سیہ دل، ترا بہ عشق چہ کار
 تاز تو، ہستی ات، بدر فرود   تخمِ شرک از دل تو، بر نہ رُود
 پائے سَعِیّت بلند تر فرود   تا تڑا دودِ دل بسر فرود
 یار پیدا شود، دراں ہنگام   کہ تو گردی نہاں زِ خود بتمام
 تا نہ سوزی، زِ سوز و غم نہ ہی   تا نہ میری، زِ موت ہم نہ ہی
 چسیت آں ہرزہ جان و تن کی سوخت؛   آتش اندر دے بزن، کہ سوخت
 کلبہٗ جسمِ خود، بکن برباد   چوں نے گرد، از حُدا آباد
 پائے خود را جدا کن، از تنِ خویش   چوں نگیر، رہے صداقت پیش
 پیچِ چیزے، چو ذاتِ بیچوں نیست   جگہے خوں شود، کز دُخوں نیست
 گنجِ ہائے جہاں فدائے نگار   بہ زِ صد گنجِ خاکِ پائے زگار
 ہر چہ از دستِ او رَسد آں بہ   خارِ او، از ہزار بُستاں بہ
 ذلت از بہرِ او، زِ عزّت بہ   قلت از بہرِ او، زِ کثرت بہ

مردن از بہرِ او حیاتِ مُدام

صد لَذا مِذ فدائے آں آلام

اے کہ در کوئے وِستاں گُذری با وفا باش، و زِ جاں گُذری
صا دِ قانے کہ طایب یار اند جاں فِشاں زِ بہرِ دلدار اند
گر نیابند راہِ آں دِلبر از غمِش جاں گُفتند زیر و زبر
از دِلا رام رنگِ مے دارند وز رہِ نام، ننگِ مے دارند
لذتِ خود، بہ دردِ مے بینند حُسن، در رُوئے زردِ مے بینند
تو کہ چوں خَر، بہ گلِ فرومانی ہمتِ آں یلاں، پچہ میدانی؟
سہل باشد حکایت از غم و درد داند آں کس، کہ رُو بہ غمہا کرد
آفرینِ خُدا، بر آں جانے کہ زِ خود شُد، برائے جانانے
منزلِ یارِ خوشیش، کرد بدل وز ہوا ہا رِ مید صد منزل
از خودی در شُد و خُدا را یافت گم شُد و، دستِ رہنما را یافت
تو چہ یابی، کہ غافلِ زیری راہ و از جلالِ حُدا، نہ آگاہ
ہمہ کارت بہ عقلِ خام اُفتاد ہمہ سعی تو ناتمام اُفتاد
بچو طوطی، ہمیں سُخن یاد است کہ بَشَر، عاقل است و آزاد است
اے کہ دیوانہ، پئے اموال وہ کہ در کارِ دین، چُنین اہمال
رُوئے دِل را، بجانبِ دین کُن فِکرِ آخر، غمِ خستیں کُن

حصر تو بر قیاس، در همه حال
 تا نہ فرماں رسد بہ اعلانی
 تا نہ محکمے شود ظہور پذیر
 تا نہ گردد کئے، زیر حق مأمور
 تا نیاید اشارتے زیر نگار
 فرق در سرکش و مطیع خدا
 شرط تعمیل حکم، چوں حکم است
 ورنہ، ایں دعویٰ غلط بگذار
 خود تراشیدن، از خودی فرماں
 نہ بہ عرف است، نے بہ عقل روا
 حکم او آں بود، کہ او فرمود
 کہ ازیں شد ثبوت و حجتی خدا
 گر دہندت بصیرت دینی
 بنگر آخر بہ عقل و فکر و قیاس
 تا نہ باشد رفیق او، دیگرے
 ہست بر محقق تو، یک استدلال
 چوں شود کس، مطیع فرمانے
 چوں توانی شدن مطیع امیر
 کفر و ایماں، چساں کنند ظہور
 چہ بر آید، زیر دست عاشق زار
 جز بہ محکمش، چساں شود پیدا
 پس موجودش بچو، نخست اے مست
 کہ روم، زیر حکم آں دادار
 آں نہ حکم خداست، اے ناداں
 کہ شود ظن غلش، حکم خدا
 پس چو فرمود، خود مگر کن زود
 شد ضرورت مسلمش زیں جا
 در گمانہا، ہلاک خود، بینی
 کہ خرد را نہ حکم است اساس
 نایدش از روی یقین، خبرے

تانہ بینی بیدیدہا جائے   یا نہ یابی خبر، نہ بینائے
 خود نگوید ترا خرد نہ ہمار   کہ چنیں دارد، آں مکاں آثار
 پس چہ ممکن، کہ دم زند بمعاد   کہ چنیں اند، آں دیار و بلاد
 ایں چہ محقق است، و ایں چہ بے راہی   کہ بجل است، لاف آگاہی
 چوں روی، از قیاس خود برہے   کہ ندیدی، بہ عمر خویش گہے
 چوں شد، از عالمِ دیگر خبرت   ماورت دیدہ بود، یا پدرت
 ورنہ یہ است کس، چہاں دانی   کم خرام، اے دنی، بہ عویانی
 تو کہ داری نہ انبیاء انکار   ایں ہمہ کوری است و استکبار
 یک نظر کن، بہ فطرتِ انساں   کہ ندارند، جوہرے یکساں
 مختلف اوقات، ہر بشرے   کس بخیرے فرود، کس بشرے
 پس چو یک بیش، و دیگر است گے   ہمچنین در قبولِ فیض ہے
 خود نگہ کن کُنو، نہ صدق و صفا   کہ چہ ثابت ہے شود، زینجا
 شب تارا است، و خوف بیش از بیش   از سر خود روی، مدہ سرخوش
 پس دیوار، چوں نمے دانی   چوں بدانی غیوبِ ربّانی؟
 در شگفتم، کہ با چنیں نقصاں   از چہ بر عقل مے شوی نازاں؟

اینچہ عقل است و اینچہ معرفت است؛   اینچہ قہر خدا، دو چشمت بست؛
 ایں جہانت، چو عید خوش افتاد   و اں وعید خدا، نداری یاد
 بشنواز و حقی حق، پچہ گوید راز   از جناب وحید و بے انبار
 کال خرد ہا، کہ در دل عتلاست   ہمہ یک ذرہ، ز آتش ماست
 آں کلام خدا، نہ برفلک است   تا بگوئی کہ ہست دور از دست
 یا بگوئی کہ کار ہست محال   برفلک رفتن، کدام مجال
 نے بزیر زمیں، کلام خدا   تا بگوئی کہ چوں خشم آخبا
 چوں ز قعر زمیں، بروں آرم؟   خود چنیں طاقت، منے دارم
 قطع عذر تو کردہ، داویر پاک   نور عرش، آمدست بر سر خاک
 گر ترا حسم آں یگاں بکشد   دولت سوائے او عنان بکشد
 اللہ اللہ، چہ ریخت از انوار   ہست رشح و گر، در آں گفتار
 جہل گردد، ز دیدنش یکسو!   رو دہد صد کشائے ز اں رو
 نور ہا آورد، تلاوت او   علمے زیر بارِ منت او
 چشم بد دور، ایں چہ ہست جمال   ہست یک چشمہ، ز آب زلال
 تا جہاں رسم دلبری بہاد   کس چو او دلبری، ندارد یاد

آں شعاعے کزوشد است عیاں   کس ندیدہ، ز مہر و مہ بہ جہاں
 چند بر عقل خام ناز گئی   چہ گنم، تا تو دیدہ باز گئی
 نقصِ خود بنگر و کمالِ خدا   ذلتِ خوشتن، جلالِ خدا
 از رہِ عقل، راہِ رب مجید   کس ندید است و کس نخواہد دید
 اندر آنجا کہ سوختن باید   چوں رہے از قیاس بکشاید
 تانشد و خی حق مدد فرما   تا نیاورد بونسیم صبا
 عقل را، زان چمن نہ بود خبر   طائرِ فیکر بود، سوختہ پر
 آں صبا، نگہتے ز یار آورد   تا خرد نیر، رو بکار آورد
 بارہا آب، خود نگار آورد   تا نخیل قیاس بار آورد
 وقتِ عیش است و موسمِ شادی   تو چہ در سوگ و ماتم اُفتادی
 تند بادے بخواہ، از دادر   تا خس و خار تو برد، یک بار
 در خور و مہ، شکے نگیرد راہ   تو ز دلدارِ خویش، دیدہ بخواہ
 گم رہی، تا دمے کہ سرتابی   چوں بجوئی ز صدقِ دل، یابی
 نیستی، طالبِ حقیقتِ راز   بس ہمیں مشکل است، اے ناماز
 بر وجودش، ز صنعت، استدلال   ایں مجاز است، نے چو اصلِ مصال

وصلش، از آئید مجازی نیست   باز گن دیدہ، جائے بازی نیست
 گر بر آتش دوصد جگر سوزی   نیستت از قیاس پیروزی
 خبرے، نیستت ز جانانہ   مے زنی ہرزہ، گام کورانہ
 آں یقینے کہ بخشدت دادار   چوں قیاس خودت بہند بکنار
 آں یکے، از دہانِ دلدادے   نمکتہ ہائے شنید و اسرارے
 واں دگر از خیالِ خود بگماں   پس گجا باشد ایں دو کس یکساں
 ایکہ مغرورِ راہِ مَظنونِی   تو نہ عاقل کہ سخت مجنونِی
 آں خدا را، کزوست منت ہا   بشمیری زیرِ منتِ عقلا
 ایں خدائے عجیب در ولِ تست   کہ چہین است زار و ماندہ و سست
 تازہ از عاقلان مدد ہا یافت   نتوانست، سوئے خلقِ شتافت
 کئے پسندد خرد کہ آں اکبر   شہرتے یافت، از طفیلِ بشر
 شبِ تارا است و دشت و بیم و داں   چوں بخوابی بغفلت، آے ناداں
 خیز و بر حالِ خود، نگاہِ بکن   خطرِ راہِ بہین و آہِ بکن
 خیز و از نفسِ خود پیرس نشان   کہ چہ خواہد مراتبِ عرفاں
 مے چید از برائے رفیعِ حجاب؛   یا قیاسش بس است در ہر باب؛

أَفَلَا تَبْصُرُونَ، گُفْتُ خُدا خیزو در نفس جو تَقَطُّش ہا
 تو اسیری بصد ہزار خطا ہر خطائے بتریز اثر ہا
 عجب ایں کوری است و بے بصری کہ ازیں کارِ خام، بے خبری
 سُخْنِ راست است، نے زِ خطاست تو نہ فہمی سُخْنِ، خطا اینجاست
 برتر سربستہ و، ورائے ورا کہ گشتاید، بدوینِ وَحیِ حُدا
 رازِ ذاتِ نہاں، کہ گوید باز جز خدائیکہ ہست محرمِ راز
 مُشتِ خاکے، قنَادہ است براہ شند بادے بجوید از درگاہ
 تو نہ فہمی ہنوز ایں سُخْنَم در وِلتِ چوں فرو شوم؟ پیکنم؟
 اے درینا، کہ دلِ زِ دردِ گداخت درو مارا مخاطبے نشناخت
 اے خورِ رُوئے یار، زُودِ برا کہ دلِ آزر د، از شبِ یلدا
 یکِ نگاہے بس است، درویں ہا کاش دیدے کے، زِ خوفِ خُدا
 آشکار است، کُفر و ایماں ہم گفتمت آشکار و پنهان ہم
 ترکِ خوفِ حُدا و بد عملی ایں دو چیز اند، نِخَمِ تیرہ دلی
 ورنہ رُوئے نگار، نیست نہاں ہر حجابے زِ نِست، اے بیجاں
 از رگِ جاں قریبِ تریار است ہرزہ، از تو درازی کار است

ہر کہ برخاست از خودی یکبار   خود نشیند بکارِ او دادار
 حتی و قیوم و قادرست نگار   تو پندارِ مُردہ، اے مُردار
 میلِ رفتن گرت، جانبِ یار   جانبِ صدق را عزیزِ بدار
 ورشکے هست، خیز و بجزیرہ کن   تا مشکوک بر آورم از بن
 گر خرد پاک از خطا بودے   ہر خردمند با خدا بودے
 کس نرسد از دُہول و سہو و خطا   جز خداوندِ عالمِ الاشیاء
 نظرے کن، زیرِ روئے استقرا   گر کے رستہ است، باز نما
 ورنہ باز آ، زِ شورش و انکار   جینے کذب را مخور زِ نہار
 آخرت، با خدا رفتہ سروکار   خود نگہ کن، پترس زان دادار
 در خراباتِ اُفتاد دے   خود بخود چوں بروں شود زِ گلے
 رو بہ باطل نہادے، باز آ   دل بہ بد روئے دادے باز آ
 در مزابل، قتادے باز آ   ایں کجا، استادے باز آ
 آخر اے لاف زنِ عقل و خرد   ہوش کن، پامنہ بروں از حد
 دم زدن در خیالہائے محال   هست شوریدہ مَشربِی و ضلال
 ہر کہ رخت آفگند بہ ویرانہ   مے نماید، بتر زِ دیوانہ

چوں بچیں سرزنی، زِ راہِ صواب؟   چہ ندانی کہ آخر است حساب؟
 پائے تو لنگ، منزلِ تو دراز   تَر سَمَت، چوں رسی ازیں تگ و تاز
 خود بچیں است، فطرتِ انساں   کہ چو بیند کہ مُشکل است گراں
 اوّل از زور و تاب و طاقتِ خویش   مے گند سخی و جُهد بیش از بیش
 تا مگر کارِ بسته، بختشاید   زیرِ بارِ سپاسِ کس، ناید
 چوں بر بیند کہ کارِ رفت از دست   رَسَن اختیارِ رفت از دست
 رُو نهند سُوئے کو بیہ یاراں   مَدَد سے جوید از مَدَد گاراں
 زورِ دستِ برادران جوید   نَزَدِ ہر کارداں ہمے پلوید
 چوں بماند زِ ہر طرفِ ناچار   نالہ آخرِ بدرگہ دادار
 نعرہ ہامے زِند بحضرتِ پاک   وز تَقَرُّع، جبینِ ہند بر خاک
 دیرِ خود بند و بگرید زار   کاسے کشائندہ رُو دُشوار
 گنہِ من بخش و پردہِ بپوش   تمانہ دشمن زِند بَشادی جوش
 چوں بچیں فطرتِ بشرِ افتاد   زان سہ گوئے صَفَت، کہ کردم یاد
 آں حکیمش، زِ لطفِ بے پایاں   حسبِ فطرت، بدادِ ہم سماں
 از پیئے جُہدِ خویش، عقلش داد   راہِ مِکر و قیاس و غُوضِ کشاد

وز پئے کار با ہمیں امداد   رحم در قلب یک و گر بہباد
 از شُعوب و قبائل و اقوام   کرد کارِ نظام و رُبطِ تمام
 وز پئے حاجتِ فیوضِ خدا   کرد اِہام را زِ رحم ، عطا
 تا رسد کارِ آدمی ، بکمال   تا میسر شود ہمہ آمال
 تا بحدِّ یقین رسد تعلیم   تا دوگونہ شود رہِ تفہیم
 زان دوگونہ مناجِجِ یقین   مے کشاید رہِ حصولِ یقین
 ہر طبیعتِ بحسبِ فہم و خیال   مے بر آید بداں ، زِ چاہِ ضلال
 غرض ، اُن میلِ فطرتے ، کہ خدا   کرد ، در فطرتِ بشر ، پیدا
 اُس مے خواست ، و حنیِ ربّانی   نظرے کُن بغور ، تا دانی
 فطرت ، چوں قیادہ است چُخاں   چوں کشی سر زِ فطرت ، اُسے ناداں
 اقتضائے طبیعتِ انساں   کہ بہادست ایزدِ مَناں
 کہ بشر را کشد بہ سوئے قیاس   تا نہد کار را بہ عقلِ اَساس
 گاہِ دیگر کشد ، بہ منقولات   تا بیاراند ، از بیانِ ثِقَات
 زینکہ ، آرامِ قلب و اطمینان   مجز بہ اخبارِ صادقانِ نتوان
 نیز ، چوں واجبِ ست ، در تعلیم   کہ بقدرِ خرد ، بود تفہیم

لاجرم، رہ کشادہ اند، دوتا   تا رسد ہر طبعیئے، بخدا
 تا ذکی وغبی و، اشرف و دوس   رہ بیابند سوئے آں بیچوں
 دیگر ایں است، نیز ہم برہاں   بر ضرورتِ وُثی آں رحماں
 کہ چنیں شہرتِ خدائے یگاں   ہرگز از جہدِ عقل ہا نتواں
 گر نہ گفتے خدا اَنَا الْمَوْجُودُ   چوں فنا دے جہاں برش بمجود
 ایں ہمہ شور، ہستی آں یار   کہ ازو عالم ست عاشق زار
 خود بیند اخت، آں خدائے جہاں   نہ بشر کرد، بر سرش احساں
 اے دریغ، ایں چہ آدمی زادند   کہ خدا، در خودی بمقتادند
 عقل چوں شد، چو فیضِ وُثی نمود   دیدہ را ز آفتاب، ہست و مجود
 او اگر نورِ خود نہ بخشیدے   چشم ما، خود بخود، چہاں دیدے
 بلبل از فیضِ گل، سُخنِ آموخت   منکر ازوے ہماں، کہ چشم بدوخت
 ہمہ عالم گواہِ آلائش   ابلہ منکر، ز وُثی وِ القایش
 مہرِ پا کاں بجانِ خود بنِشاں   تا شوی جانِ من، ہم از پا کاں
 ایں خرد، جملہ خلق مے دارند   ناز کم کن کہ چوں تو بسیار اند
 چارہ ما بغیرِ یار کجا   ما کجا نیم و عقلِ زار کجا

زہرِ فرقتِ چشتی و ناکامی   باز مُنکر، زِ وَحی وِ الہامی
 جانِ تو بر لبِ از نخوردنِ آب   باز از آبِ زندگی رُو تباہ
 کور، مستی، و کیں برویدہ وراں   وہ چہ داری، شقاوت و خسران
 داروئے دردِ دل، نہ فطنتِ ماست   آں بدارِ الشَّقائے وَحیِ خُداست
 نشود عینِ زَر، تَصَوُّرِ زَر   زَر ہمان ست، کو فتنہ بہ نظر
 ہست بر عقلِ مَنّتِ الہام   کہ از وِ نِجّت، ہر تَصَوُّرِ خام
 آں گماں بُرد و، ایں نمودِ فراز   آں نہاں گفت و، ایں کشود آں راز
 آں فرورِ نِجّت، ایں بکفِ بَیْپُرد   آں طمعِ داد و، ایں بجا آورو
 آنکہ بَشکست، ہر بُتِ دِلِ ما   ہست وَحیِ خُداے بے ہمتا
 آنکہ مارا رُخِ نِگارِ نمود   ہست الہامِ آں خُداے وُودو
 آنکہ داد از یقینِ دِلِ جلمے   ہست گفتارِ آں دِلّارامے
 وِصلِ دِلدار و، مَستی از جامش   ہمہ حاصل شدہ، زِ الہامش
 وِصلِ آں یار، اصلِ ہر کامیست   وانکہ زیں اصلِ غافل، آں غامیست

بے عَطِیّات، ما ہمہ بے زاد

بے عِنایات، ما ہمہ برباد

ناتواناں را کجا تاب و تُوں   تانِشاں یا بندِ خود، زان بے نشان
 عقلِ کوراں، رہنما جوید براہ   رہبری از دانشِ کوراں خواہ
 عقلِ ما، از بہر زاری و بکا ست   دفعِ آزارِ جہالت، از خداست
 عقلِ طفلِ است، اینکہ گریذ زار زار   شیرِ جُسنِ مادرِ نیاید، زینہار

عشقِ است کہ بر خاکِ مذلتِ غلطاند   عشقِ است کہ بر آتشِ سوزاں نیشاند
 کس بہر کس، سر نہد، جاں نِفشانَد   عشقِ است کہ ایں کار بصدِ صدقِ کنانَد

پیچِ محبوبِے نمائد، ہچو یارِ دلبرم   مہر و مہرِ نیستِ قدسے، در دیارِ دلبرم
 آں کجا، روئے کہ اُرد، ہچو رویشِ آبِ تاب   واں کجا، باغے کہ مے دارِ دہارِ دلبرم

چشمِ و گوشِ و دیدہ بند، اے حقِ گزین   یاد کنِ فرمانِ ”قُلْ لِلّٰہِ مَنِّین“
 خاطرِ خود، زین و آں، یکسر برآر   تا شود، بر خاطرِ حقِ آشکار
 زیرِ پاکُن، دِلبرانِ ایں جہاں   تا نمایدِ چہرہ، آں محبوبِ جاں
 کا ملاں حقِ اند، ہم زیرِ زین   تو بجوری، با حیاتِ ایں پُچن

سالمایا باید کہ خونِ دل خوری تا بگوئے دستانے رَہ بَری
کئے بہ آسانی، رہے بکشایدت صد جنوں باید کہ تا ہوش آیدت

ہمیں گر گست، کز یاراں پوشد زوئے یاراں را
بینکد مے کند وقتِ خزاں، فصلِ بہاراں را

ہست فرقانِ مبارک از خدا، طیبِ شجر
نوناہال و نیک بود و سایہ دار و پُر زبر
میوہ گر خواہی، بیا زیرِ درختِ میوہ دار
گر خرد مندی، مجنباں بید را بہرِ شمر
ور نیاید باوَرَت در وصفِ فرقانِ مجید
حُسنِ آں شاہِ پیرس، از شاہاں، یا خودِ نگر
وانکہ اُونامدِ پے تحقیق و در کیں مبتلاست
آدمی ہرگز نباشد، ہست اُو، بدتر زِ خُ

مناجات

اے خالقِ ارض و سماءِ برین در رحمت گشتا   دانی تو آں در و مرا کنوگیراں پنہاں گنم
از بس لطیفی و لبر، در ہر گ و تارم در آ   تا چوں بخود یام تیرا، دل خوشتر از بستاں گنم
ور کشتی اے پاکِ نوح، جاں بزنم در بحر تو   زانساں ہمے گریم کنو، یک عالمے گریاں گنم
خواہی بقہرم کن جہاں خواہی بلطفم رونا   خواہی بخش یا کن رہائے ترکاں اماں گنم

اے خدا، اے چارہ آزار ما   اے علاجِ گریہ ہائے زار ما
اے تو مزہم بخش جانِ ریش ما   اے تو دلدارِ دلِ غم کیش ما
از کرم برداشتی ہر بار ما   و از تو ہر بار و برِ اشبار ما
حافظ و ستاری، از جود و کرم   بیکیساں را، یاری از لطیفِ اتم
بندہ در ماندہ، باشد دلِ طپاں   ناگہاں، درماں بر آری از میاں
عاجزے را، ظلمتے گیرد براہ   ناگہاں، آری برو، صد مہر و ماہ
حسن و خلق و لبری، بر تو تمام   صبحتے، بعد از لقائے تو حرام
آں خردمند یکہ او دیوانہ ات   شمعِ بزم است آنکہ او پروانہ ات
ہر کہ عشقت در دل و جان نش قند   ناگہاں جانے در ایماںش قند

عشق تو گردِ دُعیاں، بر رُوئے اُو   بُوئے تو آید، زِ بام و کُوئے اُو
 صد ہزاراں نعتش بخشی، زِ جُود   مہر و مرہ، پیشش آری در سُجود
 خود نشینی، از پئے تائید اُو   رُوئے تو یاد اُو فتد، از دید اُو
 بس نمایاں کارہا کاں در جہاں   مے نمائی، بہر اکرامش عیاں
 خود کُنی و خود کُنی کار را   خود دہی رُوق تو آں بازار را
 خاک را در یکدے، چیزے کُنی   کز ظہورش، خلق گیرد روشنی
 بر کسے چو مہربانی مے کُنی   از زمینی آسمانی مے کُنی
 صد شعاش میدہی، چوں آفتاب   تا نماند، طالبِ دیں در حجاب
 تا زِ تاریکی، بر آید عالمے   تا نشانِ یابند، از کویتِ ہمے
 زیں نشانِ ہا، بد رگاں کور و کراند   صد نشانِ بینند، و غافلِ بگذرند
 عشقِ ظلمت، دشمنی با آفتاب   شبِ پرانِ سہندی، جاں در حجاب
 آں شہِ عالم، کہ نامش مُصطفیٰ   سیدِ عشاقِ حق، شمسِ الضحیٰ
 آنکہ ہر نورے طفیلِ نورِ اوست   آنکہ منظورِ حُسن، منظورِ اوست
 آنکہ بہرِ زندگی، آپ رواں   در معارف، ہمچو بحرِ بیکراں
 آنکہ بر صدق و کمالش در جہاں   صد دلیل و حجتِ روشنِ رعیاں

آنکہ انوارِ خدا بر روئے او   منظرِ کارِ خدائی کوئے او
 آنکہ مجملہ انبیاء و راستاں   غادِ دانش، ہچو خاکِ آستاں
 آنکہ مہرِ شمس مے رساند تاسما   مے گند چوں ماہِ تاباں در صفا
 مے دہد فرخِ نیاں را ہر زماں   چوں یدِ بیضائے موسیٰ صد نشان
 اُس نبی در چشمِ ایں کو راں زار   ہست یک شہوتِ پرست و کیں شرار
 شرمِ ت آید، اے سگِ ناچیز و کپت   مے نہی نامِ یلاں شہوتِ پرست
 ایں نشانِ شہوتی ہست؛ اے للیم!   کز رخشِ رخشاں بود نورِ قدیم
 در شبے پیدا شود، روزش گند   در خزاں آید، دلِ افروزش گند
 منظرِ انوارِ آں بیچوں بود   در خرد، از ہر بشرِ افزوں بود
 اتباعش، آں دہد دلِ را کشاد   کش نہ بیند کس، بصد سالہ جہاد
 اتباعش، دلِ فروزد، جاں دہد   جلوہ از طاقتِ یزداں دہد
 اتباعش سینہ نورانی گند   باختر، از یارِ پنهانی گند
 منطقِ او، از معارفِ پُر بود   ہر بیانِ او، سراسر دُر بود
 از کمالِ حکمت و تکمیلِ دیں   پا بند، بر اولین و آخرین
 وز کمالِ صورت و حسنِ اتم   مجملہ خواباں را گند، زیرِ قدم

تابشِ چوں انبیا گردد، ز نور   نورش افتد، برہمہ نزدیک و دور
 شیرِ حق، پُر ہدیت از ربِّ جلیل   دشمنانِ پیشِ چو روباہِ ذلیل
 ایں چنیں شیرے بودِ شہوتِ پرست؟   ہوش کن، اے رُو پیہِ ناچیز و پست!
 چیتسی؟ اے کورکِ فطرتِ تباہ   طعنہ بر خویاں، بدیں رُوئے سیاہ
 شہوتِ شاں، از سرِ آزادی است   نے اسیر آں، چو تو آں قومِ مست
 خود نگہ کن، آں یکے زندانی است   و آں دگر، دارِ وئےِ مصلطانی است
 گرچہ در یکجا ست ہر دورا قرار   یک فرقے ہست، دُوریِ آشکار
 کارِ پا کاں بر بڈاں کردنِ قیاس   کارِ ناپا کاں بود، اے بدِ حواس
 کا ملاں، کز شوقِ دلبرے رُو نہ   باد و صدارے، سبکترے رُو نہ
 ایں کمالِ آمد کہ، با فرزندِ وزن   از ہمہ فرزندِ وزن، یکسو شدن
 در جہان و، باز بیروں از جہاں   بس ہمیں آمدِ نشانِ کا ملاں
 چوں ستورے، زیرِ بارِ اُفتد بسر   در تھی رفتن، سریع و تیز تر
 ایں چنیں اسپے، گجا آید بکار   نابکار ست ایں، در اسپا نشِ مدار
 اسپِ آں اسپ است کو بارِ گراں   مے کشد، ہمے رُو دسِ خوشِ عنان
 کا ملے گزینِ بدارد، صد ہزار   صد کنیزک، صد ہزاراں کاروبار

پس گرفتند در حضورِ اُو فتور   نیست آں کابل، زِ قُربتِ هست دور
 نیست آں کابل، زِ مروتِ زندِ جاں   گر خرد مندی، زِ مردانشِ خواں
 کابل آں باشد کہ با فرزند و زن   با عیال و مجملہ مشغولِ تن
 با تجارت، با ہمیج و شہا   یک زماں، غافل نگردد از خدا
 ایں نشانِ قوتِ مردانہ است   کابلان را، بس ہمیں پیمانہ است
 سوختہ جانے، زِ عشقِ دلبرے   کئے فراموشش کند با دیگرے
 اُو نظر دار و بغیر و، دل بہ یار   دست در کار و خیال اندر نگار
 دل طپاں، در فرقتِ محبوبِ خویش   سینہ از سحرانِ یارے، ریش ریش
 اُو فتادہ دور، از روئے کسے   دل دواں ہر لحظہ، در کوئے کسے
 خم شدہ از غم، چو ابروئے کسے   ہر زماں پیچاں، چو گیسوئے کسے
 دلبرش در شد، بجان و مغزو پوست   راحتِ جانِش، بیادِ روئے اوست
 جاں شد اُو، کئے جاں فراموش شود   ہر زماں آئید، ہم اسغوش شود
 دیدہ چوں بر دلبرِ مست اُو فتد   ہر چہ غیرِ اوست، از دست اُو فتد
 غیر گو در بر بود، دُور است دُور   یارِ دُور اُو فتادہ، ہر دم در حضور
 کار و بارِ عاشقان، کارِ جد است   بر تر از فکر و قیاساتِ شماس

قوم عیارست، دل در دہرے چشم ظاہر میں، بدیوار و درے
 جاں خروشاں، از پئے مہ پیکرے بر زباں صد قہقہہ، از دیگرے
 فانیان را، مانعے از یار نیست بچہ وزن، بر سر شاں بار نیست
 باد و صد زنجیر، ہر دم پیش یار خار باؤ گل، گل اندر ہجر خار
 تو بیک خارے، بر آری صد فغاں عاشقان خنداں، پیائے جانفشانی
 عاشقان در عظمتِ مولیٰ فنا غرقہ دریاے توصید از وفا
 کین و مہر شاں، ہمہ بر خداست قہر شاں گر ہست، آں قہر خداست
 آنگہ در عشقِ احد، محو و فناست ہر مہ زواید، ز ذاتِ کبریاست
 فانی است و تیر او تیر حق است صید او، در اصلِ پنچیر حق است
 آنچه مے باشد خدا را، از صفات خود دہد در فانیان آں پاک ذات
 خوئے حق گردد، در ایشاں آشکار از جمال و از جلالِ کردگار
 لطفِ شاں، لطفِ خدا، ہم قہر شاں قہر حق گردد، نہ، بچو دیگران
 فانیان ہستند، از خود دور تر چوں ملائک، کارکن از دادگر
 گر فرشتہ قبض جانے مے کند یا کرم، بر ناتوانے مے کند
 ایں ہمہ سختی و نرمی، از خداست اوزِ خواہشائے نفسِ خود خداست

ہچنیں مے داں مقامِ انبیا   واصلان و فاصلان از ماسوا
 فانی اند، و آلمہ رتانی اند   نورِ حق، در جامہٗ انسانی اند
 سخت پنہاں، در قباہِ حضرت اند   گم زِ خود، در رنگِ واپِ حضرت اند
 اخترانِ آسمانِ زیب و فر   رفتہ، از چشمِ غلامتی دور تر
 کس زِ قدرِ نورِ شاں آگاہ نیست   زانکہ ادنی را بہ اعلیٰ راہ نیست
 کور کورانہ زُندہ رائے دنی   چشمِ کورش ابے خبر، زان روشنی
 ہچنیں، تُو اے عدوِّ مُصطفیٰ   مے نمائی، کورئیِ خود را بما
 بر قمرِ عو عو گئی، از سگِ رگی   نورِ مہ کمتر نہ گردد، زیں سگی
 مُصطفیٰ، آئینہٗ روئے خداست   مُنعکس دروے، ہماں خوئے خداست
 گر ندیدی خدا، او را ببین   مَن رَائی قَد رَای الحقِ ایں یقین
 آنکہ آویند بہ مَستانِ خدا   خضمِ او گرددو جنابِ کبریا
 دستِ حق، تا شید ایں مَستانِ گند   چوں کسے بادِ دستِ حق دستانِ گند؟
 منزلِ شاں، برتر از صد آسمان   بس نہاں اندر نہاں اندر نہاں
 پافشرده، در وفائے دلبرے   واز سَرش، بر خاکِ افتادہ سُرے
 جانِ خود را، سوختہ بہرِ نگار   زندہ گشتہ، بعدِ مرگِ صد ہزار

صاحب چشم اند، آنخابے تمیز
 چشم کوراں، خود نباشد هیچ چیز
 رومے شاں، آں آفتابے کاندراں
 چشم مرداں بنیرہ، ہم چوں شیراں
 تو خودی زن، رائے تو چوں زناں
 ناقص ابن ناقص ابن ناقصاں
 خوب گزند تو، زشت ست و تباہ
 پس پر خوانم نام تو، اے رورسیاہ
 کوریت صد پردہ ہا بر تو فگند
 ویں تعصب ہائے تو، بیخت بگند
 اے بسا محبوب آل رب جلیل !
 پیشت از کوری حقیر است و ذلیل
 اے بسا کس، خوردہ صد جام فنا
 پیش ایں چشمت پر از حرص و ہوا
 گر نمائے، از وجود تو نشان
 نیک بودے، زیں حیات چوں مگال
 زارغ گزادے بجایت، مازت
 نیک بود، از فطرت بد گوہرت
 زانکہ کذب و فسق و کفر در سراسر است
 ویں بخاست خواریت، زان بدتر است
 تو ہلاکی، اے شقی سمدی !
 زانکہ، از جان جہاں سرکش شدی
 اے در انکار و شکے از شاہ ویں
 خادمان و پیا کر انش را بہیں
 کس ندیدہ از بزرگانت نشان
 نیست در دست تو بیش از دستان
 لیک گر خواہی، بیابشگر ما
 صد نشان صدق شان مصطفیٰ
 ہاں بیابا، اے دیدہ بستہ از حسد
 تا شعا عیش پردہ تو بر درو

صَادِقًا رَا نُورِ حَقِّ تَابِدُ مُدَامِ   کاذباں مُردند و شد تُرکی تمام
 مُصْطَفٰی، مہرِ درخشانِ خداست   بر عُدُوش، لعنتِ اَرْض و سماست
 اِیْسِ نِشَانِ لَعْنَتِ آید، کایں خُصاں   مانده اندر ظلمتے چُوں شپِراں
 نَے دِلِ صافی، نہ عقلِ راہِ ہیں   رائدُ در گاہِ رَبِّ العالَمِیں
 جاں کنی صد کُن، بکینِ مُصْطَفٰی   رہ نہ بینی، جُز بدینِ مُصْطَفٰی
 تانہ نُورِ اَحْمَدِ آید چارہ گر   کس تمے گیرد زِ تاریکی بَدْر
 اَزْ طَفِیلِ اُوسْتِ نُورِ ہر نبی   نامِ ہر مُرْسَلِ بنا مِ اُو بَجلی
 اَلْ کِتَابِے مِچُو خور، وادشِ خدا   کز مِرْخِشِ روشن شد، اِیْسِ ظَلَمَتِ سرا
 ہست فُرْقَانِ طَیْبِ و طارِ ہر شجر   از نشانِ ہا، مے دہد ہر دُمِ شَمَر
 صد نشانِ راستی، دروے پدید   نَے چو دینِ تو، بنایشِ بَر شَید
 پُر زِ اِعْجَازِ است، اَلْ عالی کلام   نُورِ یزدانی، دُرُو رِخِشِ تمام
 اَزْ حُضْرَائِیِ ہا نَمُودہ کار را   بَر دَربِیدہ، پردہٗ کُفّار را
 آفتابِ است و کُند چُوں آفتاب   گر بہ کوری، بیا بنگرِ شتاب
 اے مُزَوِّر! گر بیائی سُوئے ما   وز وفا، رِختِ اَنگنی در کُوئے ما
 وز سَرِ صِدْقِ و ثباتِ و غمِ خوری   روزگارے در مُصَوِّرِ ما بَری

عالمے بینی زِ ربانی نشان   سوئے رحمان، خلق و عالم را کُشاں
 گر خلافِ واقعہ گفتیم سُخن   راضیم، گر تو سَرم بُری زِ تن
 راضیم، گر خلق بردارم کشند   از سرِ کیس با صد آزارم کشند
 راضیم، گر باشندم، ایں کیفرے   نحوں رواں، بر خاک افتادہ سرے
 راضیم، گر مال و جان و تن رَوَد   و آنچه از قسیم بلا بر من رَوَد
 گر دروغم رفتہ باشد، بر زباں   راضیم، بر ہر سرائے کا ذباں
 لیک، گر تو زیں سُخن پیچہ سرے   بر تو ہم، نغیرینِ ربِّ اکبرے
 زیں سُخنما، ہر کہ رُوگرداں بَوَد   آں نہ مَر دے، رہنِ مرداں بَوَد
 اے خدا، بیخِ نبیشانے بر آر   کز جفا، با حق نے دارند کار
 دل نے دارند و چشم و گوش ہم   باز سرِ پیچاں، ازاں بدرِ اتم
 وینِ شاں، بر قصہ ہا وارد مدار   گفتگو ہا بر زباں، دل ببقرار
 فرق بسیار است، در دید و شنید   خاک بر فرقِ کسے، کیس رانید
 دید را کن جستجو، اے ناتمام   ورنہ در کارِ خودی، بس سرِ دوغام
 بر سماعت، پُچوں ہمہ باشد بنا   آں نیفزاید جوے صدق و صفا
 صد ہزاراں قصہ، از رُوئے شنید   نیست یکساں، با جوے، کال ہشتید

دیں ہماں باشند کہ نورش باقی است   وز شراب دید، ہر دم ساقی است
 دل نہ، الا بخوبے، کز جمال   و انمائید، بر تو آیاتِ کمال
 کوری خود، ترک کن، ماہے ہیں   اے گدا، بر خیز و آں شاہے ہیں
 رو بہین و قد بہین و حسد بہین   وز محاسن ہائے خواباں، صد بہین
 یک دم، از خود دور شو، بہر خدا   تا مگر نوشی تو کاساتِ لقا
 دین حق، شہرِ خدائے امجد است   داخل او، و رآمان ایزد است
 در دے، نیک و خوش اسلوبے کند   ہیچو خود، زیبا و محبوبے کند
 جانبِ اہلِ سعادت، پئے بزن   تا شوی، روزے سعید، اے جانِ من!
 اے بصد انکار و کیس، از کو دنی   رو، در حق زن، چرا سرے زنی
 نالہ ہا کن، کاے حسد و نیرِ یگاں   بگسلاں، از پائے من، بندِ گراں
 تا مگر، ز اں نالہ ہائے دردناک   دستِ غیبے گیر دت ناگہ زِ خاک

بے عنایاتِ خدا، کار است خام

پنجتہ داند ایں سُخن را، والسلام

(مطبوعہ ۱۸۸۳ء)

مدح

جان و دلم فدائے جمالِ محمد است
 خالم تثارِ کوچہ آلِ محمد است
 دیدم بعبینِ قلب و شنیدم بگوشِ ہوش
 در ہر مکان ندائے جلالِ محمد است
 ایں چشمِ رواں کہ بخلقِ خدا دہم
 یک قطرہ ز بحرِ کمالِ محمد است
 ایں آتشم، ز آتشِ مہرِ محمدی ست
 ویں آبِ من ز آبِ زلالِ محمد است

بِحَمْدِ اللّٰهِ کہ اِس کُحْلُ الجواہر شُد از کوہِ صواب و صدق، ظاہر

مَتَاب از سرِ سرِ رو، گر روشنی چشمِ مے باید کہ عاقل ز دلِ جانِ دوستِ اَر و چشمِ بینا را

کسانیکہ پوشیدہ چشمِ دل اند ہمانا، کزیں تو تیا غافل اند

اے دلبر و دِلستان و دِلدار وے جانِ جہان و نورِ انوار
 کز زان، ز تجلّیت، دل و جان خیراں زِ مِخت، قُلُوب و ابصار
 در ذاتِ تو جُز تجرّے نیست ہنگامِ نظر، نصیبِ افکار
 در غیبی و، قدرتِ مہویدا پنهانی و، کارِ تو نمودار
 دُوری و، قریب تر زِ جاں ہم نوری و، نہاں تر از شبِ تار
 اں کیست کہ مہنتائے تو یافت واں کو کہ، شود مُحیطِ اَسرار
 کردی دو جہاں عیاں، زِ قدرت بے مادّہ و، بے نیازِ اَنصار
 و ایں طرفہ، کہ ہیچ کم نہ گردد با آنکہ عطائے ثست بسیار
 حُسنِ تو غنی کند زِ ہر حُسن مہر تو بخود کشد زِ ہر یار

حُسنِ نَمِکِنتِ اَر نہ بُودے   از حُسن نہ بُودے ہیچ اُتار
 شوخی زِ تو یافت، رُوئے خُوباں   رنگ از تو گِرفت، گُل بہ گلزار
 سیمیں دُقتاں کہ سبب دارند   آمد زِ ہماں بلند اُشجار
 ایں ہر دو، ازاں دیار آئند   گیسوئے مَتان و مُشکِ تاتار
 از ہر نُمائشِ جمالت   بنیم ہمہ چیز، آئینہ دار
 ہر برگِ صَحیفۂ ہدایت   ہر جوہر دِ غرضِ شمعِ بردار
 ہر نفسِ تُو رہے نُماید   ہر جاں بدید، صلائے ایں کار
 ہر ذرہ فِشاںد از تو نورے   ہر قطرہ برآند، از تو اَنہار
 ہر سوزِ عجاِبِ تُو شورے   ہر جا، زِ غرائبِ تُو اَذکار
 از یادِ تُو، نورِ ہا بہ بنیم   در حلقۂ عاشقانِ خُوبار
 آنکس کہ بہ بندِ عشقت اُفتاد   دیگر نہ شنید پسِ اَغیار
 اے مونسِ جاں، چہ دِستانی   کز خودِ بَر بُودیم بہ یکبار
 از یادِ تُو، ایں دے بہ غم غرق   دارد گہرے نہاں، صدف وار
 چشم و سرِ اِندائے رُویت   جان و دِلِ ما، بہ تو گِرفتار
 عِشقِ تُو، بہ نقدِ جاں خریدیم   تا دَم نہ زَند، دگر خریدار

غیر از تو، کہ سَر ز دے ز جِسیم؟ در بُرجِ وِلم نماند دِیَار
عمرِ لیت کہ ترکِ خویش و پَیوند کردیم، و دے جُز از تو دُشوار

جنسِ نام و رنگ و عِزّت رازِ دِماں رِختیم
یارِ آمیز و مگر باما، بہ خاک آمیختیم
دلِ پِدا دیم از کف و، جاں دَر ہے انداختیم
از پئے وصلِ نگارے، حیلہ ہا اینکتیم

اے غافلان، و فائِ گند، ایں سَر اے خام
دُنیا اے دُوں نماند و نماند بکس مدام

اَسْجَا کہ محبتے نمک مے ریزد ہر پردہ کہ بود، از میاں بَرخیزد
ایں نفسِ دنی کہ صد ہزارش دہن است خاموش شود چو، عشقِ شورانگیزد
چوں رنگِ خودی رُو دے رازِ عشق یارش زِ کرم، برنگِ خویش آمیزد

سینہ مے باید، تہی از غیر یار   دل مے باید، پُر از یادِ نگار
 جاں مے باید، براہِ اُو وِدا   سر مے باید، پِپائے اُو نثار
 بیچِ دانی؟ چسیتِ دینِ عاشقان   گوئمت، گر بشنوی عشاق وار
 از ہمہ عالم، فرو بستن نظر
 لوحِ دل شستن، زِ غیرِ دوستدار

ترکِ خوبے، مے کناندِ خوبِ تر   عشق را درماں بود، عشقِ دگر
 شیر با شیرے، نماید زورِ تن   مے تُوں، آہن بہ آہن کوفتن
 گر غرقِ اندرِ نجاست ہاست تن   زو، بہ دریائے در آرو غوطہ زن

چوں گمانے گنم اینجامدِ دُرُوحِ قدس
 کہ مرادِ دلِ شاں، دیوِ نظر مے آید
 ایں مدد ہاست در اسلام چو خورشیدِ عیاں
 کہ بہ ہر عصرِ سیحائے دگر مے آید

تا بر دلم نظر شد از مہر، ماہِ مارا   کر دست سیمِ خالص قلبِ سیاہِ مارا
 لطفِ عمیمِ دلبر، ہر دم مرا بخواند   ہر چند مے زنند ایں اغیار، راہِ مارا
 در کوئے دستانم، چوں خاکِ کُشتِ وز   دیگر نشان چہ باشد، اقبالِ وجاہِ مارا

گر چہ ہر کس، زِ رہِ لاف، بیانے دارد   صادق آنست کہ از صدق نشانے دارد
 (مطبوعہ ۱۸۸۶ء)

نئے ترسیم از مردن چنیں خوف، از دل انگنیم
 کہ ما مردیم، زان روز سے کہ، دل از غیر برگنیم
 دل و جاں، در رہِ آں دستانِ خودِ فدا کردیم
 اگر جانناز ما خواہد، بصدِ دل آرزو مندیم

چو شیرِ شَرِ زہِ شد آں نماید رُو، بغریدن
 دگر آسنا نماید رُو بے ناچسند را غوغا

اے صید تیرہ بخت کہ بندے پیائے موت   شہرِ مثال بغضِ خوری، اختیار کرد
 فرعون شد و عنادِ کلیے بدل نشانند   یکسر خزاں شد و گلہ ہا از بہار کرد
 چوں شمعِ حق از پئے تعزیرِ یونہاست   چنداں بکوشش، کہ تنش چوں غبار کرد

تاریخِ رو آں ہدایتش، پیرِ حاجت است

صید سے رکیک بُود، کہ موئے شکار کرد
 ۱۳۰۲۔ بالباق بندے پیائے صید سے

اِس نہ از خود ہست، جوشِ جانِ شاں
 دستِ کھر پنچاں کشد و امانِ شاں

(مطبوعہ ۱۸۶۶ء)

اے خدا، اے چارہ سازِ ہر دلِ اندوہ گیں
 اے پناہِ عاجِ زناں، آفرگارِ مندِ نہیں
 از کرمِ آں بندہٗ خود را، بہ بخششِ ہا نواز
 و اِس جُدا افتادگاں را، از ترحمِ ہا بہ ہیں

مرثیہ تفرقہٴ حالتِ اسلام

مے نَرَد، گر خوں ببارد، ویدہ ہراہل دیں
 بر پریشاں حالیِ اسلام و قحطِ المسلمین
 دینِ حق را، گردش آمد، صعبناک سہمگیں
 سخت شوے اُفتاد، اندر جہاں از کُفر و کیں
 آنکہ، نفسِ اوست، از ہر خیر و خوبی بے نصیب
 مے تراشد عیب ہا، در ذاتِ خیر المرسلین
 آنکہ، در زندانِ ناپاکی ست، محبوبس و اسیر
 ہست، در شانِ امامِ پاکبازاں مُنکتہ چہیں
 تیر بر معصوم مے بارد، خبیثے بد گھر
 آسماں را مے نَرَد، گر سنگ بارد بر زمیں
 پیشِ چشمانِ شما، اسلام در خاک اُفتاد
 چہیست عذرے، پیشِ حق، اے مجمعِ المتنعمین
 ہر طرف کُفرست جوشاں، ہمچو افواجِ یزید
 دینِ حق بیمار و بیکس، ہمچو زینِ العابدین

مردمِ ذیِ قدرتِ مشغولِ عشرتِ ہائے خویش
 محترم و خنداں نشسته، بابتانِ نازنین
 عالمائے را، روز و شب، با ہم فساد از جوشِ نفس
 زابداں غافلِ سراسر، از ضرورتِ ہائے دین
 ہر کسے، از بہرِ نفسِ دُورِ خود، طرفِ گرفت
 طرفِ دینِ عالی شد، ہر دشمنِ جست از کیس
 اے مسلماناں، چہ آنتارِ مسلمانی ہمیں شت؟
 دینِ چُنیں آبتِ شتا، در جیفِ دُنیا رہیں
 کاخِ دُنیا را، چہ استحکامِ در چشمِ شماست؟
 یا مگر، از دِلِ بُروں کر دید، موتِ او لیس
 دُورِ موتِ آمدِ قریب، اے غافلِ فکرِ کشِ کُنید
 دُورِ مے تاکے، بخوبانِ لطیف و مہِ جبیں
 نفسِ خود را، بستہ دُنیا مدار، اے ہوشمند!
 ورنہ تلخیِ ہا بہ بینی، وقتِ انفاسِ پسین

دِلِ مَدِّہ، اَلْاَبَدِ لِدَارِے کِہ حُسْنِش دَائِمِ شَت
 تاسُ رُو رِ دَائِمِی یابی، زِ خَیْرِ الْمُحْسِنِ
 اَسْ خِر و مندے کِہ، اُو دِیوانہ راہِش بُود
 ہوشیا رے آنکھ ہستِ رُوئے اَس یارِ حَسِنِ
 ہست جامِ عشقِ اُو، آبِ حیاتِ لازوال
 ہر کِہ نوشیدست، اُو ہر گز نمیر و بعد ازِیں
 اے برادر، دِلِ مَنہ در دولتِ دُنیا ئے دِل
 زہرِ نَحْلِ ریزست، در ہر قطرۂ اِیں انگبِس
 تا تُو اِنی جُہد کُن، از بہرِ دِیں، با جانِ مال
 تا زِ رَبِّ العَرشِ یابی، نعلتِ مَدِّ آفرِیں
 از عَمَلِ ثابِت کُن اَس نُورے کِہ در ایمانِ توست
 دِل چو دادی یوسفِ را، راہِ کِنعاں را گزِیں
 یاد اِیا میکِہ، اِیں دِیں، مزجِ ہر کیش بُود
 عالمے را وارہانید، از رہِ دِیو لَعِیں

بر زمین گسترِ وظلّ تربیت از نورِ علم
 پائے خودِ مے زد، زِعز و جاہ، بر چرخِ بریں
 ایں زمانے آں چُناں آمد، کہ ہر ابنِ الجہول
 از سفاہتِ مے گند، تکذیبِ ایں دینِ متیں
 صد ہزاراں ابلہاں، از دینِ بروں بُردند رخت
 صد ہزاراں جاہلاں، گشتند صیدِ الماکریں
 بر مسلماناں ہمدادِ بار، زیں رہ اُفتاد
 کز پیئے دین، ہمتِ شاں نیست باغیرِ توں
 گر بگردِ عالمے، از راہِ دینِ مُصطفیٰ
 از رہِ غیرت، نئے مجنبدِ ہمِ مثلِ جنیں
 فکرِ ایشان، غرقِ ہر دم، در رہِ دُنیلئے دُوں
 مالِ ایشان، غارتِ اندرِ راہِ نسوان و بنیں
 ہر کجا، در محلّے فسقِ ست، ایشان صدرِ شاں
 ہر کجا، ہست از معاصیِ حلقۂ ایشان نگیں

باخرا بات آشنا، بیگانہ از کُوئے ہدیٰ
 نفرت از اربابِ دیں، با مے پرستاں ہمنشیں
 رُو بگردانید، وِلدا سے کہ صدِ اخلاصِ اشت
 چوں ندید اندر دلِ ایں قوم، صدقِ مُخلصیں
 آں زمانِ دولت و اقبالِ ایشاں، درگذشت
 شوئے اعمالِ شاں، آوُر دایا مے چنیں
 از رہِ دیں پروری، آمدِ مروجِ اندر نخست
 باز چوں آید، بیاید ہم ازیں رہِ بالیقین
 یا الہی باز گئے آید، نہ تو وقتِ مدد
 باز گئے بنیم آں فرخندہ ایام و سینیں
 ایں دوں کردینِ احمد مغزِ جانِ ماگداخت
 کثرتِ اعدائے ملت، قلتِ انصارِ دیں
 اے خدا، زود آؤ، برا آبِ نصرتِ ہا ببار
 یا مبرا بردار یارب، زیں مقامِ آتشیں

اے خدا، نورِ ہدیٰ از مشرقِ رحمت برآر
 گمراہاں را، چشمِ کنِ روشن، زیرِ آیاتے مبیں
 چوں مرانجشیدہ صدق، اندرین سوز و گداز

نیست اُمیدم، کہ ناکامم بمیرانی دریں
 کار و بارِ صادقات، ہرگز نمائد ناتمام
 صادقان را، دستِ حق باشد نہاں در استیں

شانِ اسدِ را کہ داند، جز خداوندِ کریم
 آنچنان، از خود جدا شد، کز میاں افتادیم
 زانِ منطشِ محمودِ بر، کز کمالِ اتحد
 پیکرِ اوشد سراسر، صورتِ ربِّ رحیم
 بوئے محبوبِ حقیقی مے دمد، زانِ روئے پاک
 ذاتِ حقّانی صفاتش، مظهرِ ذاتِ قدیم
 گرچہ منسوبم کند کس، سوئے الحاد و ضلال

چوں دلِ احمدِ نئے بنیم، دگر عرشِ عظیم

مِنتِ ایزد را، کہ من بر غمِ اہلِ روزگار
 صد بلا را میخرم، از ذوقِ آں عینِ النعم
 از عنایاتِ خدا، وز فضلِ آں دادارِ پاک
 دشمنِ فرعونِ یافتم، بہرِ عشقِ آں کلیم
 آں مقامِ و مرتبتِ خاصش، کہ بر من شد عیاں
 گفتم، اگر دیدم طبعے دریں را بہ سلیم
 در رہِ عشقِ محمد، ایں سرو جامِ رُود
 ایں تمنا، ایں دعا، ایں درِ دلمِ عزمِ مصمم

آں نہ دانائے بود، کز ناشکیبائیِ نفس
 خویشتن را، زود تر، بر ضدِّ انکار آورد
 صبرِ بایدِ طالبِ حق را، کہ تنگم اندر جہاں
 ہر چہ نہاںِ خاصیتِ دارد، ہماں بار آورد
 اندکے نورِ فراستِ بایدِ ایں جا، مرد را
 تا صداقت، خویشتن را، خود بہ اظہار آورد

صادِ قابِ را، صدقِ پنہانی نمے ماند نہاں
 نُورِ پنہاں، برجِ بینِ مرد، انوارِ آورد
 ہر کہ از دستِ کسے خُورِ دستِ کاساتِصال
 ہر زماں، رُویشِ سُرورِ واصلِ یارِ آورد

زِ عُشاقِ فُرتان و پَنیغیرِیم
 بدیں آمِیم و بدیں بِلذِیرِیم

جائیکہ از مسیح و نزولش سُخْنِ رَوَد
 گوئیم سُخْنِ ، اگرچہ ندارند باوَرَم
 کاندَر دِلَم دَمید خُداوندِ کردگار
 کال برگزیدہ را، زِ رِہِ صِدقِ مَظہم
 مَوْعُودِ و ، بَحْلِیَّہٗ ماثُورِ اَہم
 حَیْفِ است، گر بَدیدہ نہ بینند مَظہم
 رَنگم چو گندم است، و بمُوقِفِ بَیْنِ است
 ز اُنْساں کہ اَہدست، در اَخْبَارِ سُرورِ م
 اِیں مَقْدَمِ ، نہ جائے شُکوکِ سِت و اِلْتِباس
 سَیِّدُ جُدا کُند، زِ مِیْحائے اَہم
 از کَلِمَہٗ مَنارَہٗ شَرْقِی، عَجَبِ مَدَار
 چوں خُودِ زِ مَشْرِقِ است تَجَلّی نیرِ م
 اِینک مَنَم کہ حَسَبِ بَشاراتِ اَہم
 عِیْسَی کُجاست، تا بَہد پا بہ مَنبَرِ م

آں را کہ حق بر حُبِّتِ خُلدِش مقام داد

چوں برخلافِ وعدہ، بڑوں آرد، از اِرم

چوں کافر، از ستم، بپرستدِ مَیْسِح را

غیوَرِیِ حُدا، بَسَرش کرد، ہمسرم

رَو، یک نظر، بجانبِ فِرَقاں، زِ غور کُن

تا بر تو مُنکَشِف شود، ایں رازِ مُضمَر^{۱۳۰}

یارب، کجاست محرمِ رازِ مُکاشفات

تا نورِ باطنش، خبر آرد زِ مُجہَرَم

آں قبلہ، رُو نمود بگیتی، بچار دہم^{۱۳۱}

بعد از ہزار و سہ، کہ بُت افگند در حَرَم

جو شید آ پنچناں کَرَمِ منبعِ مَیْوِض

کامد، ندائے یار، زِ ہر کُوئے و معبرم

---

۱۳۰ اَءَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ .... الْاٰیۃُ (المائدۃ: ۱۱۷)

۱۳۱ انجیل متی

۱۳۲ سہ صد

اے مُعْتَرِض، بخوفِ الہی، صُبُور باش
 تاخُودِ خُدا، عِیاں کُنْد، آں نُورِ اَخْتَرَم
 اَخِرِ نِخواندِ، کہ گمانِ نِکو کُنِید
 چُوں مے رَوی، بِرُوں زِخُودِش بِرادرَم
 بر مَن چِدا کِشتی تو چُنِیں خنجرِ زباں
 از خُود نِیم، زِ قَادِرِ ذُوالمِجدِ اکبرَم
 مامُورم و مرا چہ درِیں کارِ اِختِیار
 رَوا، اِیں سُنخَن بِگو، بَخُودِ اَوْنِدِ اَمَرَم
 اے آنکھ، سُوئے مَن پَدِ وِیدی، بَصَدِ تَبَر
 از باغباںِ تَبَس، کہ مَن شاخِ مِثْمَرَم
 حُکم است ز آسماں، بزمِیں مے رِسانِش
 گر بِشَنوَم، نِگویش، آں را اَلْجَا بَرَم
 اے قومِ مَن! بکُھتِ مَن، تَنگِیدِ مِباش
 ز اوّلِ چُنِیں مِجُوش، بِبِیں تا با خِرم

من خود نکویم اینکہ بلوحِ خدا ہمیں است
 گر طاقتست، محو کن، آں نقیشِ داؤرم
 در تنگنائے حیرت و فکرم، ز قومِ خویش
 یارب عنایتے، کہ ازیں منکرِ مضطرم
 نے چشمِ مانده است، و نہ گوش و نہ نورِ دل
 جز یک زبانِ شاں کہ نیز زدیگِ درم
 بد گفتنم، ز نوعِ عبادتِ شمرده اند
 در چشمِ شاں، پلید تو از ہر مژورم
 اے دل تو نیز، خاطرِ ایناں، نگاہ دار
 کا خد گنند، دعویٰ حُبِ پیغمبرم
 اے منکرِ پیامِ سر و ش و ندائے حق
 از من خطا مبیں، کہ خطا در تو بے شگرم
 جانم گداخت، از غمِ ایمانت، اے عزیز
 ویں طرفہ تر، کہ من بگمانِ تو کافر م

خواہی کہ روشنت شود، احوالِ صدقِ ما
 روشندلی بخواہ، ازاں ذاتِ ذوالکرم
 گوشِ دلم، بجانبِ تکفیر کس گجاست
 من مستِ جامہائے عنایاتِ دلبرم
 از طعنِ دشمنانِ خبرے، پچوں شود مرا
 کاندہ خیالِ دوست، بخوابِ خوش اندرم
 من میزیمِ بوچیِ خدائے کہ با من است
 پیغامِ اوست، پچوں نفسِ روحِ پرورم
 من رختِ بُردہ ام، بعماراتِ یارِ خویش
 دیگر خبرِ میسرِ ازیں تیرہ کشورم
 عشقش، بتار و پودِ دلِ من، درویشِ شد است
 مہرِ شِداست، در رہِ دیں، مہرِ انورم
 رازِ محبتِ من و او، فاشِ گر شدے
 بسیار تن کہ جاں بفشاندے، بریں درم

اَبنائے روزگار، ندانند رازِ مَن
 مَن نُو رُخود نہفتہ زِ حِشمانِ شپَرَم
 بعد از رَہِم، ہر آنچہ پسندید ہیچ نیست
 بدِ قسمت آنکہ در نظرش، ہیچ مُحترَم
 ہر لحظہ مے خوریم، زِ جامِ وصالِ دوست
 ہر دمِ انیس یارِ علی رَہِمِ مُنکَرَم
 بادِ بہشتِ بر دلِ پُرسوزِ مَن وَرَد
 صد نگہِ لطیفِ دہد، دُودِ بِمُحَرَم
 بدبوئے حاسداں نرساند، زیاںِ مَن
 مَن ہر زماں، زِ نافۂِ یادش مُعظَّم
 کارم زِ قُربِ یار، بجائے رسیدہ است
 کانجا، زِ فہم و دانشِ اغیار، برترَم
 پائِم زِ لُطفِ یارِ بختِ خنیدہ است
 وز فضلِ آں حبیب بدستِ ساغرَم

جوشِ اجابتش، کہ بوقتِ دُعا بود
 زانِ گونه زارِیم، نشنیدست مادرِم
 ہر سُوے و ہر طرف، رُخِ آں یارِ بنگرم
 آں دیگرے کجاست، کہ آئید بخاطرِم
 اے حسرت، ایں گروہِ عزیزاں مرانید
 وقتے بر بنیادِ م کہ ازیں خاکِ بگذرم
 گر غوں شد است دل، ز غم و دردِ شاں پہنشد
 ہست آرزو، کہ سرِ برود، ہم دریں سَرم
 ہر شب، ہزار غم، بمن آئید، زِ دردِ قوم
 یارب، نجاتِ بخش، ازیں روزِ پُشرم
 یارب، آبِ چشمِ من، ایں کسلِ شاں اشو
 کافرِوز، تر شدست ازیں درد، بسترِم
 دریاب، چونکہ آبِ زہرِ تو رنجتم
 دریاب، چونکہ جُز تو، نمائند است دیگرِم

تارِ کئی غمِ بآخِ نہ رسد
 ایں شب مگر تمام شود، روزِ محترم
 دلِ خوں شد است، از غمِ ایں قومِ ناشناس
 و از عالمانِ کج، کہ گرفتند چنبرِ م
 گر علمِ خشک و کورِ بایں باطن نہ زہ زدے
 ہر عالمِ وفقیہ شدے، ہمچو چاکرم
 برسنگِ مے کند اثر، ایں منطقِ مگر
 بے بہرہ ایں کساں، از کلامِ مؤثرِ م
 علمِ آں بود، کہ نورِ فراست، رفیقِ اوست
 ایں علمِ تیرہ را، بہ پیشیزے نے خرم
 امروز قومِ من، شناسد مقامِ من
 روزے، بگریہ یاد کند، وقتِ خوشترم
 اے قومِ من، بصبر، نظرِ سُوئے غیب دار
 تا دستِ خود، بعجز، ز بہر تو گشترم

گر بچو خاک، پیش تو قدم بود، چہ باک
 چوں خاک نے، کہ از خس و خاشاک کمتر
 لطف است و فضل او، کہ نواز د، و گر نہ من
 کرم نہ آدمی، صَدَفِ اَسْتَم، نہ گوہرم
 زانگوئے، دستِ او، دِلَم از غیرِ خود کشید
 گوئی، گہے نہ بودِ دگر، در تصوّر
 بعد از حُدا، بعشِقِ مُحَمَّدٍ مُحَمَّدِرم
 گر کُفر ایں بود بحدا سخت کافر
 ہر تار و پودِ من، بسراید بعشِقِ او
 از خود تہی و، از غمِ آں دِلِ ستاں پُرم
 من در حریمِ قُدس، چراغِ صداقت
 دشتش مُحافِظ است، ز ہر بادِ صرصر
 ہر دم فلک، شہادتِ صدقِ ہے و ہد
 زینم کُدام غم، کہ زین گشت مُنکر

واللہ کہ ہمچو کشتیِ نوحؑ زِ کردگار
 بے دولت آنکہ دُورِ بماند زِ لنگرم
 ایں آتشے کہ دامنِ آخرِ زماں بسوخت
 از بہرِ چارہ اش، بخدا، نہرِ کوثرم
 مَن نیستم رسول و نیاوردہ ام کتاب .
 ہاں ملہم استم و زحداوند مُنذرَم
 یارب، ہزارِ ہم نظرے کن، بلطف و فضل
 جز دستِ رحمتِ تو، دگر کیست یا ورم؟
 جانم و نہا شود برہ دینِ مُصطفیٰ
 ایں است کامِ دل، اگر آید میسرَم

اے خدا، جانم برآسرارِ فدا   اُمّیاں رامے دہی فہم و ذکا
درجہانت، ہچو مَن اُمّی گجاست   درجہالت ہا، مَرا نشو و نماست
کز کئے بودم، مَرا کردی بشر   مَن عجب تر، از میحے بے پدر

دراں ابنِ مریم خدائی نبود   ز موت و ز فوٹش رہائی نبود
رہا کرد خود را، ز شرک و دُوی   تو ہم کُن چینیں، ابنِ مریم تُوئی

اُمّتِ احمد نہاں دارد، دُو ضد را در و بُد   مے تواند شد مسیحا، مے تواند شد یہود
زمرہ زیشان، ہمہ بدینتاں را جانگ   زمرہ دیگر، بجائے انبیاء دارد و قود

عہد شد از کردگارِ بچکوں   غور کُن در اَنھم لایرِ جُعون
سخت شورے اُفتاد، اندر زیں   رحم کُن بر خلق، اے جاں آفریں

عزیزاں بے خلوص و صدقِ کشایدِ آبِ   مُصفا قطرہ باید کہ تا گوہر شود پید

اے خداوندِ رہنمائے جہاں

صادقِاں را، زِ کاذباں برہاں

آتشِ اُفتادہ، در جہاں زِ فساد

الغیاث ! اے مُغیثِ عالمیاں

اے خدا، اے مالکِ اَرْض و سَمَا

اے پناہِ حزبِ خود، در ہر بلا

اے رحیم و دستگیر و رہنما

ایکہ در دستِ تو فضل است و قضا

سختِ شورے او فتاد اندر زہیں

رحمِ کُن بر خلق، اے جاں آفریں

اَمْرِ فِصیل، از جنابِ خود نما

تا شود قطعِ نزاع و فتنہ ہا

گر خدا، از بندہ خوشنود نیست   پیچ حیوانے، چو او مردود نیست
 گر سگِ نفسِ دنی را پروریم   از سگانِ کُچپہ ہا، ہم کمتریم
 اے خدا! اے طالبانِ رازِ ہما!   اے کہ میر تو حیاتِ روحِ ما!
 بر رضائے خویش کُن انجامِ ما   تا بر آید، دردِ دو عالمِ کامِ ما
 خلقِ و عالم، جملہ در شور و شراند   طالبانت، در مقامِ دیگر اند
 آں یکے را نورِ مے بخشی بہ دل   واں دگر را، مے گزاری، پایہ گل
 چشمِ و گوشِ و دل، زِ تو گیرِ دُضیا   ذاتِ تو سرِ چشمہٴ فیضِ و ہدا

ہماں پر کہ جاں در رہِ اُوفشائِم
 جہاں را چہ نقصاں، اگر منِ نمائم

(مطبوعہ ۱۸۹۱ء)

ایں ست، نشانِ آسمانی   مثلشِ ہما، اگر تُوانی
 یا صوفیٰ خویش را بروں آر   یا توبہ بچُن، زِ بدگمانی

اے سخت اسیرِ بدگمانی   وے بستہ کمر بہ بدزبانی
سوزم، کہ چہاں شوی مُسلمان   ویں طرفہ کہ کافِ سَم بخوانی

اگر خود آدمی کاہل باشد، در تلاشِ حق
خدا خود، راہ بنماید، طلبگارِ حقیقت را

رحمتِ خالق کہ جزیرِ اولیاست

ہست پنہاں، زیرِ لعنت ہائے خلق

چہ خوش بُودے، اگر ہر یک زِ اُمت، نُورِ دیں بُودے
ہمیں بُودے، اگر ہر دل پُر از نورِ یقین بُودے

(مطبوعہ ۱۸۹۲ء)

بکوشید اے جوانان، تا برویں قوت شود پیدا
 بہار و رونق، اندر روضہ ملت شود پیدا
 اگر یاراں گنوں بر غربتِ اسلام، رحم آرید
 باصحابِ نبیؐ، نزوحِ جدِ نسبت شود پیدا
 نفاق و اختلافِ ناشناساں، از میاں خیزد
 کمالِ اتفاق و خلقت و اُلفت شود پیدا
 بچنید، از پئے کوشش، کہ از در گاہِ ربّانی
 ز بہرِ ناصرانِ دینِ حق، نصرت شود پیدا
 اگر امروزِ کبرِ عزّتِ دین در شما جو شد
 شمارِ این، واللہ، رتبت و عزّت شود پیدا
 اگر دستِ عطا، در نصرتِ اسلام بخشاید
 ہم از بہرِ شما، ناگہ یدِ قدرت شود پیدا
 ز بدلِ مال، در راہِش، کسے مفلسِ نمے گردد
 خدا خود مے شود ناصر، اگر ہمت شود پیدا

دو روزِ عمرِ خود، در کارِ دینِ کوشید اے یاراں
 کہ آخرِ ساعتِ رحلتِ بعدِ حسرتِ شود پیدا
 اُمیدِ دینِ رواں گرداں، اُمیدِ تو روا گرد
 زِ صد نومیدی و یاسِ و اَلَم، رحمتِ شود پیدا
 در انصارِ نبیِ بے سگر، کہ چوں شد کارِ تادانی
 کہ از تائیدِ دین، سرِ حشمتِ دولتِ شود پیدا
 بجوازِ جان و دل، تا خدمتِ از دستِ تو آید
 بقائے جاوداں یابی، گرایں شربتِ شود پیدا
 بمُفتِ ایں اجرِ نصرتِ را، دہندت اے انجی ورنہ
 قضائے آسمانِ شتِ ایں، بہرِ حالتِ شود پیدا
 ہمے بنیم کہ دادِ رفتِ دیر و پاکِ مے خواہد
 کہ باز آں قوتِ اسلام، و آں شوکتِ شود پیدا
 کہ میا صد کرمِ کُن، بر کسے کوناصرِ دینِ است
 بلائے اُو بگرداں، اگر گہے آفتِ شود پیدا

چُناں خوش دارُ اور اے خُدائے قادرِ مطلق!
 کہ درہر کار و بار و حالِ او، جنتِ شُود پیدِا
 درِ یغ و درد، قومِ من ندائے منِ نئے شُود
 زہرِ درمیدِ ہم پندش، مگر عبرتِ شُود پیدِا
 مَرِا باورِ نئے آید، کہ چشمِ خویش بختایند
 مگر و قتیکہ، خُوف و عِفّت و خَشیتِ شُود پیدِا
 مَرِا دجّال و کذاب و، بتر از کافراں فہمند
 نمیدانم، چرا از نورِ حق، نفرتِ شُود پیدِا
 عَجَب دارید اے نا آشنا یاں، عافِلاں از ویں!
 کہ از حقِ چشمِ حِیوان، دریں ظُلمتِ شُود پیدِا
 چرا انساں تعجُّب ہا کنند، در سِکرایں معنِے
 کہ خوابِ آلودگاں را، رافعِ غفلتِ شُود پیدِا
 فراموش شد اے قوم، احادیثِ نبی اللہ
 کہ نزدِ ہر صدی، یک مُصلِح اُمتِ شُود پیدِا

مَحَبَّتِ تو، دوائے ہزار بیماری است
 بُروئے تو کہ، رہائی دریں گرفتاری است
 پناہِ رُوئے تو جُستَن، نہ طوَرِ مِستان است
 کہ آمدنِ برِ پناہِ ت، کمالِ ہشیاری است
 متاعِ مہرِ رِخ تو، نہاںِ نخواستہ داشت
 کہ خُفیہ داشتَنِ عِشَقِ تو، زِ غَدّاری است
 بر آں سَرَم کہ سروِ جاں فدائے تو بِکُنم
 کہ جاں بیا رِ سَپَر دَنِ حَقِیْقَتِ یاری است

ذُرْعَتِ مَدْرِحِ حَضْرَتِ سَیِّدِنَا وَسَیِّدِ الثَّقَلِیْنِ مُحَمَّدٍ وَاحْمَدَ بْنِی صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم

چوں زِمنِ آید، ثنائے سرورِ عالی تبار

عاجز از مدحش، زمین و آسمان و ہر دو دار

اَسْ مقامِ قُربِ گوِ دارِ د، بیدارِ تیم

کس نداند نشانِ اَسْ، از واصلانِ کردگار

اَسْ عنایتِ ہاکہ، محبوبِ ازلِ دارِ بدو

کس بخوابے ہم ندیدہ، مثلِ اَسْ، اندرِ دیار

سرورِ خاصانِ حق، شاہِ گروہِ عاشقان

اَسْ کہ رُوحشِ کرِ طے، ہر منزلِ وصلِ نگار

اَسْ مبارکِ پے، کہ آمد ذاتِ با آیاتِ او

رحمتے، ز اَل ذاتِ عالمِ پرور و، پروردگار

اَسْ کہ دارِ دقربِ خاصِ اندرِ جنابِ پاکِ حق

اَسْ کہ شانِ او نفہد، کس زِ خاصانِ و کبار

اَحمَدِ آخِرِ زماں، گوا اولیں راجائے فخر
 عمل اللہ علیہ وسلم
 آخِرین را، مقتداؤ لمبأ و کہف و حصار
 ہست در گاہِ بزرگش، کشتیِ عالمِ پناہ
 کس نگر در روزِ محشر، جز پناہش رستگار
 از ہمہ چیزے فرزوں تر، در ہمہ نوعِ کمال
 آسمانہا، پیشِ اوجِ ہمتِ او ذرہ وار
 منظرِ نورے کہ نہال بود، از عہدِ ازل
 مطلعِ شمسے کہ بود از ابتدا، در استتار
 صدرِ بزمِ آسمان و، حُجَّۃ اللہ بزر میں
 ذاتِ خالق را نشانے بس بزرگ و استوار
 ہر گ و تار و جودش، خانہ یارِ ازل
 ہر دم و ہر ذرہ اش، پُر از جمالِ دوستدار
 حُسنِ روئے او، بہ از صد آفتابِ ماہتاب
 خاکِ کوئے او، بہ از صد نافہِ مُشکِ تبار

ہست او، از عقل و فکر و فہم مردم، دُورتر
 کئے مجالِ فکر، تا آں بحرِ ناپیدِ اکنار
 رُوحِ اودر گفتنِ قولِ "بَلٰی" اَوّل گئے
 آدمِ توحید و پیش از آدمش، پیوندِ یار
 جانِ خود دادن، پئے خلقِ حسدا، در فطرتش
 جاں نثارِ خستہ جانان، بیدلاں را غمگسار
 اندراں وقتے کہ، دُنیا پر ز شرک و کفر بُود
 ہیچکس را نخواستند وِلّ، جز دِلِ آں شہر یار
 ہیچکس از خُبثتِ شرک و رِجسِ بُتِ آگہ نہ شد
 ایں خبر شد جانِ احمد را، کہ بُود از عشقِ زار
 کس چہ میداند، کرازاں نالہ ہا باشد خَبر
 کاں شفیعی کرد، از بہرِ جہاں، در کُنجِ غار
 من نمیدانم، چہ دردے بُود و اندوہ و غم
 کاندراں غارے در آورش، حزمین و دلفگار

لے اشارہ ہوئے الست بر یکمہ قالوا بلّٰی لے یعنی پیدا کنندہ توحید بعد از گم شدنِ آں

نے زِ تارِ کی توخُش، نے زِ تنہائی ہر اس
 نے زِ مُردنِ غم، نہ خوفِ کُردم و نہ بیمِ مار
 کُشتیہ قوم و، فدائے خلق و، قربانِ جہاں
 نے بحیمِ خویشِ مَیلش، نے بہ نفسِ خویشِ کار
 نعرہ ہا پُر دروے زد، از پئے خَلقِ حُدا
 شد تَضَرُّعِ کارِ او، پیشِ خُدا، لیل و نہار
 سخت شورے بر فلک اُفتاد، ز اں عجز و دُعا
 قُدیساں را نیز شد، چشمت از غمِ آں اشکبار
 آخر از عجز و مُناجات و، تَضَرُّعِ کُردنش
 شد نگاہِ لُطفِ حق، بر عالمِ تاریک و تار
 در جہاں، از مَعْصِیتِ ہا بُود، طُوفانِ عظیم
 بُود خَلق، از شرک و عِصیاں کور و کور ہر دیار
 بہم جو وقتِ نُوح، دُنیا بُود، پُر از ہر فساد
 بہچِ دلِ خالی نَبود، از ظلمت و گرد و غبار

مرشیاطیں را، تسلطُ بود بر ہر رُوح و نفس
 پس تجلی کرد، بر رُوح محمد ﷺ کردگار
 مِنتِ او، بر ہمہ سُرخ و سیاہے ثابت است
 آنکہ ہر نوعِ انساں، کرد جانِ خود نثار
 یابی اللہ، توئی خورشیدِ رہائے ہدی
 بے تونارد، روبراہے، عارفِ پرہیزگار
 یابی اللہ، لبِ توحشہ جاں پرور است
 یابی اللہ، توئی در راہِ حق آموزگار
 آں یکے جوید، حدیثِ پاکِ تو، از زید و عمرو
 و آں دگر خود از دہانت، بشتو بے انتظار
 زندہ آں شخصے کہ نوشد، جرعہ از چشمہ ات
 زیرِ ک آں مروکیہ، کرد است، اتباعِ اقتیلہ
 عارفان را مُنتہائے معرفت، علمِ رُخت
 صاوقان را مُنتہائے صدق، بر عشقت قرار

بے تو ہرگز، دولت عرفاں، نئے یا بد کے
 گرچہ میرد، در ریاضت ہا و مجہد بے شمار
 تنکیہ براعمالِ خود، بے عشقِ رُویت، اہلست
 غافل از رُویت، نہ بیند، رُوئے نیکی ز نیہار
 ورقے حاصل شود، نوے ز عشقِ رُوئے تو
 کاں نباشد، ساکاں را، حاصل اندر روزگار
 از عجا ئبہائے عالم، ہرچہ محبوبِ خوش است
 شانِ آں ہر چیزِ بنیم، در وجودِ آشکار
 خوشتر از دورانِ عشقِ تو، نباشد، بیچِ دور
 خوبتر از وصف و مدحِ تو، نباشد، بیچِ کار
 منکِ رہ بُردم، بخوبی ہائے بے پایانِ تو
 جاں گدازم بہر تو، گر دیگرے خدمت گزار
 ہر کسے اندر نمازِ خود، دُعائے مے کند
 من دُعائے برو بارِ تو، اے بارِ بہار

یا نبی اللہ! فدائے ہر سرِ مروت تو ام
 وقفِ راہ تو گنم، گر جاں دہندم صد ہزار
 اتباعِ عشقِ رُویت، از رہِ تحقیقِ حسیّت؟
 کیمیائے ہر دے، اکیرِ ہر جانِ فگار
 دل اگر خوں نیست از بہرِ پیمِ حیرتِ اسِ دلے
 ورنہ نثارِ تو نگردد، جاں گجا آید بکار؟
 دلِ نئے ترسد، بہرِ تو، مرا از موت ہم
 پائیداری ہا بہیں، خوش سے رومِ تپائے در
 راعب اندرِ رحمت، یا رحمۃ اللہ آمدیم
 اُسے کہ، چوں ما، بردِ تو صد ہزار اُمید وار
 یا نبی اللہ! نثارِ رُوئے محبوبِ تو ام
 وقفِ اہتِ کردہ ام، ایں سرِ کہ برونِ ست بار
 تا بمن، نورِ رسولِ پاک را، بنمودہ اند
 عشقِ او، درِ دلِ مجھے جوشد، چو آب از آبشار

آتشِ عشق، از دمِ من، بچو بر قے مے جہد
 یک طرف، اے ہمدانِ خام، از گرد و جوار
 بر سرِ وجد است، دلِ تاوید، روئے او خواب
 اے، براں روئے و سرش، جان و سرور ویم تبار
 صد ہزاراں یوسفے، بینم دریں چاہِ ذقن
 و آلِ مسیحِ ناصری، شد از دمِ او بے شمار
 تاجدارِ ہفت کشور، آفتابِ شرق و غرب
 بادشاہِ ملک و ملت، تلجأ ہر خاکسار
 کامراں آں دل کہ زد، در راہِ او از صدق گام
 نیک بخت آں سر، کہ میدارد، سرِ آں شہسوار
 یا نبی اللہ! جہاں تا یک شد، از شرک کفر
 وقت آں آمد، کہ بثمانی رُخ خورشید وار
 بینم انوارِ خدا، در روئے تو، اے دلبرم
 مستِ عشقِ روئے تو بینم دلِ ہر ہوشیار

اہلِ دل فہمِ قدرت، عارفانِ اندھاں
 از دو چشمِ شیراں، پنہاںِ خورِ نصفِ انہار
 ہر کسے داردِ سرے، بادِ لبرے اندرِ جہاں
 من فدائے رُوئے تو، اے دستانِ گلزار
 از ہمہ عالم، دل اندر رُوئے خوبت بستہ آم
 برو جو دِ خوشیتن، کردم و جو دِ اختیار
 زندگانیِ چسیت بہ جاں کردنِ براہِ تو فدا
 رستگاریِ چسیت بہ در بندِ تو بودنِ صیدوار
 تا و جو دِ مہست، خواہد بودِ عشقت در دلم
 تا و دلم، دورانِ نحوں دارد، بتو دارد مدار
 یا رسول اللہ! برویت عہد دارم استوار
 عشقِ تو دارم، ازاں روزے کہ، بودم شیرِ خوار
 ہر قدم، کاندر جنابِ حضرتِ بیچوں زدَم
 دیدمت پنہاں، مہین و مامی و نصرتِ شعار

لے یعنی عشقِ تو در وجودِ من فطرتی است

در دو عالم، نسبتے دارم تہو، از بس بزرگ
 پرورش دادی مرا خود، همچو طفلے در کنار
 یاد کن وقتیکہ، در کشف نمودی شکل خویش
 یاد کن ہم وقت دیگر، کآمدی مُشتاق وار
 یاد کن آں لطف و رحمتہا، کہ با من داشتی
 و آں بشارت ہا کہ میدادی مرا از کردگار
 یاد کن وقتے، چون نمودی بہ بیداری مرا
 آں جمالے، آں رُخے، آں صورتے رشک بہا
 آنچہ مارا، از دو شیخ شوخ آزاے رسید
 یا رسول اللہ! پُرس از عالم ذوالاقتدار
 حال ما و شوخیِ ایں ہر دو شیخ بد زباں
 مجملہ میداند خدائے حال دان و بُرد بار
 نامِ من، و جلال و ضال و کافرے بنہادہ اند
 نیست اندر زعمِ ثناء، چوں من بلید ز زشتِ خوار

بیچ کس را، بر منِ مظلوم و غمگین دلِ سوخت
 جز تو، کاندز خواہا، رحمت نمودی بار بار
 ہاں خداوندِ کریم و دلبر و محبوبِ من
 داد، و ہر دم میدہد، تسکین مرا چوں غمگسار
 صبر کردیم، از عنایتش بریں صد ضرب کوفت
 سر مرہ در چشتی نیاید، تانے گرد و غبار
 ایکہ تکفیرِ مسلماناں گنی، از بخل و کیس
 شرمت آید، از خدائے عادل و ذی اختیار
 سہل باشد، از زبانِ خویش تکفیر کے
 مشکل افتد آں زماں چوں پُرندازے کردگار
 کلمہ گویاں را چرا کافر نہی نام، اے انہی !
 گر تو داری خوفِ حق، رو، بیخِ کفر خود بر آر
 پیر گشتی، خلقِ پیراں رانے دانی ہنوز
 ایندوت بخشد، چو پیراں، صدق و سوز و صفا

گر کئی تکفیر قومِ خود، چہ کاسے کردہ؟

رُو، اگر مردی، جہوے را باسلام اندر آ

چوں نسیم صُبْحِ محشر، پردہ بردارد ز کار

کیست کافر، کیست مومن، خود بگرد آشکار

گر خرد مندی، برو، کن فکرِ نفسِ خودِ نخست

لافِ ایمان، خود چہ چیزے؟ نورِ ایمان را بیار

چند بر تکفیر نازی؟ چند استہزائی؟

رُویا ایمانِ خود و، مارا بکفرِ ما گزار

نے زِ فرود و تم حکایت کن، نہ از آلامِ نار

کز غمِ دینِ محمد، مے زِ غمِ شوریدہ وار

اندر آں وقتیکہ یاد آید مہمِ دیں مرا

بس فراموشم شود ہر عیش و رنج ہر دودار

ایکہ دُجالمِ بچشت نیز ضال چوں نترسی از خدائے دُوالجلال؟

مومنے را نامِ کافر مے نہی کافر مے، گر مومنی با ایں خیال

بدہ از چشمِ خود آہے، درختانِ محبت را
 مگر روزے دہندت، میوہائے پُرحلاوت را
 مہِ اسلام در باطنِ حقیقت ہا ہمے دارد
 گجا باشد خبر زائِ مہ، اگر قنارِ این صورت را
 من از یار آدم، تا خلق را ایں ماہِ بنمایم
 گر امروزم نمے بینی، بینی روزِ حسرت را
 گر از چشمِ تو پنہاںست شانم، دمِ مزنِ باہے
 کہ بد پرہیز ہیاے نہ بنیدِ روئے صحت را
 چو چشمِ حق شناس و نورِ عرفان نہ بخشند
 نہادی نامِ کافر، لاجرم، عشاقِ بِلّت را
 گجا از آستانِ مُصطفیٰ، اے ابلہ! بگریزیم
 نمے یاسیم، در جائے دیگر، ایں جاہ و دولت را
 بحمدِ اللہ، کہ خودِ قطعِ تعلق کرد ایں قوے
 خدا از رحمت و احسان، میسر کردِ خلوت را

چہ دوزخہا کہ میدیدم، بیدارِ چنین رُوبا
 بنازم دلبہرِ خود را، کہ بازم دادِ جنت را
 چہ مے سوزی ازاں قُربے، کہ با دلدار میدارم
 اگر زورِ لیتِ رُوستت، بگردانِ زرقِ قسمت را
 بر نخوتِ ہانے آید بدست، آں دامنِ پاکش
 کسے عِزتِ ازو یابد، کہ سوزِ درختِ عِزت را
 اگر خواہی رہِ مولی ز لافِ علمِ خالی شو
 کہ رَہِ ندہند، در کُوشِ اسیرِ کبر و نخوت را
 مِنہِ دلِ در تنہائے دُنیا، اگر حُسدِ خواہی
 کہ مے خواہد، نگارِ من تہیدستانِ عشرت را
 مُصفاً قطرۂ باید، کہ تا گوہر شود پیدا
 (الہامی)
 کجا بیند، دلِ ناپاک، رُوئے پاکِ حضرت را
 نمے باید مرا یک ذرّہ عزّتہائے ایں دُنیا
 مِنہِ از بہرِ ماگر سی، کہ مامورِ یمِ خدمت را

ہمہ خلق و جہاں خواہد، برائے نفسِ خود عزت
 خلافِ من کہ میخواستم براہِ یار، ذلت را
 ہمہ در دُورِ ایں عالم، آمان و عافیت خواهند
 چہ افتاد، ایں سرِ مارا، کہ مے خواہد مُصیبت را
 مرا ہر جا کہ مے بینم، رُخِ جاناں نظر آید
 درخشد در خورو، در ماہِ بنماید ملاحیت را
 حریفِ غربت و عجزم، ازاں روزیکہ دانستم
 کہ جادوِ خاطرش باشد دلِ مجروحِ غُربت را
 من آں شاخِ خودی و خود روی، ازینخ برگذم
 کہ مے آرد ز ناپاکی، برِ نفرین و لعنت را
 اگر از روضۂ جان و دلِ من، پرودہ بردارند
 بہ بینی اندراں، آں دلِ بر پاکیزہ طَلعت را
 فروغِ نورِ عشقِ اُوزِ بام و قصرِ روشن
 مگر بیند کس آں را، کہ میدارد بصیرت را

نگاہِ رحمتِ جاناں، غنایتِ ہا بھن کر دست
 و گرنہ چوں منے، کئے یادِ آں رشد و سعادت را
 نظرِ بازانِ علیمِ ظاہر، اندرِ علیمِ خود نازند
 زِ دستِ خود فکندہ، معنی و مغز و حقیقت را
 ہمہ فہم و نظر، در پردہ ہائے کبر لوپشیدند
 چُناں خواہند ایں خمرے، کہ پا کالِ جامِ قربت را
 خدا خود قصّہٴ شیطانِ بیاں کر دست تا داند
 کہ ایں نخوتِ کندِ ابلیس، ہر اہلِ عبادت را
 بلقاظی بسر کردند، عمرِ خود، بلا حاصل
 دے از بہر معنی ہا، نئے یا بند فرصت را
 گزاف لافِ شاں، در ظاہرِ شرعست ہم باطل
 کہ غافل از حقائق، کئے نکو داند شریعت را
 مسیحِ ناصری را، تا قیامتِ زندہ مے فہمند
 مگر مد فونِ شرب را، نہ داند ایں فضیلت را

زُبُوئے نافرِ عرفاں، چو محرومِ ازل بُوند
 پسندیدند، در شانِ شہِ خَلق، اِس مذلتِ را
 ہمہ دُرہائے قُرآنِ را، چو خاشاکے بیفکندند
 زِ عِلْمِ ناتمامِ شاں، چہا گم گشتِ ملتِ را
 ہمہ عیسائیاں را، از مقالِ خودِ مدد دادند
 دلیری با پدید آمد، پرستارانِ میّتِ را
 دریں ہنگامِ پُر آتش، بخوابِ خوش چساں نسیم
 زماں فریاد میدارد، کہ بشتابید نصرتِ را
 شبِ تاریک و ہیمن دزدو، قومِ باچنیں غافل
 کجا زیں غمِ روم، یارب نما خود دستِ قدرتِ را
 بجاگ انگیزیِ شاں، بر ضیائے خودِ نئے ترسم
 بہاں کے ماند آں نوے، کہ حق بخشد فطرتِ را
 کجا غوغائے شاں، بر خاطرِ من و حشتے آرد
 کہ صادق بُزدلے بہود، و گر بیند قیامتِ را

مُصطفیٰؐ را چوں فرو تر شد مقام
 از مسیحِ ناصری، آے طفلِ خام
 آنکہ دستِ پاکِ او، دستِ خداست
 چوں تو اں گفتن، کہ از رُوحِ مُجداست
 آنکہ ہر کردار و قولش دینِ ماست
 یکدم از جبریلِ بُعْدش چوں رواست؟
 براِ امامِ انبیاءِ ایں اِستِدا
 چوں نمے تر سید از قہرِ خدا؟

چوں مرا نورے، پئے قومِ مسیحی دادہ اند
 مصلحتِ را ابنِ مریم، نامِ منِ بہادہ اند
 مے در ششم چوں قمر، تا بچم چو قرصِ آفتاب
 کو رستمِ آناں کہ، در انکار ہا افتادہ اند
 بشنوید آے طالبان، کہ ز غیب بکنند ایں ندا
 مصلحے باید، کہ در ہر جا مفاسد زادہ اند

صادق و ظرفِ مولیٰ، بانِشاں ہا آدم
 صدرِ علم و ہدیٰ، بر روعے من بکشادہ اند
 آسماں بار و نشاں، اُوقتِ مے گوید زین
 ایں دو شاہد، از پئے تصدیقِ من استادہ اند

خدا چوں بہ بندد، دو چشمِ کے
 نہ بیند، وگر مہر تابد بے

دوستاں خود را، نثارِ حضرتِ جاناں کُنید
 در رہِ آں یارِ جانی، جان و دلِ قُرباں کُنید
 آں دلِ خوش باش را، کاندہاں جویدِ خوشی
 از پئے دینِ محمدؐ، کُلبۂِ احزاں کُنید
 از تعیشِ ہا بُروں آئید، اے مردانِ حق
 خوشیتن را، از پئے اسلام، سرگرداں کُنید

عَجَبِ نُوْرِیست، در جانِ مُحَمَّد

عَجَبِ لعلِیست، در کانِ مُحَمَّد

زِ ظلمتِ ہا، دِلے آنگہ شود صاف کہ گردد از مُجِبانِ مُحَمَّد

عَجَبِ دارم دِلِ آں ناکساں را کہ رُو تا بند از خوانِ مُحَمَّد

ندامم بِپِیچِ نَفْسے در دو عالم کہ دارد شوکتِ شانِ مُحَمَّد

خُدا ز اں سینه بیزارست صد بار کہ ہست از کینہ دارانِ مُحَمَّد

خُدا خُود سوزد، آں کرمِ دَنی را کہ باشد از عُدُوّانِ مُحَمَّد

اگر خواہی نجات از مِستیِ نَفْسِ بیا در ذیلِ مِستانِ مُحَمَّد

اگر خواہی کہ حق گوید شِنایت بِشو از دِلِ شِناخوانِ مُحَمَّد

اگر خواہی دِلِیے، عاشقش باش مُحَمَّد ہست بُرہانِ مُحَمَّد

سُرسے دارم فدائے خاکِ احمدِ دِلَم ہر وقت قُربانِ مُحَمَّد

بگِیْسُوئے رُسولِ اللہ کہ ہستم نثارِ رُوئے تابانِ مُحَمَّد

دریں رَہ گر گُشندم، و رِ بسوزند قُتاجم رُو، زِ آیوانِ مُحَمَّد

بکارِ دِیں، نترسم از جہانے کہ دارم رنگِ ایمانِ مُحَمَّد

بے سہلِ ست، از دُنیا بُریدن بیا دِ حُسن و اِحسانِ مُحَمَّد

فدا شد، در ریش ہر ذرّہ من کہ دیدم حُسنِ پنهانِ محمّد
 و گر استادِ رانامے ندانم کہ خواندم در دستانِ محمّد
 بدگیرِ دلبرے، کارے ندارم کہ ہستم کشتہ آں محمّد
 مرا، آں گوشہٴ چشمےِ باید نخواہم جز گلستانِ محمّد
 دلِ زارم بہ پہلویم مجوئید کہ بستیمش بدامنِ محمّد
 من آں خوش مُرغ از مرغانِ قدّم کہ دارِ دجا بہ بُستانِ محمّد
 تو جانِ ما مُنورِ کردی از عشقِ فدایت جانم، اے جانِ محمّد
 دریغا، گر دہم صد جاں دریں راہ نباشد نیز شایانِ محمّد
 چہ ہیبت ہا بدادند این جواں را کہ ناید کس، بمیدانِ محمّد
 اَلَا اے دشمنِ نادان و بے راہ پُرس از تیغِ بُرانِ محمّد
 رہِ مولیٰ کہ گم کردند مَرُومِ بیجو در آل و اَعوانِ محمّد
 اَلَا اے مُنکر از شانِ محمّد ہم از نورِ نمایانِ محمّد

کرامتِ گرچہ بے نام و نشان است
 بیا بسنگِ زِ غلمانِ محمّد

اے عزیزاں، مَدَدِ دینِ متین آں کلاست کہ بعد زہد، میسر نشود انساں را

قربانِ تست، جانِ من، اے یارِ محسنم	با من کد ام فرق تو کردی، کہ من گنم
بہر طلبِ مراد، کہ مے خواستم زِ غیب	ہر آرزو کہ بود، بخاطرِ مُعینم
از جود دادہ، ہمہ آں مدعائے من	وز لطف کردہ، گذرِ خودِ مشکلم
بیچِ آگہی نبود، زِ عشق و وفا مرا	خودِ نحتی، متاعِ محبتِ بدامنم
ایں خاکِ تیرہ را، تو خودِ اکسیر کردہ	بود آں جمالِ تو، کہ نمود است آختم
ایں صَقلِ دلم، نہ بُز بد و تعبِ است	خود کردہ، بلطف و عنایاتِ روشم
صدِ منتِ تو ہست بریں مُشتِ خالِ من	جانم رہیں لطفِ عیمِ تو، ہم تنم
سہل است ترکِ ہر دو جہاں، گر رضا تو	آئید بدست، اے پند و کہف و ما منم
فصلِ بہار و موسمِ گل، ناید م بکار	کاندِ خیالِ روئے تو، ہر دمِ گلشنم
چوں حاجتِ بود، بہ ادیبِ دگر مرا	مَن تربیتِ پذیر، از ربِّ مہینم
زاں ساں، عنایتِ ازلی شدِ قریب	کا ندائے یارِ زہرِ کوسے و بر زخم
یارِ ب مرا بہرِ قدّم، اُسٹوار دار	و آں روزِ خودِ مباد، کہ عہدِ تو بشکنم
در کوئے تو اگر سرِ عشاقِ رازند	اوّل کسے کہ، لافِ نقشِ ز ندِ منم

۱۸۹۳ء

اے اسیرِ عقلِ خود، برہستیِ خود کم نیاز
 کیس سپہرِ بوالعجائب چوں تو بسیار آورد
 غیر را ہرگز نمے باشد گذر، در کوئے حق
 ہر کہ آید ز آسماں، اُور از آں یار آورد
 خود بخود فہمیدنِ قرآں، گمانِ باطل است
 ہر کہ از خود آورد، اُونجس و مُردار آورد

اے نیچرِ شوخ، ایں چہر اید است از دستِ تو، فتنہ ہر طرف خاست
 اہں کس کہ رہِ کجبت، پسندید دیگر ننگزید جانبِ راست
 لیکن چوزِ غور و فکرِ بینم از ماست، مُصیبتے کہ بر ماست
 متروک شد دستِ درسیں شد آں زان روز، ہجومِ ایں بلا ہاست
 نیچر نہ باصلِ خویش بد بُود دیں گم شد، نورِ عقلِ ہا کاست
 بر قطرہ نگوں شدند یکبار رُو تافتہ، زان طرف کہ دیاست
 بر جنت و عشترو نشتر خندند کیس قصہ بعید از خرد ہاست
 چوں ذکرِ فرشتگان بیاید گویند خلافِ عقلِ دانا است

اے سید سرگروہِ ایں قوم ! بُشدار، کہ پائے تو نہ برجاست
 پیرانہ سر، ایں چہ در سر افتاد رُو، توبہ کُن، ایں نہ راہِ تقویٰ ست
 ترسم کہ، بدیں قیاس، یکروز گوئی کہ، حُسدِ خیالِ بیجاست
 اے خواجہ، برو کہ نیکرِ انساں در کارِ حُسد، زِ نوعِ سودا ست
 آخر، زِ قیاس ہا چہ خیزد بنشیں، کہ نہ جائے شور و غوغا ست
 اے بندہ، بصیرت از خدا خواہ اسرارِ حُسدانہ خوانِ لغیا ست

رُوئے ولبر، از طلبِ گاراں نمے دارد حجاب
 مے در حُشدِ درخورو، مے تابد اندر ماہتاب
 لیکن آں رُوئے حسیں از غافلان ماند نہاں
 عاشقے باید کہ، بردارند از بہرِش نقاب
 دامنِ پاکش زِ نخوت ہا، نمے آید بدست
 پیچ رہے نیست، غیر از عجز و درود و اضطراب
 بس خطرناک است راہِ کوچہ یارِ قدیم
 جاں سلامت بایزت، از خود روی ہا سرتاب

تا کلامش، فہم و عقلِ ناسناریاں، کم رسد
 ہر کہ از خود گم شود، اویا بد آں راہِ صواب
 مشکلِ قرآن نہ از ابناءِ دُنیا، حل شود
 ذوقِ آں مے داند آں مستے کہ نوشد آں شراب
 ایکہ آگاہی نہ دادندت، زِ انوارِ دُروں
 در حقِ ماہر چہ گوئی، نیستی بجائے عتاب
 از سرِ وعظ و نصیحت، ایں سخنِ ہاگفتہ ایم
 تا مگر زیں مرے بہ گرد آں زخمِ خراب
 از دُعا کُن، چارہٴ آزارِ انکارِ دُعا
 چوں علاجِ مے زِ مے، وقتِ خمارِ التہاب
 ایکہ گوئی، اگر دُعا ہارا اثر ہو دے کجاست
 سوئے من بشتاب، بنمایم تڑا چوں آفتاب
 ہاں ممکنِ انکار، زیں اسرارِ قدرتِ ہائے حق
 قصہٴ کوتہ کُن، ببین ازما، دُعا ئے مستجاب

یکے شد دین احمد، ہیچ خویش و یار نیست

ہر گے در کار خود، بادین احمد کار نیست

ہر طرف سیلِ ضلالت، صد ہزاراں تن رہو د

حیف بر چشمے، کہ کنوں نیز ہم، ہمشیار نیست

اے خداوندانِ نعمت! ایں محسینِ غفلت چرا؟

بیخود از خوابید یا خود بخت دیں بیدار نیست

اے مسلماناں، خدا را، یک نظر بر حال دیں

آنچہ مے بینم بلا ہا، حاجتِ اظہار نیست

آتشِ افتاد است، در رختش بخیزید اے یلاں

دیدش از دور، کارِ مردم دیندار نیست

ہر زماں از بہر دیں، درخوں دلِ من مے تپد

محرمِ ایں دروہا، جز عالمِ اسرار نیست

آنچہ برامے رُو د از غم، کہ داند جز خدا

زہر مے نوشیم، لیکن زہرہ گفتار نیست

ہر کسے غمخواری اہل اَقارب مے کُند
 اے دریغ! ایں سیکے ریح کس غمخواریست
 خونِ دیں مینم رواں، چوں کشتگانِ کربلا
 اے عجب ایں مردِ مالِ را، مہرِ اُل لدا نیست
 حیرتم آید، چو مینم بَدلِ شاں در کارِ نفس
 کایں ہمہ جود و سخاوت، در رہِ دادا نیست
 اے کہ داری مَقْدِرَت، ہم عزمِ تائیداتِ میں
 لطفِ کُن، مارا نظر، بر اندک و بسیار نیست
 ہیں کہ چوں در خاک مے غلطہ، زِ جوڑنا کساں
 آنکہ مثلِ اُو بزیرِ گنبدِ دَوّار نیست
 اندر میں وقتِ مُصِیبت، چارہٴ مایکساں
 جز دُعاءِ بانداد و گریہٴ اَسحار نیست
 اے خدا ہر گز ممکنِ شاد، اُس دِلِ تاریک را
 آنکہ اُو را فِکرِ دینِ احمدِ مختار نیست

اے برادر، پنج روز، ایامِ عشرت ہو
دائماً عیش و بہارِ گلشن و گلزار نیست

رہبرِ ما، سیدِ ما، مُصطفیٰ است   آنکہ ندیدست نظیرش سر و ش
آنکہ خدا، مثلِ رخسِ نافرید   آنکہ ریش، مخزنِ عقل و ہوش
دشمنِ دیں، حملہ بروے کند   حیف ہو، اگر بنشینم خموش
چوں سُخنِ سفلہ بگوئم رسید   درِ دلِ من، خاست چو عشرتِ خروش
چند توانم کہ شکیبے بگوئم   چند کند صبر، دلِ زہرِ نوش
آں نہ مُسلمان، بتر از کافرست   کشِ نمود، از پئے آں پاک جوش
جاں شو، اندر رو پاکش فدا   مژدہ ہمیں است گر آید بگوش

سرکہ نہ در پائے عزیزش رود

بارِ گزان است، کشیدن بدوش

(مطبوعہ ۱۸۹۳ء)

حمد و شکرِ آں خدائے کردگار   کز وجودش ہر وجودے اشکار
 ایں جہاں، آئینہ دارِ روئے او   ذرہ ذرہ، رہ نماید سوئے او
 کرد، در آئینہٴ ارض و سما   آں رُخ بے مثلِ خود، جلوہ نما
 ہر گیا ہے، عارفِ بنگاہِ او   دستِ ہر شاخے، نماید راہِ او
 نورِ مہر و مہ، ز فیضِ نورِ اوست   ہر ظہورے، تابعِ منشورِ اوست
 ہر سرے، سرے، ز خلوتِ گاہِ او   ہر قدمِ جویدے، درِ با جاہِ او
 مطلبِ ہر دل، جمالِ روئے اوست   گم رہے گریہت، ہر کوئے اوست
 مہر و ماہ و انجم و خاکِ آفرید   صد ہزاراں کرد، صنعتِ ہاپدید
 ایں ہمہ صنّعتش، کتابِ کارِ اوست   بے نہایت، اندرِیں اسرارِ اوست
 ایں کتابے پیشِ چشمِ ما نہاد   تا ازو راہِ ہدیٰ، داریم یاد
 تاشناسی، آں خدائے پاک را   کونماند، خاکیان و خاک را
 تاشود معیار، بہرِ جی دوست   تاشناسی، از ہزاراں، آنچہ ز دوست
 تا خیانت را نماند، بیچ راہ   تا جد اگر دو، سفیدی از سیاہ
 پس ہماں شد، آنچہ آں ادا خواست   کارِ ستش، شاہدِ گفتارِ خواست
 مشرکان و آنچہ پوزش میکنند   ایں گواہاں، تیردوزش میکنند

گر بگوئی غیر را، رحماں حُدا
 تُو زَنَد بِرُوئے تو، اَرْض و سَما
 وَر تراشی، بہر آں یکتا، پَسَر
 بر تو بار د، لعنتِ زیر و زبر
 بازبانِ حال گوید، ایں جہاں
 کاں خُدا، فردا است قیُوم و یگان
 نے پَدَر دارد، نہ فرزند و نہ زَن
 نے مُبَدَّل شد زِ اَیام کُہن
 یکد مے، اگر رَشخِ فیض کم شَوَد
 ایں ہمہ خلق و جہاں، برہم شَوَد
 یک نظر، قانُونِ قُدرت را بہیں
 تاشناسی، شانِ رَبِّ العالِیں
 کاخِ دُنیا را، چہ وید استی بنا
 کز پئے آں، میگذاری صِدق را
 عابدِ آں باشد، کہ مَپیش فانی است
 ترک کُن نارا استی، ہم عَذِ خام
 راہِ بَد را، نیک اندیشیدُ
 رُوئے خود، خود مے نماید آں یگان
 آں رُخے، کاں فعلِ حقِ بَہمودہ است
 و انچہ خود کردی، بَستے داری براہ
 اے دو چشمے بستہ، از انوارِ او
 ایں چُنیں در افترا، چوں پری؟
 یا مگر از ذاتِ بیچوں مُسکری
 بُت پرستی ہا کُنی، شام و پگاہ
 چوں نہ بینی، رُوئے او، در کارِ او
 تُو کشتی تصویرِ او، چوں کو د کاں
 در حقیقتِ رُوئے حقِ آں بُوَدہ است
 بَت پرستی ہا کُنی، شام و پگاہ
 چوں نہ بینی، رُوئے او، در کارِ او
 تُو کشتی تصویرِ او، چوں کو د کاں
 در حقیقتِ رُوئے حقِ آں بُوَدہ است

دل چربندی دریں دُنیا ئے دُوں   ناگہاں خواہی شُدن، زِیں جاہِ رُوں
 از پئے دُنیا، بُریدن از حُدا   بس ہمیں باشد، نشانِ اَشقیّا
 چوں شُود بختِ نیشِ حق بر کسے   دِل نئے مانَد، بُدنیائِش بے
 بیک، ترکِ نَفَسِ کسے آساں بُود   مُردن و از خُود شُدن، یکساں بُود
 آں خُدا، خُود را نمود از کارِ خویش   کرد قائم، شاہدِ گُفتارِ خویش
 ہر چہ اُو را بُود، از حُسنِ مَزیَد   حلیئِ آں بیشِ چِشمِ ما کَشید
 تو کشتی، از پِشِ خُود تصویرِ اُو   خالقِ اُو میثوی، اُسے تیرہ خُو
 آنکہ خُود، از کارِ خُود جلوہ نُماست   آں خُدا نے آنکہ خُود، از دستِ ماست
 اُسے سَتمگر، اِیں ہاں مولائے ماست   آنکہ قرآن، بادِ حِ اُو، جا، بجاست
 ہر چہ و تہ آں گُفت، میگوید سَما   چِشمِ بختِ شا، تا بر بَینی اِیں ضیا
 بس ہمیں فخرِے بُود، اِسلام را   کو نُماید، آں خُدا اُسے تام را
 گویدش زانساں، کہ از صُغُشِ عیا   نے تراشد، از خُودش چوں دِیگاں
 غَیرِ مُسَلِم، خُود تراشد پیکرِش   خود تراشد، قامت و پاؤ سَرِش
 خود تراشیدہ، نمیگردد خُدا   ہمچو طفلان، بازی است و افترا
 زِیں تراشیدن سہانے شد تباہ   کم کسے، سُوئے خُدا، بُر دستِ راہ

چوں تو کورے نیستی، چشنے کُشا
 ہر طرف بِشَنو صدائے "القَدیر"
 ہیں، چہ ظاہر می کند اَرْض و سَما
 "ذُو الْجَلَالِ وَذُو الْعَلِیٰ نُورِ مُنیر"
 کے شَوَد، یک کر مکے، چوں آں قَدیر
 پس تو مُشتِ خاک را، مُثلش مَدَاں
 جان تو گوید، کہ کَذّابی و کور
 اِس چُنیں اُفتادِ فِطرت، زِ ابتدا
 یک نَظَر از صِدق کُن، پُر نُورِ شَو
 عاقلان را گمَر و نادان کُند
 داوِری ہا، کم کُن، اُسے صَیدِ ضلال
 نازِ ہاکم کُن، اگر داری تمیز
 آنکہ بِنماید تَرا، اَرْض و سَما
 قَوْل و فَعْلِ حَقِّ، زُلالِ یک غَدیر
 چوں نے خواہند خَلق، اِس حِشمہ را
 در ہمہ حاجاتِ دِیں، حاجت روا
 آں گروہِ حَقِّ، کہ از خُود فانی اند
 آبِ نوش، از حِشمہٗ فَرَغانی اند

فارغ اُفتادہ، زنا م وعیز و جاہ   دل زکف، و از فرق اُفتادہ کلاہ
 دُور تر از خود، بسیار آمیختہ   آبرو، از بہرِ رُوئے ریختہ
 از بُروں چوں اجنبی، دل پُر زیاد   کس نداند رازِ شاں، بجز کردگار
 دیدنِ شاں، میدہد یاد از حسدا   صدق و رزاں، در جنابِ کبریا
 آں ہمہ را بُود، فراقِ رہِ برے   ہر یکے، زانِ در شدہ ہچوں دُے
 آں ہمہ، زانِ دلبرے جاں یافتند   جاں چہ باشد رُوئے جانان یافتند
 چشمِ شاں شد پاک از شرکِ فساد   شد دلِ شاں، منزلِ رَبِّ العباد
 سیدِ شاں، آنکہ نامش مُصطفیٰ است   رہبرِ ہر زمرہٴ صدق و صفا است
 مے در خشد رُوئے حق، در رُوئے او   بُوئے حق آید، زِ بام و کوئے او
 ہر کمالِ رہبری بر وے تمام   پاک رُوئے و پاک رُویاں را امام
 اے خدا، اے چارہٴ آزارِ ما   کن شفاعتِ ہائے او، در کارِ ما
 ہر کہ، مہرِش در دل و جانِش فتنہ   ناگہاں، جانے در ایمانش فتنہ
 کئے ز تارِ یکی بر آئید، آں غراب   کورند، زیں مشرقِ صدق و صواب
 آنکہ اُوراء، ظلمتے گیرد براہ   نیستش، چوں رُوئے احمد مہرواہ
 تابعش، بحسبِ معانی میشود   از زمینی، آسمانی مے شود

ہر کہ، در راہِ مُسْتَدِرِّدِ قَدَمِ   انبیاء را شدِ مُشیل، آں مُحْتَرَمِ
 تو عجب داری، زِ فُوزِ اِیں مقامِ   پائے بندِ نَفْسِ گشتہ صُبح و شامِ
 اے کہ فخر و ناز بر عیسیٰ تراست   بندہٗ عاجز، بِحِشْمِ تو خُداست
 شدِ فَراموشَتِ خُداوندِ دُودِ   پیشِ عیسیٰ، اُو قنّادی در سُجودِ
 مَن ندانم اِیں عِجَلِ ست و ذکا   بندہٗ را ساختنِ رَبِّ السَّماءِ
 فانیان را نسبتِ با اُو کُجا   از صِفاتِ اُو کمال است و بقا
 چارہ سازِ بندگاں، قادرِ خُدا   آنکہ ناید تا اَبَد، بَرِوے فنا
 حافظ و سِتار و جَواد و کریمِ   بیکساں را یار و رحمان و رحیمِ
 تو چہ دانی آں خُداے پاک را؛   آں جلالِ اُو، تُو داوی خاک را
 ہاں دے ہر دَمِ زِ کُفارہ زنی   پس نہ مرواستی، کہ کمتر از زنی
 نُسَخِ سہل است، گر یابد سزا   زید و گرد و بکر زانِ فِعَلش رہا
 لیک، زِیں نُسَخِ نئے یابی نِشاں   در وُرقِ ہائے زمین و آسماں
 تا خُدا بُنیادِ اِیں عالمِ نہاد   ظالمے ہم ننگ دارد، زِیں فساد
 چوں ندارد، فائِقے آں را پسند   چوں پسندد، حضرتِ پاک و بلند
 ما گنہ گاریم، نالانِ نیز ہم   اُو غیورے ہست رحماں نیز ہم

زہر و تریاق است، درما مُشترِ آس گُشد، ایں مے و ہد جانِ دگر
 زہر را دیدی، نہ دیدی چارہ اش آنیکہ بُودہ، از ازل کفارہ اش
 چوں دو چشمت دادہ اند، اے بخیرِ پس چرا پوشی یکے، وقتِ نظر
 یک نظر بین سوئے ایں دنیائے فوُل چوں بگردی از پیئے آس سرنگوں
 آنچہ دادی، از متاع و منزلاتِ بے مشقت ہا، نگشتہ حاصلت
 بایتِ تاملتے، جُہد سے درازِ تاخوری، از کشتِ خود نانے فراز
 چوں، ہمیں قانونِ قدرت اُفتادِ پس ہمیں یاد آر، در کشتِ معاد
 خوب گُفت آس قادرِ رَبُّ الوری لیسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
 ہم دیریں معنی ست گرتو بشنوی یادگارِ مَوْتِی درِ مشنوی
 گندم از گندم بر وید، جو زبجو از مکافاتِ عمل غافل مشو
 آنیکہ بر کفارہ ہا خاطر نہاد عقل و دین از دستِ خود یکسر بداد

دین و دنیا جُہد خواہد، ہم تلاش
 رَو. براہش جُہد کن، ناواں مباحث

وَحیِ حَقِّ پُر از اشاراتِ خداست   گر نفہد جاہلے کجِ دِل، رواست
چشمِ فیض است، وَحیِ ایزدی   لیکن آں فہمد کہ باشد مہتدی
وَحیِ قُرآن، راز ہا دارد بے   نسبتے باید، کہ تا فہمد کئے
واجب آمد، نسبت، اندر ویں نخست   کار بے نسبت، آنے آید دُرست
آں سعید سے، کش ابو بکر است نام   نسبتے میداشت، با خیر الانام
زین نشد، محتاجِ تفتیشِ دراز   جان اوشناخت، رُوئے پاک باز
ہست فرقے، در نظر ہا، اے سعید!   آنچہ ہاروں وید، آں قاروں نید
بود ہاروں پاک و ایں کرے پلید   کے بماند با، یزید سے بایزید
گر نباشد نسبتے در جائے گاہ   نطمتے در ہر تہم گیر و براہ
آں یکے رامہ عیاں پیشِ نظر   دیگر سے را، اُبڑ کردہ کور و کر
آں نشستہ بازگارِ دلربا   ایں زیر کوری ہا، در انکار و ابا
مہ نے آید نظر، در وقتِ اُبڑ   ہمچنین، صدیق در چشمانِ گہر
اے برادر، از تاملِ کُن تلاش   ہاں مَر و چوں تُو سنے، آہستہ باش
اے پئے تکفیرِ ما، بستہ کمر   خانہ ات ویراں، تو در سکرِ دگر
صد ہزاراں کُفر، در جانت نہاں   رُو، چہ نالی بہرِ کُفرِ دیگر ایں

خیزو، اول خوشن را کن دُرست   نکتہ چیں را چشمے باید نخست
 لعنتی، گر لعنتی بر ما کُشد   اُونہ بر ما، خویش را رسوا کند
 لعنتِ اہل جفا آساں بُود
 لعنت آں باشد، کہ از رحماں بُود

جاں فدائے آنکہ، اُو جاں آفرید   دلِ نثارِ آں کہ، زُوشدِ دلِ پدید
 جاں از و پیدا است زِیں مے جویدش   رَبَّنَا اللہ! رَبَّنَا اللہ! گویدش
 گر و جو دِ جاں، اُبودے زو عیاں   کئے شدے، مہرِ جانش نقشِ جاں
 جسم و جاں را، کرد پیدا آں یگاں   زِیں دودِ دلِ سوئے اُو چوں عاشقاں
 اُونکہ ہارِ نخت اندر جانِ ما   جانِ جانِ ماست، آں جانانِ ما
 ہر و جو دے نقشِ ہستی زو گرفت   جانِ عاشق، رنگِ ہستی زو گرفت
 ہر کہ نزدش، خود بخود جانے بُود   اُونہ دانا، سخت نادانے بُود
 گر و جو دِ ما، نہ ز اں رحمں بُدے   جانِ ما، با جانِ اُو، یکساں بُدے
 آنکہ، جانِ ما، بجانش ہمسراست   جائے نگ و عار، نے پر میسر است
 سِرِ مفہومِ خدائی، قدرت است   مُشکرِ آں، لائقِ حدِ لعنت است

گزندانی، صدقِ ایں گفتار را ہم زِ نائکِ بشنویں اَسرار را
گفت، ہر نور سے زِ نورِ حق بتافت

ہر موجود سے نقشِ خود، زان دست یافت

وید میگوید کہ ہر جاں چوں خداست خود بخود نے کردہ ربُّ اُورِ اُشت
لیکن، ایں مردِ خدا، اہلِ صفا آنکہ کرد از کذب، قوسے را رہا
گفت، ہر جانے زِ دستش شد پدید قادرِ اُشت او جسم و جاں را آفرید
فیکر کن در گفتہ ایں عارفان رو، چہ نالی، بہر وید آریاں
بُود نائک، عارف و مردِ خدا راز ہائے معرفت را، رہ گشا
وید زان راہِ معارف دُور تر ”سادھ کی مہما نجانے“ بے ہنر
ایں نصیحت، گز زِ نائکِ بشنویں درد و عالم، از شقاوت ہا رہی
اُونہ از خود گفت، ایں گفتار را گوش اُو بشنید ایں اَسرار را
وید را، از نورِ حق مہجور یافت از خدا ترسیدو، راہِ نور یافت

اے برادر، ہم تو سوئے اُو بیا

دل چہ بندے، در جہانِ بے وفا

آنانکہ گشت، کوچہٴ جانان، مقامِ شاں
 ثبت است، بر جریدہٴ عالمِ دوامِ شاں
 ”ہرگز نمیرد آنکہ، دلش زندہ شد بعشقؐ“
 میرد کیسکہ نیست مراش، مرامِ شاں
 اے مُردہ دل، مگوش پئے ہنجواہلِ دل
 جہل و قصورِ تست نفہمی کلامِ شاں

تو یک قطرہ داری، ز عقل و خرد
 مگر قدرش، بحرِ بے حد و عد
 اگر بشنوی قصہٴ صافِ تاں
 مجنباں سرِ خود، چو مستہزایاں
 تو خود را خرد مند فہمیدہ
 مقاماتِ مرداں کجا دیدہ

تُو انم کہ ایں عہد و پیمیاں گنم
 کہ جاں در رہِ خَلقِ قُرباں گنم
 تُو انم کہ سر ہم دریں رہِ دہم
 ولے بدگماں را چہ درماں گنم
 (مطبوعہ ۱۸۹۵ء)

لے حافظ شیرازی کا مصرع ہے +

عزیزاں مے دِہم صد بار سو گند   بُروئے حضرت دادار، سو گند
کہ درکارم، جواب از حق بجوئید   بہ محبوبِ دلِ ابرار سو گند

بِنگر کہ آں مؤیدِ من شیخِ نجف را   چنداں آماں ندا کہ تکمیلِ حلِ کُند

گر ہمیں لاف و کرافِ شیخی است   شیخِ نجدی بہتر از صد نجفی است

صَادِقِ آں باشد کہ ایامِ بلا   مے گذارد با محبتِ باوفا
گر قضا را عاشقے گرد و اسیر   بوسد آں زنجیر را کہ آشنا

کے پرست بندہ را بجز آنکہ نادانے بُود   پس بگمید، برہِ شاں، ہر کہ گریانے بُود
آں خداوندے کہ نامش بہت بہرِ برکت   ہر کہ جوید آں خدا را، اُو مسلمانے بُود

مُحمّد است امام و چراغِ ہر دو جہاں   مُحمّد است فروزندۂ زمین و زماں
خدا نکو می‌ش، از ترسِ حق مگر بخدا   خدا نماست و جودش بر آسمانیاں

بنگر اے قوم نشاں ہائے خداوندِ قدیر
چشمِ بکشا، کہ بر چشمِ نشانے است کبیر
رُوبد و آرا کہ گراؤ بیدار و رُوفات
ورنہ ایں رُوعے سیہ، ہست بتر از خنزیر
چوں بتابی سرخود ز اں ملکِ ارض و سما
گر بگیری دُرِ غضب پس چہ پتہ ہست ظہیر
قمر و شمس و زمین و فلک و آتش و آب
ہمہ در قبضہ آں یارِ عزیز اند اسیر
قدسیاں مجملہ بکر زندہ ازلِ ہمیتِ پاک
انبیاءِ اِدل و جہاںِ خُون و، اَلَم و امنیگر
جنت و دوزخِ سوزندہ، از دُوسے لَرزند
تو چہ چیزِی، چہ تَر اُم تَبہ، اے کرمِ حقیر؟
چند ایں جنگ و جدل، با بَخدا خواہی کرد
تو بہ کُن توبہ، مگر در گذر د از تقصیر
من اگر در نظرِ یارِ مقامے دارم
پس چہ نقصان ز نیکو میدین تو و از بیکفر
لعنت آں است کہ از دُوسے خدائے باز
لَعنتِ بد گُہراں است، یکے ہرزہ بغیر
اے برادرِ دینِ است سہے بے دُشوا
خاک شو خاک، مگر باز کنندش اکسیر
تو ہلاکی، اگر از کبرِ بتابی سرخوش
من از دُکدَم و، با تو بگویم چو نذیر
آں خدائے کہ از دُخلق و جہاںِ بیخبر اند
جرمن اوجلوہ نمود است، مگر اہلی بپذیر

اے فریدِ وقت، درِ صدق و صفا   با تو باد آں رُو، کہ نامِ اَوْحدا
 بر تو بارد، رحمتِ یارِ اَزَل   در تو تابد، نُورِ وِلداریِ اَزَل
 از تو جانِ من خوش است، اے خوشحال   دیدمتِ مردے، دریں قحطِ اِرجال
 در حقیقتِ مرْدَمِ معنی کم اند   گو ہمہ از رُوئے صورت، مرْدَم اند
 اے مرا رُوئے محبتِ سُوئے تو   بوئے اُنس آمد مرا از کوئے تو
 کس ازیں مرْدَم، بمار رُوئے نہ کرد   اِیں نصیبتِ بُو، اے فرخندہ مَرُو
 ہر زماں، با لعنتِ یادِ مِ گُفتند   خستہ دل، از جور و بیدادِ مِ گُفتند
 کس بحشِ یار، صدِ یقے نَشُد   تا بحشِ غیر، زِ ندِ یقے نَشُد
 کافرِ مِ گُفتند و دُجال و لعین   بہرِ قتلِ مِ، ہر لُٹھے درِ کیس
 بَنگِ رِ اِیں بازی کُناں را، پُچھ جہنم   از حَسَد، بر جانِ خُود بازی کُفتند
 مومنے را کافرے دادن قرار   کارِ جاں بازیست نزدِ ہوشیار
 زانکہ تکفیرے کہ از ناحق بُوَد   واپس آید، بر سرِ اِلمَش فِتد
 سِفْلِہ کو غرق درِ کُفرِ نہاں   ہرزہ نالد، بہرِ کُفرِ دیگرِاں

گر خَبرِ زان کُفرِ باطن داشتے	خوشتن را، بدترے انگاشتے
تا مرا از قومِ خودِ بتریدہ اند	بہرِ تکفیرم، چہا کوشیدہ اند
اِفتِرا ہا، پیشِ ہر کس بُردہ اند	وا ز خیانتہا سُخنِ پروردہ اند
تا مگر لغزو کے، زان اِفتِرا	سادہ لوحے، کافرِ انگارو مرا
دور رہ ما، فتنہ ہا اُنگیختند	با نصاریٰ، رائے خود آمیختند
کافرِ م خواندند، از جہل و عناد	اِس چُنیں کورے، بدِ دنیا کس مباد
بُخل و نادانی، تعصُّبِها فزود	کیس بچو شیدو، دو چشمِ شاں رُبود
ما مُسلمانیم از فضلِ خدا	مُصطفیٰ مارا اِمام و مُقتدا ^{و آئمہ}
اندریں دیں، آمدہ از ما دِریم	ہم بریں، از دارِ دُنیا بگذریم
اِس کتابِ حق کہ قرآنِ نامِ اوست	بادِ عرفانِ ما، از جامِ اوست
اِس رُسولے، کشِ محمدؐ ہست نام	دامنِ پاکش، بدستِ ما دِام
مہرِ او، با شیر شد اندرِ بدن	جاں شدو، با جاں بدرِ خواہد شدن
ہست اَوْ خَیْرُ الرَّسُل، خَیْرُ الْاَنَام	ہر مَنبوت را برو شد اِختِتام
ما ازو نوشیم، ہر آبے کہ ہست	زُوشدہ سیراب، سیرا بے کہ ہست
آنچہ مارا وُحی و اِیمائے بُود	اِس نہ از خود، از ہماں جائے بُود

ما نُو یا بَیْم ، ہر نُور و کمال   و صلِ دِلدارِ اَزَل بے اُو مُحال
 اِقْتِدائے قَوْلِ اُو، در جانِ ماست   ہر چہ ز وثایتِ شُد، اِیمانِ ماست
 از ملائِک، و از خَبرِ ہائے مَعاد   ہر چہ گُفتِ اَس مُرْسِلِ رَبِّ العِباد
 اَس ہمہ از حضرتِ اَحَدِیّتِ است   مُنْکِرِ اَس، مُسْتَحَقِّ لَعْنَتِ است
 مُعْجِزاتِ اُو، ہمہ حقِ اند و راست   مُنْکِرِ اَس، مَوْرِدِ لَعْنِ خُداست
 مُعْجِزاتِ انبِیاءِ سَالِقِیْن   آنچہ در قُرْآنِ بَیَانِشِ بِالیقِیْن
 بَرِہمہ، از جانِ و دِلِ اِیمانِ ماست   ہر کہ انکاسے کُند، از اَشْتِیاست
 یک قَدَمِ دُورِی ازاں روشنِ کتاب   نَزْدِ ماکْفراست و خُسْراں و تَباب
 لیک دُوناں را، بَمُغْزِشِ راہِ نیست   ہر دِلے، از سِرِّ اَس آگاہِ نیست
 تا نباشد، طالعِ بے پاکِ اندُرِوں   تا بَخُشد، عِشْقِ یارِ بے چکُوں
 رازِ شُرِ اَس را کجا فہمِد کسے   بَہرِ نُورے، نُورِے باید بے
 اِیں نہ من، قُرْآنِ ہمیں فرمودہ است   اندُرِو شرطِ تَطَهَّرُ بُوَدہ است
 گر بَقُرْآنِ ہر کسے را راہِ بُوَد   پس چرا شرطِ تَطَهَّرُ را مَنزُود
 نُورِ را داند، کسے کو نُورِ شُد   و از حِجابِ سرکشِ ہا دُورِ شُد
 اِیں ہمہ کو راں کہ تَکْفِیرِ م کُند   بے گماں، از نُورِ قُرْآنِ غافلِ اند

بیخبر از رازِ ہائے ایں کلام   ہرزہ گویاں، ناقصان و نامتام
 در کفِ شاں، استخوانے پیش نیست   در سرِ شاں، عقلِ دور اندیش نیست
 مُردہ اندو، فہمِ شاں مُردار ہم   بے نصیب از عشق و، از دلدار ہم
 الغرضِ فراقاں مدارِ دینِ ماست   او انیسِ خاطرِ غمگینِ ماست
 نورِ فراقاں مے کشد سوئے خدا   مے تو اں دیدنِ ازو روئے خدا
 ماچہ ساں بندیم ز اں دہرِ نظر   ہچو روئے او، کجا روئے دیگر
 روئے من از نورِ روئے او بتافت   یافت از فُضیض، دلِ من ہرچہ یافت
 چو دو چشمم، کس نداند آں جمال   جانِ من قربانِ آں شمسِ اکمال
 ہچنہیں عشقم بروئے مُصطفیٰ   دلِ پرِ دوچوں مُرغ، ہوئے مُصطفیٰ
 تا مرا دادند از خوشنش خبر   شد دلم از عشقِ او زیرو زبر
 منکہ مے بینم رُخِ آں دہرے   جاں فشانم، گر دہد دلِ دیگرے
 ساقیِ من ہست آں جاں پرورے   ہر زماں، مستم کُند از ساغرے
 محوِ روئے او شد دست، ایں روئے من   بوئے او آید، ز بام و کوئے من
 بسکہ من در عشقِ او ہستم نہاں   من ہمانم، من ہمانم، من ہماں
 جانِ من، از جانِ او یا بد غذا   از گریبانم عیاں شد آں دُکا

احمد اندر جان احمد شد پدید   اسم من گردید، آں اسم وحید
 فارغ افتادم بدو، از عز و جاه   دل ز کف، و از فرق افتاده کلاه
 بر من ایں بہتال کہ من ز آل آستان   تا فتم سر، ایں چہ کذب فاستان
 سر بتا بد ز آل مہ من چوں منے؟   لعنت حق بر گمان دشمنے
 آں منم کاند رہ آں سرورے   در میان خاک و خوں بینی سرے
 تیغ گر بار د بکوائے آں زگار   آں منم کا دل گند جاں رانثار
 گر ہمیں کفر است، نزدیکیں ورے   خوش نصیبے آنکہ چوں من کافرے
 کافر م گفتند و دجال و لعین   من ندانم ایں چہ ایمان است و دین
 ایں طبیعتائے شاں چوں سنگہا   در بر شاں، گردے بودے کجاست
 کار ایناں، ہر زمانے افتراست   یار ایناں، ہر دمے حرص و ہواست
 دل پر از خبت است و باطن پر ز شر   صحتِ نیت، از ایشاں دور تر
 صحتِ نیت چو باشد، در دے   برگل صدق، اوفتد چوں بلبلے
 بر شرارتہا نئے بستد در میاں   ترسد از دانائے اسرارِ نہاں
 لیکن ایں بے باکی و ترکِ حیا   افتد ابراہیم ابراہیم
 ایں نہ کارِ مومنان و اتقیاست   ایں نہ خوئے بندگان باصفاست

ہر کہ او ہر دم پرستارِ ہوا   من چسپاں دامن، کہ ترسد از خدا
 خوشنقش را نیک اندیشیدہ اند   ہائے، ایں مردم چہ بد فہمیدہ اند
 اِتِّباعِ نفس، اعراض از خدا   بس ہمیں باشد، نشانِ اَشقیّا
 ہر کہ زینساں خُبثت، در جانش بود   کافر م، گر بُوئے ایمانش بود
 من بریں مردم بخواندم آں کتاب   کاں مُنرّہ اُوقاد از اِرتیاب
 ہم خبر ہا پیش کردم ز اں رسول   کو صدّوق از فضلِ حق، پاک از فضول
 لیکن، ایناں را بحقِ روئے نبود   پیش گر گئے، اگر یئِ میشے چہ سُود
 کافر م گفتند، رُو ہا تا فتند   آں یقین، گویا دِلَم بَشکا فتند
 اندریناں، خُوب گفت آں شاہِ دیں   کافر اں دِل، بڑوں چوں مونیں
 بر زباں شد آں، مگر در سینہ ہا   حُبّ دُنیا، هست و کبر و کینہ ہا
 دانش دیں نیز اِلات است و کذات   پشتِ بَنمودند، وقتِ ہر مَصاّت
 جاہلانے، غافل از تازی زباں   ہم ز شد آں، ہم ز اَسرارِ پناہاں
 کبرِ شاں، چوں تا کمالِ خود رسید   غیرتِ حق پر دہ ہائے شاں وِید
 دُشمنانِ دیں، چو شمرِ نابکار   دیں، چو زینُ العابدین، بیمار و زار
 تن ہے کُرد، دِل و جاں نیز ہم   چوں خیانت ہائے ایشاں بگر م

مکر ہا بسیار کردند و کنند   تا نظامِ کارِ ما برہم زنند
 لیکن، آں امرے کہست از آسماں   چوں زوال آید، برو از حاسداں؟
 من چہ چیزم، جنگِ شالِ با آں خداست   کرد و دستش ایں ریاض و ایں بناست
 ہر کہ آویزد، بکار و بارِ حق   او، ستادہ از پئے پیکارِ حق
 فانی ایم و تیرا تیرِ حق است   صیدِ ما، دراصلِ نچیرِ حق است
 صادقے، وارِ دپناہِ آں یگاں   دستِ حق، در آستینِ او نہاں
 ہر کہ بادستِ خدا، پیچید زِ کیس   بیخِ خود کند و، چو شیطانِ لعین
 اے بسا نفے کہ ہمچو بلغم است   کارِ او، از دستِ مومے برہم است
 آدم بروقت، چوں ابر بہار   با من آمد، صد نشانِ لطفِ یار
 آسماں، از بہرِ من، بارِ د نشان   ہم زمیں، آںوقت گوید، ہر زماں
 ایں دو شاہد، بہرِ من استادہ اند   باز در من ناقصاں افتادہ اند
 ہائے ایں مردمِ عجب کور و کر اند   صد نشانِ بینند، غافلِ بگذرند
 ایں چُنیں، ایناں چرا، بالا پڑند   یا مگر، ز اں ذاتِ بیچوں، مُنکر اند
 او چو برگسِ مہربانی مے کند   از زمینِی۔ آسمانی مے کند
 عزتِش بخشد، ز فضل و لطفِ جود   مہر و مہرِ پیشِ آرد در سجود

من نہ از خود، اَدِ عَائے کردہ اُم
 کارِ حق است ایں، نہ از مکرِ بشر
 اَمِ حق شد، اِقْدائے کردہ اُم
 دشمنِ ایں، دشمنِ آں دادگر
 اَمِ خدا کا ایں عاجز سے راہِ چید است
 رحمتش، در کُوئے ماباریدہ است
 مُردم و جاناں پس از مُردن رسید
 گم شدم، آخر رُخے آمد پدید
 سبیلِ عشقِ دلبے، پُر زور بُود
 غالب آمد، رُختِ مارا در رُبود
 من ندارم مایہ کُردار ہا
 عشقِ جوشید و ازو شد کار ہا
 بہر من شد نیستی، طُوحِ خدا
 چوں خودی رفت، آمد آں نورِ خدا
 رُوبد و کردم، کہ رُواں رُوئے اوست
 ہر دِلِ فرخندہ، مائلِ سُوئے اوست
 در دو عالمِ مِثلِ اُو رُوئے گجاست
 جُز سِرِ کُوشِش، دگر کُوئے گجاست
 آں کساں، کز کُوشِچِ اُو غافل اند
 از سگانِ کُوشِ ہا، ہم کمتر اند
 خلقِ و عالمِ مُجملہ، در شور و شر اند
 عاشقانِش، در جہانِ دیگر اند
 آں جہاں، چوں ماند بر کس ناپدید
 راہِ حق بر صا دقاں آساں تراست
 ہر کہ جوید وصلش، از صدق و صفا
 صا دقاں را، مے شناسد چہتم یار
 ہر کہ جوید، اید بدست
 رہ دہندش، سُوئے آں رَبِّ السما
 کید و مکر، اینجانے اید لکار

صدق مے باید، برائے وصل دوست   ہر کہ بے صدقش بجوید، حق دوست
 صدق و زری در جناب کبریا   آخرش مے یابد از زمین و ف
 صد درے مدد بکشاید بصدق   یارِ رفته، باز مے آید بصدق
 صدق و زراں را ہمیں باشد نشان   کز پئے جاناں، بگف دارند جاں
 دوختہ در صورتِ دلبر نظر   وز ثناء و سبِ مردم بے خبر
 کارِ عقبی، با عملها بستہ اند   رستہ آں دِلہا کہ ہر شِخستہ اند
 از سخنہا، کئے شود ایں کار و بار   صدق مے باید، کہ تا آید نگار
 علم را، عالم، مئے دارد براہ   بُت پرستی ہا گند، شام و پگاہ
 گر بعلم خشک، کارِ دین بدے   ہر لئیمے، رازدارِ دین بدے
 یارِ ما دارد، بباطن ہا نظر   ہاں مشو نازاں تو با فخرِ دگر
 ہست آں عالی جنابے بس بلند   بہر وصلش، شور ہا باید فگند
 زندگی در مُردن و عجز و بکاست   ہر کہ افتاد دست، او آخرِ بخواست
 تانہ کارِ دردِ کس، تا جاں رسد   کئے فغانش، تا درِ جاناں رسد
 ہر کہ ترکِ خود گند، یا بد خدا   چہیت و وصل؟ از نفسِ خود گشتنِ جدا
 لیک ترکِ نفس، کئے ہساں بود   مُردن و از خود شدن یکساں بود

تانہ آں بادے وزد بر جانِ ما   کو رہاید وزدِ امکانِ ما
 گے دریں گرد و غبارے، ساختہ   میثواں دید، آں رُخِ آراستہ
 تانہ قربانِ خدائے خودِ شوم   تانہ مخو آشنائے خودِ شوم
 تانہ باشیم، از وجودِ خودِ پروں   تانہ گردد، پرِزِ مهرش اندروں
 تانہ بر ما مرگ آید صد ہزار   کئے حیاتے تازہ بنیم از نگار
 تانہ ریزد، ہر پرو بالے کہ آست   مرغِ ایں رہ را پریدنِ مشکلِ است
 بد نصیبے آنکہ و قتش شد بباد   یار آزرده، دلِ اغیار شاد
 از خرد مند اں مرا انکار نیست   لیکن ایں رہ، راہِ وصلِ یار نیست
 تانہ شد، عشق و سودا و مجنوں   جلوہ ننماید نگارِ بے چکوں
 چوں نہاں است آں عزیزے محترم   ہر کسے راہے گزیند، لا بحرّم
 آں رہے کو عاقلان بگزیدہ اند   از تکلفِ روئے حق پوشیدہ اند
 پردہ ہا بر پردہ ہا افراختہ   مطلبے نزدیک، دور انداختہ
 ما کہ با ویدار او، رو تا فقیم   از رہِ عشق و فنایش یافتیم
 ترکِ خود کردیم، بہر آں خدا   از فنائے ما، پدید آمد بقا
 اندر ایں رہ، دردِ سرِ بسیار نیست   جاں بخواید، دانش و دشواری نیست

گر نہ اُو خواندے مرا، از فضل وجود
 صد فضولی کردے، بے سود بود
 از نگاہے، ایں گدا را شاہ کرد
 قصّہ ہائے راہِ ما، کوتاہ کرد
 راہِ خود بر من گشود، آں دِستِاں
 دامنش ز انساں، کگل را باغبان
 ہر کہ در عہدِ م، زِ من ماند جدا
 مے کند بر نفسِ خود جور و جفا
 پُر ز نورِ دِستِاں شد، سینہ ام
 شد ز دستے، صیقل آئینہ ام
 پیغم شد، پیکرِ یارِ ازل
 کارِ من شد، کارِ دلدارِ ازل
 بَشکہ جانم شد نہاں، در یارِ مین
 بوئے یار آمد، از یں گلزارِ مین
 نورِ حق دارِ مین، زیرِ چادرے
 از گریبانم، بر آمدِ دلبرے
 احمدِ آخرِ زماں، نامِ مین است
 آخرِ مین جامے ہمیں جامِ مین است
 طالبِ راہِ حُدا را مژدہ باد
 کُشِ حُدا بٹمُود، ایں وقتِ مُراد
 ہر کہ رایاے نہاں شد، از نظر
 از خبردارے، ہمیں پُرسدِ خبر
 ہر کہ جو یانِ نگارے مے بود
 کئے بیک جالیش قرارے مے بود
 مے دود ہر سو ہے، دیوانہ وار
 تا مگر آید نظر، آں رُوئے یار
 ہر کہ عشقِ دلبرے، در جانِ اوست
 دل ز دستش اوفتد، از بجرِ دوست
 عاشقان را، صبر و آرامے کجا
 توبہ، از رُوئے دلا آرامے کجا

ہر کرا، عشقِ رُخِ یار سے بُودِ روز و شب، بالِ مَرخِ کار سے بُودِ
 فرقتش، گر اتفاقِ اوست در تن و جانِش، فراقِ اوست
 یک زمانے زندگی، بے رُوئے یار مے گند، بروے پریشاں روزگار
 باز چوں بیند جمالِ رُوئے او مے دود چوں بجواسے سُوئے او
 مے زندہ دردِ منشِ دستِ از جُہنوں کز فراقِ شدِ و لم اے یار، خوں
 اینچنین صدق، اربود اندر دے گلِ بجوید جائے، خود چوں بلبلے
 گر تو اُفتی، باد و صد درد و فیر کس ہے خیزد، کہ گردِ دستگیر
 تافتنِ رُو از خورِ تاباں، کہ من خود بر آرم روشنی، از خوشیتن
 ایں، ہمیں آثارِ ناکامی بُود بیخِ شقوت، نخوت و خامی بُود
 عالمے را کور کردست، ایں خیال سرنگوں افگند، در چاہِ ضلال
 سُوئے آہے، تشنہ را باید شتافت ہر کہ جُست از صدقِ دلِ آخرِ سیافت
 آں خرد مندے کہ جوید کُوئے یار آبرو ریزد زِ بہرِ رُوئے یار
 خاک گردو، تا ہوا بر بایدش گم شود، تا کس رہے بنمایدش
 بے عنایاتِ خدا، کار است خام پُختہ داند، ایں سُخنِ را، والسلام

سخنِ نزدِ مراں، از شہریاے کہ ہستم بردِ رے اُمید وائے
 خداوندیکہ، جاں بخشِ جہان است بدیع و خالق و پروردگارے
 کریم و تادِ در و مُشکلِ کُشائے رحیم و مُحسن و حاجتِ برائے
 فتادِ بردِ دَرش، زیرا کہ گوئند بر آید در جہاں کارے زِ کارے
 چو آں یارِ وفادارِ آیدم یاد فراموشم شود، ہر خویش و یارے
 بغیرِ او، چساں بندم، دِلِ خویش کہ بے رُویش نے آید قراے
 و لَم در سینہٗ ریشمِ مجوید کہ بستیمش بد امانِ زِ کارے
 دِلِ من و لبرے را، تحتِ گاہے سہرِ من در رہِ یارے نشائے
 چگویم فضلِ او بر من چگونِ ست کہ فضلِ اوست، ناپیدِ اکنائے
 عنایتِ ہائے او را، چوں شمارم کہ لطفِ اوست، بیروں از شمارے
 مرا کارِ ست، با آں دستانے نداد کس خبر، زان کار و باے
 بنامِ بردِ دَرش، زان ساں کہ نالد بوقتِ وضعِ حملے، بار دائے
 مرا با عشقِ او، وقتے ست معمور چہ خوش وقتے، چہ خرم روزگارے
 ثنا ہا گویمت، اے گلشنِ یار! کہ فارغِ کردی، از باغ و بہائے

بُرد باری مے گُند، زور آورے

جا پہلے فہم کہ ہستم برترے

آنکس کہ بتورسند شہاں را چہ گُند بافر تو فرّ خسرواں را چہ گُند
چوں بندہ شناخت بدال عز و جلال بعد از تو جلال دیگر اں را چہ گُند
دیوانہ کُنی، ہر دو جہانش بخشی دیوانہ تو ہر دو جہاں را چہ گُند

(مطبوعہ ۱۸۹۶ء)

اے خدا، اے چشمہ نور ہدے از کرم ہا چشم ایں اُمت کُشا
یک نظر کن، سوئے ایں راز نہاں تا رہی، اے طالب، از وہم و گماں

ہر آں کاریکہ، گرد از دُعائے موح جانانے نہ شمشیرے گُند آں کار نے بادے نہ بارانے
عجب اردا اثر دے کہ دست عاشقے باشد بگرداند جہانے را، ز بہر کارِ گریانے
اگر حُنبذ لبِ مَر دے ز بہر آنکہ سر گرداں خدا از آسماں پیدا گُند، ہر نوعِ سامانے
ز کار افتادہ را، بر کارے آرد خدا زیں رہ ہمیں باشد دلیل آنکہ بہت از خلق پُنانے
مگر باید کہ باشد طالبِ اوصابر و صادق نہ بیند روزِ نو میدی وفادار از دل جانے

صدق راہروم مدد آید ز رب العالمین صاوقاں را دستِ حق باشد نہاں در آستین
ہر بلا کز آسمان بر صاوق آید نہرود آغزش گردنشانے، از برائے طالبین

ذلتِ صاوق مجو، اے بے تمیز زیریں رہے، ہرگز نخواہی شد عزیز

بترسید از خدائے بے نیاز و سخت قہار نہ پندارم کہ بد بیند خدا ترے نکو کاے
مرا باورنے آید کہ رسوا گرد آں مردے کہ مے ترسند از اں یاے کہ غفارِ حق ستاے

گر آں چیزے کہ مے بینم، عزیزاں نیز دیدندے

ز دنیا تو بہ کردندے، بچشم زار و ٹھوٹارے

خورتا باں یہ گشت است از بکاری مردم زمیں طاعوں ہی آرد پے تخلف اندازے
بہ تشویش قیامت ہذا ایں تشویش گریہنی علاجے نیست بہر دفع آں ہجرِ حسن کردارے
نشاید تافتن سہراں جنابِ عزت و غیرت کہ گر خواہد گشت در یکدے پچوں کرم بیکارے
من از ہمدی گفتیم، تو خود ہم فکر کن باے خرد از بہر ایں و راست اے دانا و ہشیارے

(مطبوعہ ۱۸۹۸ء)

اے متدیرو خالقِ اَرْض و سَمَا   اے حسیم و مہربان و مہنما
 اے کہ میداری تو بردہا نظر   اے کہ از تو نیست چیزے مُنتَر
 گر تو مے بینی مرا پُر فسق و شر   گر تو دیداشتی کہ ہستم بدگھر
 پارہ پارہ کُن، مَن بدکار را   شاد کُن، اِیں زمرہٴ اُغیار را
 بردِلِ شاں ابرِ رحمت ہا بہار   ہر مُرادِ شاں بفضلِ خود برآر
 آتش افشاں، بر در و دیوارِ مَن   دشمنم باش و تَبہ کُن کارِ مَن
 و مرا از بند گانت یافتی

قبِلِ مَن، آستانِ یافتی

در دِلِ مَن آں محبّت دیدہ   کز جہاں آں راز را پوشیدہ
 با مَن از رُوئے محبّت کار کُن

اُنَدِ کے افشائے آں اَسرار کُن

اے کہ آئی سُوئے ہر جویندہ   واقفی از سوزِ ہر سوزندہ
 زان تعلقِ ہا کہ باتو داشتَم   زان محبّتِ ہا کہ در دِلِ کاشتم

خود بروں آ، از پیے ابراء من
 اے تو کہف و لمجا و ماوائے من
 آتشے، کاندرا و لم افروختی
 وز دم آل، نغیر خود را سوختی
 ہم ازاں آتش، رُخ من برفروز ویں شب تارم، مُبَدِّل گن بروز
 چشم بکشا، ایں جہان کور را
 اے شدید البطش پٹما زور را
 ز آسماں کور نشان خود نما یک گلے از بوستان خود نما
 ایں جہاں بینم، پُر از فسق و فساد غافلان را نیست، وقتِ موت یاد
 از حقائق غافل و بیگانہ اند، ہیمچو طفلان، مائل افسانہ اند
 سر دشد دِلہا ز مہرِ رُوئے دوست رُوئے دِلہا، تافنہ از کُوئے دوست
 سَیل در جوش است و شب تار یک و تار
 از گر مہا، آفتابے۔ را بر آر

دیر گاہیست کہ بنیم زمیں پُر زِ فساد   بر کہ بادستِ دُعا، صدق و سدا طلبیم
(مطبوعہ ۱۸۹۹ء)

ہر کہوشن شد دلِ جان و دروں از حُضرتش   کیمیا باشد، بسر بُردنِ دَمِ درختش
چسیتُ نیا، چوں شبِ تار و نالِ برسیاہ   آفتابِ رُہنما، یک ساعتِ درختش

شعرِ الہامی

بر مقامِ فلک شدہ یارب   گر اُمید سے دہم مدار عجب
(مطبوعہ ۱۹۰۰ء)

شعرِ الہامی

سائلِ دیگر را کہ مے داند حساب   تا کجافت آنکہ با ما بُود پار

مِصرعۃ الہامی

سلامت بر تو آے مردِ سلامت

تُرا باہر کہ رُوئے آشنائی است   قرارِ کارتِ آخر بر جدائی است
زِ فُرقَتِ بر دِلے بارے نباشد   کہ با میرِ زندہ اش کارے نباشد

۱۔ ایں شعر از کلام سعدی شیرازی است کہ بحضرت اقدس علیہ السلام الہام شدہ است *

غریقِ ورطۂِ بحرِ محبت نہ بر مہرِش نظر باشد نہ بر گیس
 بگوشِ عاشق، از لبہائے دلدار چُناں نفرین عزیز آید، کہ تحسین
 چُناں رویش خوش افتد از سرِ عشق کہ قُرباں مے کند بر فے دل و دین
 شب و روزش، بہ دلبر کار باشد دل و جانِش شود، آں یارِ شیریں
 بسوزد، ہر چہ غیر یار باشد ہمیں ایں عشقِ راسم است و آئیں

خلق و عالم، جُملہ در شور و شراند عشقِ بازاں، در مقامِ دیگراند
 گر دلا از یں کوچہ بیروں ننگدیم ہم سگانِ کوچہ از ما بہتراند

گر ایں کفرم بدست آید بر قربانِ کفرم خداوند، بمیرانم بریں کفر و بریں آئیں
 (مطبوعہ ۱۹۰۱ء)

گر مہرِ خویش، بر کفرم از رُوئے دلبرم آں مہرِ بر کہ آنگنم؟ آں دلِ کجا برم
 من آں نیم کہ چشمِ بر بندم ز رُوئے دست و رینم اینکہ تیرِ سیاید بر ابرم

دلِ مے بلرزد چو یاد آورم مُناجاتِ شوریدہ اندر حرم

شعر الہامی

از برائش محمد احسن را تارک روزگار مے بنیم

چو آمد از خدا طاعون بہر میں از چشمِ کرّاش
تو خود ملعون اے فاسق چہ انکھوں نہی ہاش
زمانِ تو بوقتِ صلاح ترکِ خُبث است ایس
کے کو بر بدی چسپندہ بنیم نیک انجامش

مائدہ چیر لیت دیگر خشک ناں چیرے دگر
خوردنی بہر گز نباشد ناں خشک اے بہر
دوستاں را مائدہ بدہند از مہر و کرم
پارہ ہائے خشک ناں بیگانگاں را نیز ہم
نیز ہم پیشِ سگاں اس خشک ناں اُمّت
مائدہ از لطفہا پیشِ عزیزاں مے بر بند
ترک کن اس خشک ناں را ہوش کن فرزندِ با
گر خرد مندی پئے اس مائدہ دیوانہ باش

آسماں بار و نشان اُنوقت میگوید ز میں
باز بغض و کینہ و انکارِ ایناں را بہر میں
اے ملامت گر خُدا را بر ماں کن یک نظر
چون خدا خاموش مانے دچمن وقتِ خطر
خستگانِ دیں مرا از آسماں طلبید اند
آمدم و قتیکہ دلبہا، خوں ز غم گردیدہ اند
دعویٰ مار افروغ، از صد شاہناوا دہ اند
مہر و مہمہم از پئے تصدیقِ ما استا دہ اند

بہر دم مددے از خدا ہے آید
گجاست اہل بصیرت کہ چشم نبشاید

اے پئے تحقیر من بستہ کمر نیست مجز، مجھ من ، کارِ دیگر
مے کشائی ہر دمے بر من زباں چوں نترسی از خدائے رازداں؟
از سر تقویٰ ہے باید جدال تا گجاوشنام ہا، اے بد خصال
نیستی گرگ بیابانی، نہ مار ترک کن ایں ٹھوی، واز حق شرم دار
اے عجب از سیرت، اے پر غضب!

از حقیقت بے خبر، دور از ادب

خیز و اول فہم خود را کن درست نمکتہ چیں را چشم مے باید نخست
دل شود از بد زبانیہا سیاہ بد زباناں را در آنجا نیست راہ
کم نشیں، باز مرہ مستنزیں تا بیابی حصّہ از مہتدیں
روز و شب، بد گفتنم کار تو شد لعنت و تحقیر کردار تو شد
لعنت آں باشد کہ از رحماں بود

لعنت نا اہل و دُول آساں بود

گر سقیہ ، لعنتے بر ما کُند   اُوند بر ما، خویش را رُسوا کُند
 ہر کہ مے دارد ، دل پر سیزگار   چوں عجب دارد ، ز کارِ کردگار؟
 آنکہ از یک قطرہ انسانے کُند   و از دو مُشتِ تخم بُستانے کُند
 چوں منے را اگر میحائے کُند

یا گدائے را شہنشاہے کُند

نیست از فضل و عطائے اُولعید

کو رہا شد ہر کہ از انکار دید

ہاں مَشو نوید ز اں عالیجناب   بندہ باش و ہر چہ مے خواہی بیاب
 قادر است و خالق و ربِّ مجید   ہر چہ خواہد مے کُند، عجزش کہ دید
 نطفہ را، رُوئے درخشاں مے دہد   سنگ را علِ بدخشاں مے دہد
 بر کسے چوں مہربانی مے کُند

از زمینی آسمانی مے کُند

ہمچنین، بر من عطائے کردہ است   فضلہا، یہ انتہائے کردہ است
 منظرِ انوارِ آں بیچوں شدم   در معارف، از ہمہ افزوں شدم
 یارِ من بر من کرم دارد بے   حدِ نشان دارم، اگر آید کے

بشنوید، اے مُردگاں، من زندہ ام

اے شبانِ تیرہ، من تابندہ ام

ایں دو چشمِ من کہ زیبِ ایں سَرم

بہند آں یارے کہ یارے دِلِ برم

ایں قَدَمِ تاعرشِ حق دارد گذر و ایں دو گوشتِ را رسد از حقِ خَبر

صد ہزاراں نعمتِ بخشیدہ اند و ایں رُخِ من، از غیرِ حق پوشیدہ اند

مے و ہمِ فرعونیاں را ہر زماں چوں یَدِ بیضائے مُوسٰی صد نشان

زین نشانہا، بدرگاں کور و گراند صد نشانِ بینند و غافل بگذرند

دورِ اُفتادم، ز چشمِ اِن بَشَر

از مقامِ کس نے دارد خَبر

در من اُفتادند از نقصِ عُقول بختِ برگزیدہ، محروم از قبول

کس ز را ز جانِ من آگاہ نیست

عقلِ شاں را، تا دیر ماراہ نیست

از سرِ مُحق است جہوش و جنگِ شاں و از پئے اطفائے حق آہنگِ شاں

اے مُزور، گر بیائی سُوئے ما و از وفارِ خُشتِ افگنی در کوئے ما

واز سر صدق و صداقت پروری   روزگارے، در حضورِ مابری
 عالمے بینی ز ربانی نشان   سوئے رحماں خَلق و عالم راگشاں
 من نمنے خواہم، کہ آزارے دہم   بر سر ہر ماہ، دینارے دہم
 ہم چنیں یک سال مے باید قیام   از من ایں عہد است و از تو التزام
 گر گذشت ایں سال و عہد بے نشان   ہر چہ میگوئی، ہمے گو بعد زان
 صالحاں را، ایں طریق و سنت است   راہِ استعجال، راہِ لعنت است
 ہر کہ روشن شد دروے از حضرتش   کیما باشد، دے در صحبتش
 ہر کہ او را نفلتے گیرد براہ   دامن پاکاں ست او را عذر خواہ
 اے خدا، بایار خود، یاری کند

با وفاداراں، وفاداری کند

ہر کہ عشقش در دل و جانش فتاد   ناگہاں، جانے در ایمانش فتاد
 عشقِ حق گردِ عیاں، بر روئے او   بوئے او آید، ز بام و کوئے او
 دید او باشد، بحکم دید او   خود نشیند حق پے تائید او
 بس نمایاں کارہا، کاندہاں   مے نماید بہر اکرامش عیاں
 صد شمعش مے دہد، چوں آفتاب   تا مگر جانے بر آید از حجاب

اِس چُنس، بر من کرم ہا کرده است

مَنکرم، بر خود ستم ہا کرده است

عِلْمِ قرآن، عِلْمِ آس طیبِ زبان   عِلْمِ غیب از وحیِ خلاقِ جہاں

اِس سہِ عِلْمِ چوں نشان ہا، دادہ اند   ہر سہِ محجوں شاہداں استادہ اند

آدمی زادے ندارد پچ فن   تا در آویزد، دریں میداں بَمَن

مُحَبَّتِ رحماں، برایشاں شد تمام   یا وہ گوئی ماند، در دستِ لٹام

از کُف و ترکِ آس نُورے کہ بُود   مہر و مہ، ہم پیشیم آمد در مَجُود

اِس نشان بر آسماں رحماں نمود   بر زمین ہم، دستِ ہیبت ہا کُشود

ہست لُطفِ یارِ من، بر من اَتم   اُو مرا شد، من ہم از ہر شِ شُدم

دِلبرم در شد، بجان و مغز و پوست   راحتِ جانم، بیادِ رُوئے اُوست

راز ہا دارم، بسیارِ دِلبرم   شد عیاں از من، بہارِ دِلبرم

ہر کے، دستے بہ دامانے زُند   ما بہ ذیلِ حَیّ و قِیُوم و اَحد

اُسے در یغا قومِ من شناختند   نقدِ ایماں در حَسَد ہا باختند

اِس جہاںِ پُرسِتم کور و کراست   چشمِ ثاں، از چشمِ بُوباں کمتر است

ذَرّہ بُودم، مرا بنواختند   چوں خورے گشتم، ز چشمِ انداختند

قصیدہ معرفتِ انسانِ کامل منظرِ حق تعالیٰ و طریقِ فیصلہ با نزاع کنندگان
ہماں زِ نوعِ بشر، کامل از خدا باشد

کہ با نشانِ نمایاں خدا نما باشد
بتابد از رخِ او، نورِ عشق و صدق و صف

زِ حُلقِ او کرم و غربت و حیا باشد
صفاتِ او، ہمہ ظِلِّ صفاتِ حق باشند

ہم استقامتِ او، ہمچو انبیا باشد
رواں بحشمِ او، بحرِ سردی باشد

عیان در آئینہ اش، رُوئے کبریا باشد
صعودِ او، ہمہ سُوئے فلک بود ہر دم

و جودِ او، ہمہ رحمتِ چو مُصطفیٰ باشد
خبر دہد زِ قدومش خدا، بمصطفیٰ پاک

ہم از رسول، سلامے بعد ثنا باشد
ننابد از رو جانانِ خود سرِ خلاص

اگرچہ سبیلِ مصیبتِ بزورِ ہا باشد

براه یارِ عزیز، از بلا نہ پیرمیسند
 اگرچه در ره آں یار، اژدها باشد
 کند حرام، همه عیش و خواب را بر نفس
 چو مجملہ عارف و عامی در این بلا باشد
 دل از کف و کلمہش باشد او فتادہ ز فرق
 فراغت از ہمہ خود بینی و ریا باشد
 اصول او ہمہ بر خلق رحم باشد و لطف
 طریق او، ہمہ ہمدردی و عطا باشد
 ہمیشہ نفس شریفیس بکاہد از حسرات
 کہ چوں گروہِ بدار تابعِ ہدیٰ باشد؟
 ہمیشہ محترز، از صحبتِ بدار ماند
 غیور از پستے دین، ہمچو اصفیا باشد
 پناہ دین بود و تلجاء مسلمانان
 بعقدِ ہمتِ خود، دافعِ قضا باشد

ہزار سہ زنی و مشکلی نہ گردد حل
 چو پیش او بروی، کاریک دُعا باشد
 چو شیر زندگی او بود دریں عالم
 ز صید او، و گراں را ہمہ غذا باشد
 گمے نشان بنماید، ز بہر دین تویم
 گمے بمعرکہ جنگش با شقیبا باشد
 بود مُظفّر و منصور از حُدائے کریم
 ز مُعضلاتِ شریعت گرہ گشا باشد
 ز بہر یارِ ازل، بر رخس بہار دُور
 ز شانِ حضرتِ اعلیٰ درو ضیا باشد
 کُشوفِ اہل کُشوف، از برائے او باشند
 ہم از نجوم، پئے مقدّمش صدا باشد
 غرض مقامِ ولایت نشان ہا دارد
 نہ ہر کہ دُلق پہوشد ز اولیا باشد

کلیدِ ایں ہمہ دولت، محبتِ نیت و وفا
 خوشا کسیکہ چنیں دولتش، عطا باشد
 سخنِ زِ فقر بُزدی ہے تُوں گفتن
 ولے علامتِ مردانِ رہ، صفا باشد
 زِ مشکلاتِ رہِ راستی، چہ شرحِ دہم
 کہ شرطِ ہر قدمے، گریہ و بُکا باشد
 بسوزد آنکہ نسوزد بصدق در رہ یار
 بمیرد آنکہ، گریزندہ از فنا باشد
 کلاہِ مستح و ظفر، پیچ سر نئے یابد
 مگر سرے کہ، پئے حفظِ دیں فدا باشد
 نشانِ ہائے سماوی، بہ پیچ کس نہ بند
 مگر کسے کہ، زِ خود گم پئے حُدا باشد
 کسے رسد بمقامِ خوارق و اعجاز
 کہ در مقامِ مُصافات و اضطفا باشد

ضرورت اُست، کہ در دین چُنیں اِمام آید
 چو خلقِ جاہِل و بیدین و مُردہ سا باشد
 جہانیاں ہمہ مَمْنُونِ مِنتَش باشند
 چرا کہ اُو پَنہ یَلتِ اِلہِ دئی باشد
 اگر چہ تیغ ندارد، مگر بہ تیغِ دلیل
 ہمے دَر دَصِفِ قومے کہ نامنرا باشد
 چو پہلواں بدر آید، زِ نِزِوِ رِبِّ کریم
 بہرِ دُش، دَدِ صِدقِ مَدعا باشد
 چہ دست ہا کہ نماید، بروزِ کشتی و جنگ
 باین اُمید کہ نَفسے مگر رہا باشد
 ہمیں سست، طائِفۂ برگزیدگانِ خُدا
 ہمیں علامتِ شاں، از خُدائے ما باشد
 بجنگ و حرب گزارند ہر دمے کہ بُوَد
 کہ تا حفاظتِ مردم، زِ فتنہ ہا باشد

بَیِّنِ عَافِیَّتٍ، بگذرد شب اندر خواب

کہ پاسبانی ایشان، بصدِ عنا باشد

غلامِ ہمتِ مردانِ کارزارِ بباش

کہ امنِ مرد و زن از مردم و غا باشد

پناہِ بیضیِ اسلام آں جو انمروست

کہ نحوں بدلِ زِ پئے دینِ مُصطفیٰ باشد

ازیں بُود کہ ہمہ اہل و نیک طینت را

سرِ نیاز بدرگاہِ شاہِ سرا باشد

دماغ و کبیر، بمردانِ حزبِ نادانی ست

کسیکہ کبرِ کند، سخت بے حیا باشد

چہ جائے کبر، کہ ایشان پناہِ ہر بشر اند

کُفیلِ شاہ، ہمہ عمامہ و قبّا باشد

اگر زِ مأمینِ شاہ، یکدمے جُدا بشوی

متاع و مایہِ ایمان، زِ توحُّدِ اباد باشد

سراسر زیرِ تیر، صادقانِ مُخلص را
 کہ تازہ ہد، سیرِ قوسے کہ در بلا باشد
 اصولِ شاں، ہمہ ہمدردی ست و مہر و کرم
 طریقِ شاں، رہِ عجز و سرِ رضا باشد
 ہزار جانِ گرامی، فدائے آں دلِ باد
 کہ مست و محوِ رضا ہائے کبریا باشد
 بکنجِ خلوتِ پاکاں، اگر گزرِ بکینی
 عیاں شود، کہ چہ نورے در اں سرا باشد
 بدولتِ دو جہاں، سرِ سر و نمی آزند
 بعشقِ یار، دلِ زارِ شاں دوتا باشد
 مناز با کلمہ سبز، و خسرِ قہِ پشیمیں
 کہ زیرِ دلقِ مُلٹع، فریب ہا باشد
 ز دست و بازوئے آں مردِ خد متے آید
 کہ سوختہ دلِ وجاں، از پئے ہدیٰ باشد

کسے کہ دل ز پئے خلق، سوزِ دیش شبِ روز
 مُحَقِّق است کہ اُو خادِمِ انورئی باشد
 نہیبِ حادثہ بُنیادِ دینِ زجا پُرد
 اگر زِ بِلَّتِ ما، ظِلِّ شاں حُبِ اِباد باشد
 ازین بُود، کہ چو سالِ صدی تمام شود
 بر آید، آنکہ بدیں، نائِبِ حُسدِ اِباد باشد
 رسید مُشرکہ ز غنیم، کہ من ہماں مَرُوم
 کہ اُو مُجَدِّدِ ایں دین و رُہنما باشد
 بوائے ما، پُترِ ہر سَعید خواہد بُود
 نِدا ئے فِتحِ نمایاں، بنامِ ما باشد
 عَجَبِ مدار، اگر حُلقِ سُوئے ما بدوند
 کہ ہر کجا کہ غنی مے بُود، گدا باشد
 گلے کہ رُوئے خِزراں را گہ نخواہد دید
 بباغِ ماست، اگر قِسمتِ رِسا باشد

مَنَّم مَسِيحٌ، بَبَائِكِ بَلَنْدِ مے گویم
 مَنَّم خَلِيفَةُ شَاہِ کہ بر سَمَا باشد
 مُقَدَّر است کہ روزے بریں اَدِیمِ زَمیں
 ہزار ہا دِل و جاں، بر رَہْمِ فِدا باشد
 زِ مِینِ مُرَوہ، ہَمے خواستِ عِیسوی اَنفاس
 زِ وَ عَظِیْبے عَمَلَاں، خُود اَثَرِ کُجا باشد
 کُشادہ اند دِرِ فَضْلِ، گر کُنُوں نائی
 زِ نَامُ سَاعِدِیٰ بَخْتِ نَارِ سَا باشد
 بَہرِزہ، طَالِبِ آں مہدی مَسِیحِ مَبَاش
 کہ کارِ شَاں، ہَمہ خُو نِ زِری و وَغَا باشد
 عَزِیزِ مَن اِرَہ تَائِیدِ دِیں، دِگر رَاہِ سِیست
 نہ اِیْنِ کہ تِیغِ بَراری، اِگر اِبا باشد
 چہ حَاجَتِ است، کہ تِیغِ اِز بَرائے دِیں کُشی
 نہ دِیں بَوَد، کہ بہ خُو نِ زِ نِشِ بَقَا باشد

چو دینِ مدلل و معقول و با ضیا باشد
 کدام دل کہ ازاں مذہبش ابا باشد
 چو دینِ دُرست بود، خنجرے نے باید
 کہ زورِ قولِ موعبہ، عجب نما باشد
 تو از سرائے طبیعت، نیامدی بیرون
 ازین، ہمہ ہوسست، جبر با جفا باشد
 ز جبرِ محبتِ حق بر جہاں نیاید راست
 برو، دلیلِ بدہ، گر خرد ترا باشد
 ز جبرِ کوکبہِ صدق را شکست آید
 ازین بود، کہ رو جبر با خطا باشد
 بہوش باش، کہ جبر است خود دلیلِ گریز
 تسلیِ دلِ مردم، ازین کجا باشد
 مرا بکفر کنی مُتہم ازین گفتار
 کہ کفر نزد تو، ابرار را، سزا باشد

مگر چہ جائے عجب گر تو اینچنین گوئی
 کہ ہر کہ بے ہنر اُفت و نازِ خا باشد
 بگو، ہر آنچہ بگوئی، چو خود نمے دانی
 کہ ساکنانِ درش را چہ احتیبا باشد
 خوشم، بخور کشیدن، اگر چہ کُشتہ شوم
 ازیں کہ، ہر عمل و فعل را حبذا باشد
 دو چشمِ خویش، صفا کُن کہ تا رُخِ بینی
 و گر نہ پیشِ تو، صد عدل ہم جفا باشد
 مرا بریں سُخّم، آں فضولِ عیب کُند
 کہ بے خبر ز رَہ و رَشمِ دینِ ما باشد
 گجاست مُلہمِ صادق کہ تا حقیقتِ ما
 برو عیاں ہمہ از پردہٗ خفا باشد
 زانِ یقظہ بید، ہنوز در خوابی
 شنو کہ ہر سحر، از ہاتفِ ایں ندا باشد

بعلم و فضل و کرامت کے بمانرند
 کجاست آنکہ، زیرِ آریاب ادعا باشد
 ہزار نقد نمائی، یکے چوسکے ما
 بہ نقش خوب و عیار و صفا، کجا باشد؟
 مکتوب دے کہ مسیحا دم است و مہدی وقت
 نشان او، و گرسے کے زیرِ اُتقیہ باشد؟
 چو غنچہ بود جہانے، خموش و سربستہ
 من آدم بقدر وے کہ، از صبا باشد
 چہ فتنہ ہا کہ بزد است اندریں ایام
 کدام راہ بدی، کو در اُتقیہ باشد
 محال ہست کزین فتنہ ہاشوی محفوظ
 مگر ترا چو بمن گام اقتدا باشد
 کے کہ سایہ بال ہماش، شود ندا
 بپادش کہ، دوروزے بظیل ما باشد

مُسَلَّم است مرا از حُدا حکومتِ عام
 کہ من میحِ حُدا یم کہ بر سما باشد
 بدین خطاب، مرا ہرگز التفات نہ بود
 چہ جرم من، چہ چُنیں حکم از حُدا باشد
 بتاج و تختِ زمیں، آرزوئے دارم
 نہ شوقِ افسرِ شاہی بدِل مرا باشد
 مرا بس است، کہ مُلکِ سما بدست آید
 کہ مُلک و ملکِ زمیں را بقا کجا باشد
 حوالتم بفلک کردہ اند، روزِ نَحْست
 کُنوں نَظَرِ بتارِ زمیں چہ ادا باشد
 مرا کہ جنتِ علیا است ہسکن و مأوی
 چہ ادا بمزبَلِ ایں نشیب جا باشد؟
 اگر جہاں ہمہ تحقیرِ من کند، چہ غم
 کہ با من است قدیرے کہ ذوالعَلٰی باشد

مَنْمِ مَسِيحِ زَمَانِ وَ مَنْمِ کَلِمِ حَسَدِ
مَنْمِ مُحَمَّدِ وَاحِدِ، کِه مُجْتَبِیَ بَاشَدِ

زِ بَلْعَمِ اَسْت کِه بِدِ تَرِزِ بَلْعَمِ آلِ نَادَاں
کِه جَنگِ اَو بَکَلِمِ حَقِّ اَز هَوَا بَاشَدِ

اَز اَن قَفَسِ بِپَرِیْدِمِ بَرُوں، کِه دُنیا نَامِ
کُنُوں بِکَنگَرُو عَرَشِ جَائِیَ مَا بَاشَدِ
مَرَا بَکَلَشِنِ رِضْوَانِ حَقِّ شُدِ اَسْت گُذَرِ

مَقَامِ مَن حَمَنِ قُدُّسِ وَ اِصْطِفَا بَاشَدِ
کَمَالِ پَاکِی وَ صِدْقِ وَ صَفَا، کِه گُمِ شُدِه بُودِ
دَو بارِه اَز سُخْنِ وَ وَ عَطِیَ مَن، بِپَا بَاشَدِ

مَرَجِ اَز سُخْنِ، اَیْکِه سَخْتِ بَی خَبَرِی
کِه اَیْکِه گُفْتِه اَم، اَز وَحِّیِ کِبَرِیَا بَاشَدِ
کِیْکِه گُمِ شُدِه اَز خُودِ، بِنُورِ حَقِّ پُیُوسْتِ
هَر آنچِه اَز دَهَنَشِ بِشَنُویِ بَجَا بَاشَدِ

نیادم ز پئے جنگ و کارزار و جهاد
 غرض ز آمدنم، درسِ اِثقا باشد
 بجاکِ ذلت و لعنِ کساں، رضا دادیم
 بدیں غرض کہ، بر نیستی بقا باشد
 درونِ من، همه پر از محبتِ توست
 کہ در زمانِ ضلالت، از وضیا باشد
 بجز اسیرِ عشقِ رخس، رہائی نیست
 بدر و آو، همه امراض را دوا باشد
 عنایت و کرمش، پرورد مرا هر دم
 به بینی اش، اگر تپتم خویشتن و ا باشد
 بکارخانہٗ قدرت، ہزار ہا نقش اند
 مگر تجلیِ رحماں، ز نقشِ ما باشد
 بیادَم کہ، رو صدقِ با درخشانم
 بدستِ آں برم، آں را کہ پارسا باشد

بیادِ مَم کہ درِ علم و مرشد بخشایم
 بخاک نیز نمایم کہ در سَم باشد
 ترا نمی رسد انکارِ ما کہ نامردی
 تو باز ناں بنشین، گر ترا حیا باشد
 گذارشُد، دِل و جانم پئے حمایتِ دیں
 ہنوز چشمِ تو کور، ایں چہ اعتدا باشد
 ترا چہ غم اگر ایں دیں، رہِ غم گم گیرد
 کہ ہر دمت دِلِ بریاں پئے ہوا باشد
 تو خود، زِ علّتِ بیگانگی شدی، مجبور
 و گرنہ از درِ او، ہر طرف صلا باشد
 چہ اشکایتِ رحماں گنی، بہ نادانی
 تو صاف باش کہ تا ز اں طرف صفا باشد
 چُنین زمانہ، چُنین دُور، ایں چُنین برکات
 تو بے نصیب روی، وہ چہ ایں شقا باشد

برہیں کہ نور، بریں خانہ ام ہے بارو
 مگر چگونہ بہ بینی، اگر عا باشد
 تڑا کہ، پھوڑناں، کارِ زینت است و ہوا
 چگونہ در دل تو میلِ اہتدا باشد
 فدائے بازوئے آناں، ہزار زاہد باد
 کہ جانِ شاں، برہ دینِ حقِ فدا باشد
 گرِ فتگانِ محبت، مُسخرانِ جمال
 زِ وندگانِ رہے، کاں رہِ فنا باشد
 امامِ وقت، ہماں پہلوانِ میدانست
 کہ تیغِ بر سر و سرِ پیش آشنا باشد
 چہاں تو قدر شناسی، خصالِ مرداں را
 کہ خصلتِ ہمہ چوں خصلتِ نسا باشد
 جہانِ وجاہِ جہاں، نزدِ شاں چہاں ہیچ است
 کہ پیشِ چشمِ تو، یکِ خسِ زِ بوریا باشد

قمرِ مقابلہ، باروئے شاں، نیارد کرد
 کہ نورِ اوزخوَر، ایں نور از خدا باشد
 بحضرتِ صمدے، آبرو ہمے دارند
 دُعائے گریہِ شاں، خارقِ السَّما باشد
 بدستِ ہفت فلکِ مثلِ شاں نمے بینم
 اگرچہ ہر فلکِ چشمِ ضیا باشد
 ز دَ، زِ صحبتِ شاں، جذبہ ہائے تاریکی
 و دَ، زِ گلشنِ شاں، آنچہ دِلکش باشد
 ہزار جہد گنی، ز رنگِ دواںِ مسِ نفس
 مگر بدوستیِ شاں، کہ کیمیا باشد
 اگر تو خود بگریزی، و گرنہ ممکن نیست
 کہ سایہ کرمِ شاں، زِ توحُّدِ ا باشد
 غبارِ حرص و ہوا را بزیرِ پا بکنند
 کہ ترکِ دوست، ز بہرِ ہوا، جفا باشد

مرا مُرتبی من، زیرِ گروہ، خود کرد است
 بجذبیہ کہ نہ حدّش نہ انتہا باشد
 دو چشمِ خلق بہ بیند چو ماہِ پرتو من
 بشرطِ آنکہ نہ ہر پردہ را باشد
 ہزارگونہ نشانہائے صدق بنمایم
 بشرطِ آنکہ، بصبر امتحان ما باشد
 فلکِ قریبِ زمین شد، ز بارشِ برکات
 گجاست طالبِ حق، تا یقین فرا باشد
 گجاولے، کہ دروِ نخشیتِ خدا باشد
 گجاست مردمِ چشمیکہ با حیا باشد
 بجاہ و منصبِ دنیا، منازاے ہمشیار
 کہ ایں تنعم و عیشت نہ دایما باشد
 چو خوابِ بگنزد، ایں وقتِ خوشِ کمیداری
 طمعِ مدار، کہ ایں حال را بقا باشد

نماز مے کُنی، و قبہ را نئے دانی
 ندامت چہ غرض، زیں نماز ہا باشد
 زویدہ خوں بچکاند، سماعِ قصۂ حشر
 بشرطِ آنکہ، بدلِ خشیتِ خدا باشد
 بنفسِ تیرہ، تمنائے وصلِ او، ہیہات
 رسد ہماں بحسبِ اکوثرِ خود فنا باشد
 قدمِ بمنزلِ روحانیاں بندہ کہ جزیں
 جہان و کارِ جہاں، مجملہ استلا باشد
 چہ جائے خوابِ خوش و امنِ عیش و عافیت
 نہنگِ مرگ، چو ہر لحظہ در قفا باشد
 کشادِ کار، بدلِ بستنِ است در محبوب
 چہ خوش رُخے، کہ گرفتارِ او، رہا باشد
 ہزارِ شکر، کہ من رُوئے یارِ خود دیدم
 چشیدم آں ہمہ، کاں لذتِ لقا باشد

دماغ و کبرِ ہمہ مُنکرانِ دین شکتم
 من ایستاده ام اینک، و گرجا باشد
 چو مہرِ انور و تاباں، ہمے فشانم نور
 و گرجا و، چُنیں قدرتے کرا باشد
 ز کار ہا کہ گنم، و ز نشاں کہ بنمایم
 عیاں شود کہ ہمہ کارم از خدا باشد
 گنوں کہ در حِجین من ہزار گلِ بشکفت
 گرا از طلبِ بنشین، عجب خطا باشد
 تو غمِ خواہ و صبوری، کہ آں زماں آید
 کہ جلوہٗ خورِ ما، دافعِ اُغمے باشد
 گرہِ زِ دل بکشا، کارِ ما زِ ہوشِ نگر
 کہ عقلِ صاف دہنت، چو دلِ صفا باشد
 ترا چہ شد کہ بہاتمِ نشستہٗ نالاں
 کہ مویسمے شست کہ ہم مرغِ درنوا باشد

زِ مِکِ تَفْرِقَہ باز آ کہ مَوَیَسے آمد
 کہ اِجْتِمَاعِ ہَمہ اہل و اَثَقِیَا باشد
 اِرَادَہٗ اَنزلی، اِیْنِ زَمَانِ وَوَقْتِ اُورِد
 تَوَجِیہِ سَتی، کہ زِ تَوَرِّو اِیْنِ قِضَا باشد
 مَرَوِبے خِزْدی، نَزْدِ مَابِیَا وَنِشِی
 کہ ظِلِّ اہلِ صَفَا مُوَجِبِ شِفَا باشد
 مُقِیْمِ حَلَقَہٗ اَبْرَارِ بَاش، رَوَزے چَند
 مَکَرِ عِنَایَتِ وَاوَر، گِرہِ کُشَا باشد
 زہے، نَحْجَہٗ زَمَانِے، کہ سُوئے مَآئِی
 زہے نَصِیْبِ تَوَا، گِرِ شَوْقِ وَاِیْتِجَا باشد
 چَہِ جَوْرہَا، کہ تَوَبْرِ نَفْسِ خُو دِ کُنِی، ہِیْمَا ت
 ہِزَارِ حَیْفِ بَرِیْنِ فِطْنَتِ وَا ذِکَا باشد
 چَہِ حَاجَتِ کہ رِجْہِ کُشِی بَتَا لِیْفَات
 کہ اِمْتِحَانِ دُعا گو، ہَم اَز دُعا باشد

بروئے یار، کہ ہرگز نہ رُتبے خواہم
 مگر اعانتِ اسلام، مددعا باشد
 سیاہ بادِ رُخِ بختِ من، اگر بہِ دلم
 دگر غرض، بجز از یارِ آشنا باشد
 رہِ خلاص کجا باشد، آں سیمہ دل را
 کہ با چُنیں دلِ من، در پئے جفا باشد
 چو سیلِ دیدہ ما، بپسِ سیلِ طوفانِ نیست
 بترسِ زریں کہ چُنیں سیل، پیشِ پا باشد
 ز آہِ زمرہٗ ابدال، بایدت ترسید
 علیٰ الخصوص، اگر آہِ میرزا باشد

آسمان و مہ و خورشید، شہادت دادند
 تا تو تکذیب، ز نادانی و غفلت ننگنی
 چوں ترا نصرتِ حق، نیست چو اخیرِ نصیب
 شرطِ انصاف نباشد، کہ ز حق دم بزنئی

جہاں را دلِ ازیں طاعنوں، دو نیم نہ ایں طاعنوں، کہ طوفانِ عظیم است
 بیا، بشتاب، سوئے کشتیِ ما کہ ایں کشتی، ازاں ربِّ علیم است

نِشاں، اگرچہ نہ در اختیارِ کس بود دست
 مگر، نِشاںِ بدہم، از نِشاںِ زِدادارم
 کہ آں سعید، زِ طاعنوں، نجاتِ خواہد یافت
 کہ جُست و جُستِ پناہے بچار دیوارم
 مراقبم بحثِ داوندِ خویش و عظمتِ او
 کہ ہست ایں ہمہ، از وحیِ پاک گفتارم
 چہ حاجت است بہ بحثِ دیگر ہمیں کافیت
 برائے آنکہ، سیہ شدِ دِش، زِ انکارم
 اگر دروغ بر آید، ہر آنچہ وعدہ من
 رواست، گر ہمہ خیسند، بہرِ بیکارم

(مطبوعہ ۱۹۰۲ء)

آں جو انمرد و جلیب کردگار
 جوہرِ خود، کرد آئندہ آشکار
 نقدِ جاں، از بہرِ جانان، باخته
 دل، ازین فانی سراپرداختہ
 پُر خطر ہست، ایں بیابانِ حیاتِ صد ہزاراں اژدہا لیش، در حیات
 صد ہزاراں آتش، تا آسمانِ صد ہزاراں سِل، جو نثار و دماں
 صد ہزاراں فرسخ، تا کوئے یار
 دشتِ پُر خار و بلا لیش صد ہزار
 بنگر ایں شوخی، ازاں شیخِ عجم
 ایں بیابان، کرد طے، از یک قدم
 ایں چنیں باید، خدا را بندہٗ سر پئے دلدارِ خود، افگندہٗ
 او پئے دلدار، از خود مُردہ بُود
 از پئے تریاق، زہرے خورده بُود

مانہ نوشد، جامِ ایں زہرے کئے گئے رہائی یابد از مرگ آں نخے
 زیرِ ایں موت است پنہاں صدِ حیات

زندگی خواہی، بخور جامِ ممات

تو کہ گشتی بندہ حرص و ہوا ایں طلبِ دُلفِ دونِ تو، کجا
 دلِ بدیں دُنیا ئے دُوں، آوِ نختی آبرو، از بہرِ عصیاں، رنجِ نختی
 صد ہزاراں فوجِ شیطانِ درِ پست تا بسوزد درِ جہنم، پُچوں نختست
 از پئے اُمید یا بہرِ خطر مے شود ایمانِ تو، زیرِ وزیر
 از برائے ایں سرائے بے وفا مے نہی، دینِ حُدار، زیرِ پا
 دینِ بود، دینِ فدائے آں نگار اے سِیہِ باطن، تیرا با دینِ چہ کار
 پست ہستی، لافِ استعلا مزن و زکیمِ خویش بیروں پامزن
 خوشن را نیک اندیشیدہ اے ہد اک اللہ، چہ بد فہمیدہ
 خوش نہ گرد و دستان، از قیل و قال تا میری، زندگی باشد محال

کبر و کین را ترک کن، اے بدِ خصال!

تا بست بد بر تو نورِ ذوالجلال

ایچنین بالا ز بالا، پُچوں پری یا مگر زانِ ذاتِ بیچوں مُنکری

کارِخِ دُنیا را، چہ ویدیستی بنا
 کتِ خوش اُفتادست اِس فانی ہرا
 دل چہ اعلیٰ بر بند اندریں
 ناگہاں باید شدن، بیروں ازیں
 از پئے دُنیا، بُریدن از خدا
 بس ہمیں باشد، نشانِ اُشقیہ
 چوں شود، بخشایشِ حق، بر کسے
 دل نمے ماند، بدنیایش بے
 خوشترش آید، بیابانِ تپاں
 تا در و نالد، زیرِ بہرِ دستان
 پیش از مردن بمیرد، حق شناس
 زینکہ، محکم نیست دُنیا را، اُساس
 ہوش کن اِس جائیکہ جائے فناست
 با خدا مے باش، چوں آخرِ خداست
 نہرِ قاتل گر بدستِ خود خوری
 من چہاں دانم کہ تو دانشوری
 ہیں کہ اِس عبدِ اللطیفِ پاکِ مرد

چوں پئے حق، خوشیتن برباد کرد

جاں بصدق اَل دِلستاں را دادہ است
 تا کُنوں در سنگ ہا اُفتادہ است
 اِس بُود، رسمِ ورہِ صدق و وفا
 اِس بُود، مردانِ حق را انتہا
 از پئے اَل زندہ، از خود فانی اند
 جاں فشاں، بر مسلکِ ربّانی اند
 فارغ اُفتادہ، نہ نام و عزّ و جاہ
 دل ز کف، و ز فرق اُفتادہ کُلاہ
 دُور تر از خود، بہ یار آمیختہ
 آبرو، از بہرِ رُوئے ریختہ

ذِکْرِ ثَاقِبِ، ہَم مے دہد یاد از خُدا   صدق و رزاں، در جنابِ کبریا
 گر بگوئی، اِیں چُنیں ایماں بُوَد   کار بر جوئند گاں آساں بُوَد
 لیک، تو اُفتادہ در دُنیا اِیر   تا نَمیری، کئے رہی زیں دار و گیر
 تا نَمیری، اے سگِ دُنیا پرست   دامنِ آں یار کئے آید بدست
 نیست شو، تا بر تو فیضانے رَسد   جاں بیفشان، تا دگر جانے رَسد
 تو گزاری عُمُرِ خود، در کبر و کیس   چشم بستہ از رہِ صدق و یقین
 نیکِ دل، بانیکواں دار دُسرے   برگزینے زُند، بدگوہرے
 ہست دین، نَحْمِ فَنارِ کاشتن   وز سیرِ ہستی، تَدَمِ برداشتن
 چوں بُھتی، باد و صد درد و نفیر   کس ہمے خیزد، کہ گرد و دستگیر
 باخبر را، دل تپد، بر بے خَبر   رحم، بر کورے کُند، اہلِ بَصَر
 ہِمْچنین قانونِ قُدرتِ اوفتاد   مرضیعاں را، قوی آرد بیاد

مِصرعۃ الہامی

خُوش باش کہ عاقبتِ نیکو خواہد بُوَد

(مطبوعہ ۱۹۰۳ء)

بہر دم، از دلِ جہاں وصفِ یارِ خود بکنم
 من آں نیم، کہ تغافل ز کارِ خود بکنم
 بہر زماں، بدلم ایں ہنس ہے جوشد
 کہ ہر چہ بہست نثارِ نگارِ خود بکنم
 اگر چہ در رہِ جاناں چو خاک گردیم
 دلم تپد، کہ فدائیش غبارِ خود بکنم
 روم بہ گلشنِ دلدادگاں، کز اں باغم
 چہ را بہ کوچہ غیرے قرارِ خود بکنم
 رسید مژدہ، کہ ایامِ نو بہار آمد
 زمانہ را خبر از برگِ بارِ خود بکنم
 تعلقاتِ دلا رام خویش بنمائیم
 ہمائے آوجِ سعادتِ شکارِ خود بکنم
 بگوشِ ہوشِ شتوا از من، اے مکفر من
 کہ من گواہ بدیں، کردگارِ خود بکنم
 ز فکرِ تفرقہ باز آ، باشتی پرداز
 و گرنہ گریہ بر غمگسارِ خود بکنم
 عمارتِ ہمہ و ناں خراب خواہم ساخت
 اگر ز چشمِ رواں آبشارِ خود بکنم
 مقیم بر سرِ رہے نشستم ام بہر دم
 کہ تا گذارشِ عرضے بیارِ خود بکنم
 بروئے یار کہ از بہر قوم، مے سوزم
 مگر دیش چو دلِ ریش و زارِ خود بکنم

مِصرۃ الہامی

اے بسا خانہ دشمن کہ تو ویراں کردی

اے محبت، عجب آثار نمایاں کردی

زخم و مرہم، برہ یار تو کیساں کردی

ہمہ مجموعِ دو عالم، تو پریشاں کردی	ہمہ عشاق، تو گزشتہ و خیراں کردی
ذرہ را تو بیک جلوہ گئی چوں خورشید	اے بسا خاک، کہ تو چوں مایاں کردی
وہ چہ اعجاز نمودی کہ بیک جلوہ فیض	ویرِ رقتنِ بزدی، آمدنِ آساں کردی
ہوشمندانِ جہاں را، تو گئی دیوانہ	اے بسا خانہ فطنت، کہ تو ویراں کردی
جانِ خود کس نہ بد بکس از صدق و وفا	راست این است کہ ایں خستہ ازلِ کردی
بر تو ختم است ہمہ شوخی و عیاری و ناز	بیچ عیار نباشد کہ نہ نالاں کردی
ہر کہ در مجرتِ اُفتاد، تو بریاں کردی	ہر کہ آمد بر تو شاد، تو گریاں کردی
تا نہ دیوانہ شدیم، ہوش نیامد بسرم	اے جنوں گرد تو گردم کہ پہچان کردی
اے تپِ عشق، بازو کہ بدیں خوشخواری	کافر استی، مگر مرمِ مسلماناں کردی
ہمہ جاشور تو بنیم، چہ حقیقت، چہ مجاز	سینہ مشرک و مسلم، ہمہ بریاں کردی

آں سیما، کہ بر افلاکِ مقامش گویند

لطف کردی، کہ ازیں خاک مرا آں کردی

چہ شیریں یادِ توست، اے دستِ تلم چہ شیریں، فدائیت بادِ جانم
تو اں برداشتن دست از دو عالم اگر آئی بدست، اے جانِ جانم

تا شود پیر، کود کے ناداں پیر باشد گذشتہ، از دوراں
ایں چنیں رسم ایں جہاں افتاد تفت براں کس کہ، دل براں بہناد

ایں ہمہ، وحی است، از ربُّ السماء کا فرم، گر ایں نباشد از خدا
وحی حق است ایں ز نور ذاتِ پاک صادقیم و بر سرِ کذاب خاک

مِصرَعۃُ الہامی

رسید مُترَدہ کہ ایامِ نو بہار آمد
(مطبوعہ ۱۹۰۴ء)

آسماں بارِ دُشاناں، الوقتِ میگویند شہِ ظہورِ وعدہ ہائے انبیاء و مرسلین
تا بگے، جنگِ نبرد و کارزارت با خدا اے سیہ باطن، پیرس از شتمِ ربِّ العالمین

اَمِنْ اَسْتِ در مَكانِ مَحَبَّتِ سَرائے ما

کے تُو اں کَر دَن شُمارِ خُوبی عِبْدُ الْکَرِیم

آنکے جاں داد، از شجاعت، بر صِراطِ مُستقیم

حامی دِیں، آنکے نِزداں نامِ اَوِلی سُدُرِ نہاد

عارِفِ اَسرارِ حَقِّ، گنجینۂ دِینِ قَوِیم

صِدق و زَید و، بَصِیقِ کَامل و اِخلاصِ خَویشت

مَورِدِ رَحمتِ شُد، اندر درگِ رَبِّ عَلِیم

گر چہ جنسِ نیکواں، اِیں چرخِ بَسِیار اَوُر د

کَم بَر اَیدِ مادِری، با اِیں صَفِّ دُرِّ یَتِیم

مَدَّتے در آئِشِ نِچر فرو اُفتادہ بُود

اِیں کرامتِ ہِیں، کہ از آئِشِ بُروں اَمِّ سَلِیم

زِیں عَجَبِ تر آنکے اُو، در مَحَلَّتَمِ در چَندِ رَوز

مَظہرِ اَسرارِ حَقِّ شُد، عارِفِ رازِ قَدِیم

گو ہر شِ بچوں آب و تابے داشت از فہمِ رِسا

ہر چہ ما گُفتیم، داخِل شُد دراں طَبعِ فہیم

دلِ بدزد آند، ز ہجرِ انجمنِ بیکرنگ دوست
 لیکِ خوشنودیم بر فعلِ خداوندِ کریم
 آہ روزِ چارِ شنبہ بُود، بر ماسخت تر
 ز آتشِ سوزاں، چو از ما شد جدا یا رِ صمیم
 داغِ ہجرالِ داد، در ہفت و چہل، از عمرِ خویش
 ماہِ شعبان بُود، چوں پیش آمد ایں فزعِ الیم
 ایں صدی، کو بذر را ماند، باوصافِ کمال
 بُود زو، بست و سوم، در وقتِ ایں شترِ عظیم
 مشربش چوں بُود، اخلاص و وفاءِ التقا
 شد وصالش، ہم دریں تاریخ از فضلِ حکیم
 اے خدا! بر تربتِ او، بارش رحمتِ بہار
 داغِش کن، از کمالِ فضل، در بیتِ النعم
 نیز مارا، از بلا ہائے زلزلِ محفوظ دار
 تکیہ گاہِ ما توئی، اے قادر و ربِّ رحیم

مِصرَعۃُ الہامی

رہا گو سفتہ انِ عالی جناب

شعرِ الہامی

رسید مُرزدہ کہ آں یارِ دلپسند آمد رسید مُرزدہ کہ دیوار از میاں برخاست

اَلَا اے کہ ہر شکاری و پاک زاد پئے حرصِ دُنیا، ندہ دیں بباد
بدیں دایِ فانی، دِلِ خود مَبْنَد کہ دارِ دُنہاں، راختش صد گزند
اگر باز باشد، تڑا گوشِ ہوش ز گورت، ندائے در آید بگوش
کہ اے طعمہٴ مَن پس از چند روز پئے فِکِ دُنیا، دُوں کم بسوز
ہر آں کو، بُدُنیا، دُوں مُبتلا است گرفتارِ رنج و عذاب و عنا است
پرست آنکہ، بر موتِ دارِ دنگاہ بُریدہ ز دُنیا، دو دیدہ براہ
سفرِ کردہ، پیش از سفر، سُوئے یار کشیدہ ز دُنیا، ہمہ رخت و بار
پئے دایِ عقبہ، کمر بستہ چُست رہا کردہ، سامانِ ایں خانہ سُست
چو کارِ حیات است، کارِ نہاں ہماں پر، کہ دِلِ بگشلی زیں مکاں

جہنم، کزو داد فروتاں خبر ہمیں حرصِ دنیا ست، جان پدر
 چو آخر، زِ دنیا سفر کردن است چو روزے ازیں رہ گذر کردن است
 چرا، عاقلے دل بہ بند در آں کہ ناگہ، وزد بر گلِ او خسراں
 بدیں قبحہ، بستنِ دلِ خود خطا است کہ ایں دشمنِ دین و صدق و صفا
 چہ حاصل، ازیں دستانِ دورنگ کہ گاہے بصلحت کشد، گہ بجنگ
 چرا دل نہ بندی، بداں دستان کہ ہر شش رہاند، ز بندِ گراں
 برو، سکر انجام کن، اے غوی! ز سدی شنو، گر زین نشنوی

”عروسِی بُوَد نوبتِ ماتمت“

اگر بر نکوئی بُوَد خاتمت“

(مطبوعہ ۱۹۰۵ء)

مِصرِۃُ الہامی

تَزَنُّزُ ل در آیوانِ کسریٰ قنات

لے ایں مصرعہ از کلامِ سعدی شیرازی است کہ بحضرت اقدس علیہ السلام الامام شدہ است

اے سرو جان و دل و ہر ذرہ ام قربان تو   ہر دم، بخشش رحمت ہر درِ عرفان تو
 فلسفی، کہ بھقل میجوید ترا، دیوانہ ہست   دُور تر ہست از خرد ہا، آں رہنہان تو
 از حرم تو، ازیناں بچس، آگاہ نشد   ہر کہ آگاہ شد، شد از احسانِ بچایان تو
 عاشقانِ رُئے خود را، ہر دو عالم میدی   ہر دو عالم، هیچ پیش دیدہٗ غلمان تو
 یک نظر فرما، کہ تا کونہ شود جنگِ جدال   خلق محتاج است سُوئے جذبہٗ برہان تو
 یک نشان بنما، کہ تا نورِ رخسارِ جہاں   تا شود، ہر منکرِ ملتِ محامدِ خوان تو
 گزینِ زیرِ زبر گرد، ندارم، هیچ غم   غم ہمیں دارم، کہ گم گردِ زہِ نشان تو
 گفتگو و بحثِ دینِ درِ درِ بسیار ہست   قصہ کوتاہ کن، بآیاتِ عظیمِ شان تو
 از لازلِ جہنمِ دہ، فطرتِ اغیار را   تا مگر آئند ترساں، سُوئے آلِ یوان تو

چشمِ رحمت رواں کن، در لباسِ زلزلہ

تا بجے سوز و غم، ایں بندہٗ گریان تو

چو دُورِ خسروی آغاز کردندِ الہامی   مُسلمان را مُسلمان باز کردند
 مقامِ اُو مبیں از راہِ تحقیرِ الہامی   بد و رانشِ رُسولاں ناز کردند

مرانہ زہد و عبادت نہ خدمت کا ہے است ہمیں مرا است کہ جانم زین دلدارے است
 چہ لذتے است برویش کہ جاں فدائش باد چہ راحتے است بکوش اگر چہ خوں بارے است
 مسیح وقت مرا کرد، آنکہ دید این حال بریں دلائل دعویٰ اگر چہ بریکایے است
 دوائے عشق نخواہم کہ آں ہلاکت یاست
 شفاۓ ما بہمیں رنج و درد و آزارے است

اگر مردی، رہِ مولیٰ طلب کن چہ نالی، روز و شب، از بہرِ مُردار
 نغمے رنج، گر اکنوں سر پہ پیچند کہ ترکِ رسم و رہ، کاہے است شوار
 فلک را ہیں، کہ مہر و مہ سید شد زمیں، طاعنوں بر آرد، بہرِ انداز

مِصرعۃ الہامی

رسیدہ بود بلاۓ، و نے نیر گذشت

یک نظر سوئے فلک گن یک نظر سوئے زمیں باز در آئینہ انصاف روئے یار میں
 آسماں چندیں نشان از بہ تصدیق نمود ہم زمیں "الوقت" میگوید بفریاد و این
 صد ہزاراں فتنہ ہا، ہر سو، سرے برداشتے مے وز در ہر طرف بادِ سہنناک و سہمگس
 سید پاکاں محمدؐ، آنکہ محبوبِ خداست
 خود ہمے دانی چہ گوید در جنابش ہر لعین
 (مطبوعہ ۱۹۰۶ء)

اے گرفتارِ ہوا در ہمہ اوقاتِ حیات با چنین نفسِ سیہ چوں رسدت ز موعنے
 گرتو آں صدقِ بو زری کہ بو زرید کلیم عجبے نیست اگر غرق شود، فرعونے

کس بہر کسے سمر نہ ہد، جاں نیشاند عشق است کہ اس کار بصدق گناید
 عشق است کہ در آتش سوزاں نیشاند عشق است کہ بر خاک مذلت غلطاند
 بے عشق دے، پاک شود من نہ پذیرم
 عشق است کہ زیں دام، بنکیم برہاند

از بندگانِ نفس، روِ آں یگانِ پُرس

ہر جا کہ گردِ خواست، سوائے در آں بجو

آں کس کہ ہست، از پئے آں یارِ بقرار

روِ محبتش گزینِ و قرارے در آں بجو

بر آستانِ آنکہ، ز خود رفت بہر یار

چوں خاکِ باش و مرضی، یاے در آں بجو

مرداں، تلخِ کامی و محرت، بُد و رسند

محرتِ گزینِ و فتحِ حصائے در آں بجو

برسندِ غرورِ نشستنِ طریقِ نیست

ایں نفسِ دوں بسوز و نگارے در آں بجو

شعرِ الہامی

ہر چہ باید، نو عروسی را ہاں سا ماں گنم

و انچہ مطلوبِ شہا باشد، عطا ئے آں گنم

آنکہ گوید، ابنِ مریم چوں شدی   ہست او غافل، ز رازِ ایزدی
 آں خدائے قادر و ربِّ العباد   در بر آہیں نامِ منِ مریم نہاد
 مَدّتے بُودم، برنگِ مریمی   دستِ نادادہ، بہ پیرانِ زمی
 ہچو بکرے، یافتہ نشوونما   از رفیقِ راہِ حقِ نا آشنا
 بعد ازاں، آں قادر و ربِّ مجید   رُوحِ عیسیٰ، اندراںِ مریمِ دید
 پس بفضش، رنگِ دیگر شد عیاں   زاد، زانِ مریم، مسیحِ ایں زماں
 زیں سبب شد ابنِ مریم، نامِ من   زانکہ مریم بُود، اوّلِ گامِ من
 بعد ازاں، از نفعِ حق، عیسیٰ شدم   شد، ز بجائےِ مریمی، بر تَرَتَمِ
 ایں ہمہ گفت است ربُّ العالمین   گرنے دانی، بر آہیں را بہیں
 حکمتِ حق، رازِ ہا دارِ دے   نمکتہِ مستور، کم فہمِ کسے
 فہمِ را، فیضانِ حقِ بایدِ نخواست   کارِ بے فیضان، نمے آید درست
 گزنداری، فیضِ رحماں را پناہ   ظلمتے، در ہر تَرَتَمِ داری، براہ
 فیضِ حقِ را، بالتضرُّعِ کُنِ تلاش   ہاں مبرو، چوں تو سنے، آہستہ باش
 اے پے تکفیرِ مابستہ کمر   خانہ ات ویراں، تو درِ منکرِ دگر
 صد ہزاراں کُفر در جانت نہاں   رو، چہ نالی، بہرِ کُفرِ دیگر اں

خیزو اول خوشی تن را کن دُرست   نمکتہ چیں را، چشمِ مے باید نخست
لعنتی، گر لعنتے بر ما کُند   اُونہ بر ما، خویش را اُسوا کُند
لعنتِ اہلِ بجا آساں بُود   لعنتِ آں باشد، کہ از رحماں بُود

چہ شیریں منظری، اے دِستام   چہ شیریں خصلتی، اے جانِ جانم
چو دیدیم رُوئے تو، دلِ در تو بستم   نمائندہ غیرِ تو، اندرِ جہانم
تواں برداشتن دست از دو عالم   مگر، ہجرت بسوزد استخوانم
در آتشِ تن، با سانی تواں داد   زیرِ ہجرت جاں رُو د، با صد فغانم

چوں مرا، حکم از پے قومِ مسیحی دادہ اند   مصلحت را، ابنِ مریم نامِ من بہادہ اند
آسماں بار و نشاںِ اَلْوَقْتِ میگوید زیں   ایں دو شاہ از پے تصدیقِ من استاؤند
بے ضرورت نامہ منے آمد در غیرِ وقت   در من از جہلِ تعصبِ قومِ من افتادہ اند
سُوئے من، اے بدگماں از بدگمانہا میں   فتنہ با بکر چہ قدر اندرِ ممالکِ اودہ اند
چوں میں بکشو دیاراں صد درِ سق و فساد   پس دے از بہرِ آں از آسماں بکشادہ اند

مَرِّمِداں باش و، حالِ ماہِ بیں   نصرتِ آں دُوالِجلالِ ماہِ بیں
طعنہ ہا بے امتحان نامردی است   امتحانِ کُن، پس مالِ ماہِ بیں

آنکہ آید از خدا، آید بد و نصرتِ دواں   خدمتِ او مے کند شمس و قمرِ حُجوں چاکراں
صا دِ قاس را، از خدا، نوے عنایتِ می شود   عشقِ آں یارِ ازل، متا بد اندر نوے شال
از پئے ہمدردی دُنیا، مُصیبتِ مے کشد   خادماں بے اجرت اندر پردہ پوشانِ جہاں
از گروہِ اہلِ نَحوت، لا اِمالی مے زیند   بادشاہانِ دو عالم بے نیاز از عارِ سداں
دلِ پیرونِ دِستاں را، سیرتِ ایشان بُود   جہاں دہند از پیراں دلدارِ وقتِ امتحان

مِصرعۃ الہامی   حالِیا مصلحتِ وقتِ دراں مے بنیم

مِصرعۃ الہامی   آیہ آں روزے کہ مستخلص شود

مِصرعۃ الہامی   ساقیا آمدنِ عیدِ مبارک بادت
(مطبوعہ ۱۹۰۴ء)

شعر الہامی

دَبْدَبُ نَحْشَرِویم شد بلند زلزله در گورِ نظامی فگند

مِصرَعۃ الہامی از خدا یابند، مردانِ خدا

مِصرَعۃ الہامی مَباش اَمین از بازیِ روزگار

تو مردانِ آں راہ، چوں بنگری کہ از کینہ و بُغض کور و کری
چہ دانی، کہ ایشان چسای می زیند ز دُنیا نِہاں در نِہاں می زیند
فدا گشتہ، در راہِ آں جاں پناہ ز کفِ دل، ز سر، اوقتا دہ کُلاہ
دے ریشِ رفتہ، بکوئے دگر ز تحمیل و لعنِ جہاں بے خبر
چو نَبیتُ المَقَدَّس، دُرُوں پُر ز تاب رہا کردہ، دیوارِ پیروں، خراب

مِصرَعۃ الہامی مَکُن تَنکیہ بر عُمَرِ ناپائیدار

لہ لہ ایں مصرعہ از کلامِ سعدی شیرازی اندولے بحضرت اقدس علیہ السلام الہام شدہ اند

آنانکہ بر دعاوی ما حملہ ہا کنند   و ز راہِ جہلِ عُزْبِدہ ہا بر ملا کنند
 گر یک نظر کنند دریں نسخہ کتاب   ہست این تعین کہ ترکِ عباد و ابا کنند
 باور نہ کنم کہ نیایند عذر خواہ   وین امر دیگر است کہ ترکِ حیا کنند

بحمدِ اللہ کہ آخر این کتابم   مکمل شد، بفضلِ آں جنابم

بجز فضلِ خداوندی، چہ در مانے ضلالت را
 نہ بخشد سودِ اعجازے، تہیدستانِ قسمت را
 اگر بر آسماں صد ہا کتاب و صد خورے تا بد
 نہ بیند روزِ روشن، آنکہ گم کردہ بصارت را
 تو اے دانا بترس از آنکہ، سوئے او بخواہی رفت
 بدنیاد دل چہ مے بندی چہ دانی وقتِ رحلت را
 مشو، از بہرِ دنیا، سرکشِ فرمانِ احدثیت
 مخر، از بہرِ روزے چند، اے مسکینِ توشقوت را

اگر خواہی کہ یابی، در دو عالم جاہ و دولت را
 خدا را باش و از دل پیشہ خود گیر طاعت را
 غلام در گہش باش و بعالم بادشاہی کن
 نباشد بیم از غیرے، پرستار ان حضرت را
 تو از دل سوئے یار خود بیا تا نیز یار آید
 محبت مے کشد با جذب روحانی محبت را
 خدا، در نصرت آنکس بود، کو ناصر دین است
 ہمیں افتاد آئیں از ازل، در گاہِ عزت را
 اگر باور نہ آید، بخواں، ایں واقعاتم را
 کہ تا بینی تو در ہر مشکلم، انواع نصرت را
 ہر آں کو، یا بد از در گاہ، از خدمت، ہمی یابد
 کہ غفلت را سزائے ہست و اجرے ہست خدا
 من اندر کار خود خیر انم و رازش نہ دانم
 کہ من بے خدمتے دیدم، چنیں نعماء و حشمت را

نہاں اندر نہاں اندر نہاں اندر نہاں ہستم
 کجا باشد خبر آزا، گرفتار این نخوت را
 ندائے رحمت از درگاہ باری، بشنوم ہر دم
 اگر کرے گند لعنت پھر وزن آں ہرزہ لعنت را
 اگر در حلقہ اہل حسد، داخل شوی یا نے
 نوشتیم از رہ شفقت، کہ ماموریم دعوت را

اِسْمَعُوْا صَوْتَ السَّمَاءِ جَاءَ الْمَسِيْحُ جَاءَ الْمَسِيْحُ
 نیز بشنو از زمیں، آمد امام کامگار
 آسماں باز درِ نشاں، اَلْوَقْتُ میگوید زمیں
 ایں دو شاہد از پیئے من، نعرہ زن چوں بقرار

اے یارِ ازل بس است روئے تو مرا بہتر ز ہزار حسد، کوئے تو مرا
 از مصلحت و گرفتِ بنیم، لیک ہر لحظہ نگاہ ہست سوئے تو مرا
 بر عزتِ من، اگر کسے حملہ کند صبر است طریقی، همچو خوئے تو مرا

من چہستم و چہ عزتم ہست مگر جنگ است، ز بہر آبروئے تو مرا

مردم نا اہل گویند م کہ چوں عیسیٰ شدی
بشنو از من این جوابِ شاں کہ اے قومِ خسود

چوں شمار شد، یہود اندر کتابِ پاک نام

پس خدا، عیسیٰ مرا کرد است از بہر یہود
ورنہ، از روئے حقیقت، تخم ایشان نیستید

نیز ہم من، ابنِ مریمِ میستم، اندر وجود
گر نبودندے شما، مارا نبودے ہم اثر

از شما شد ہم ظہورِ م، پس ز غوغا ہا چہ سود
ہر چہ بود، از نیک و بد، در دینِ اسرائیلیاں

آں ہمہ در ملتِ احمد، نقوشِ خود نمود
قومِ ما، در ہر تہذیب، مانند بقومِ موسوی

بعض زیشان صالحان و بعضِ دیگر چوں غدود

چُونکہ موسیٰ شُد نبیِ ما، کہ صدرِ دینِ ماست
 لاجرم عیسیٰ شُدَم آخرِ ازاں رِب و دود
 نیز ہم اینجا، یہودِ بد گتر پیداشتند
 تا بیازازند عیسیٰ را، چو آن قومے کہ بُود
 الغرض ماں دُوالمن در ہر صلاح و ہر فساد
 ہجو اسرائیلیاں، بر قوم ما ہر در کُشود
 چوں خدا، نامِ رسولِ پاکِ ما، مومنٰی نہاد
 نام شُد بوجہل را فرعون، چوں کنیش فرود
 پس در اوّل چوں کلیم آمد، بحکم کردگار
 ہم پے تکمیل عیسیٰ را، در آخر شُد و رود
 بعد ازیں روتاقتن از مقتضائے شقوت است
 ورنہ ایں گفتار ما، ہر تنگ و شبہت را ر بُود
 پس چہ حاصل، تیرا انداختن بر صادقان
 ہر کہ از بد باز ناید، نار را گرد و و قود

گر بہ مجنوں صحبتے خواہی بہ مہنی زود تر خار ہائے دشت تنہائی و طعنِ عالمے

شعر الہامی

طریق زہد و تعب نہ نام آسے زاہد! خدائے من قدم راند، برہِ داؤد

(مطبوعہ ۱۹۰۵ء)

سپاس آں خداوند یکتائے را بہر و بمہ، عالم آرائے را
 بہر لحظہ، اُمید یاری ازوست بہر حالتے، دوستداری ازوست
 جہاں جُملہ یک صنعت آباد اوست خُشک نیک بختے کہ دریا د اوست
 رسولِ خدا، پر تو از نورِ اوست ہمہ خیر، زیرِ مقدورِ اوست
 ہماں سرور و سید و نورِ جہاں محمدؐ، کز و بستِ نقشِ جہاں
 بشر کے بدے، از ملک نیک تر نبودے، اگر چوں محمدؐ بشر
 دلش ہست نورانی و سردی بتابد درو، سرورِ ایزدی
 کسے، کیش بودِ مصطفیٰ رہنما سرِ بختِ او باشد اندر سما
 پُر از یادِ او ہست جان و دلم بخواب اندر، اندیشہ ہم نگلم

پس ازوے، سلام تہو اے شفیق! کرم گُسترو ہمراہ و ہمطریق
 کہ یادِ منِ خستہ، کردی زِ دُور فرستادہ نامیہ، ہچو حُور
 چُناں نظم و نثر شش کہ مانندِ آں ندیدم بعمرِ خود، اندر جہاں
 صفا ہا، چُناں اندر آں بیش بیش کہ حاسد بہ بیدار آں روئے خویش
 ظہوری، گر آگہ شدے ز اں صفا نشستے پس زانوئے احتفا
 چُناں در سُخنِ صَفوت و بند و بست کہ عقدِ گہرا دہد صد شکست
 تو گفتی سرِ یہی است صَفوتِ اُساس مَرصعِ زِ یاقوت و مرجان و ماس
 زہے نحو آں بُود، نحو سداد ہمہ منظم صرفِ آں نحو باد
 سُخنِ را، ازاں گوئے آراستہ نمے آید، از پیر و نو خاستہ
 سُخنِ کو نمود دستِ دُرِّ عَدَن بہ معنی رسانید، لفظِ سُخنِ
 سُخنِ نام دریافت، ز اں نامیہ زہے، بختگی ہائے آں خامیہ
 سُخنِ آں چُناں باید و اُستوار چہ حاصل، سُخنِ گفتنِ نابکار
 نموشی بہ، از گفتنِ اینچنین کہ لبہانہ جُنبانَد، از آفریں
 سُخنِ معدنِ دُرِّ و سیم و طلاست اگر نیک دانی ہمیں کی میاشت
 سُخنِ گر چہ باشد چو لوٹوئے تر گذاریدش نیز خواہد ہنر

سُخَن قاتمے ہست، با اِعتدال
چو گفتار باشد، بلیغ و اتم
فصاحت چو خدو، بنا گوش و خال
اثر ہاگند دروے لاجبِ رم
چو خواب پریشاں، رَوَد بے حساب
طلات نگید، بجز علم و فن
چہ طورش، سیاق بُود در کلام
دریں مجملہ اوصاف، یکتا فقاد
بحمد اللہ کال مُشفیق پُرسداد
عجب ذوق میداشت آں روز چند
گجاشد، در یغ، آں زمانِ وصال
بدستم، از آں بجز خیالے نمائد
دریں گوشہ، پُھول یادِ یاراں گنیم
دلِ خود، بدنیہ چہ بند دے
چہ فرق است در روز و شب بجز کیا
دو دستِ دُعا، پیشِ حق گُشتِ رم
بمکتوب، گہ گہ بکنِ شاد کام
دگر آنچہ تحریر کرد، آں رفیق
کرم گُشت و مہربان و شفیق
خط و نامہ، بابا، چہرا شد حرام
کرم گُشت و مہربان و شفیق

کہ از بحثِ دین، زان نکریم یاد
 کہ خوفِ ملالِ تو، در دلِ قتاد
 من آن نیستم، کز ره بغض و کین
 بر خنجم ز تحریک، در بحثِ دین
 ترناحقِ این بدگمانی فتاد
 درونِ کس، بدگماں ہم مباد
 بہ غمخواریت گویم، آسے نیک مرد
 نہ باید بہ غمخوارِ دل رنجہ کرد
 کہ انکار بر زندگئی نبئی
 نشانِ است، ہر موتِ دلہا، جلی
 جہاں مجملہ، مردہ فتادشت و زار
 یکے زندہ، او ہست از کردگار
 چنین است ثابت، بقولِ سروش
 اگر رازِ معنی نیابی، خموش
 اگر دُر ہوا، ہچو مَرغاں پری
 وگر بر سرِ آب ہا، بگذری
 وگر ز آتشِ آئی سلامت، بروں
 وگر خاکِ رازِ رکنی، از فسوں
 اگر مُنکری از حیاتِ رسول
 سراسر بیانِ است و کارِ فضول
 خدائیش چو خواندہ گواہِ جہاں
 چرا داندش عاقل از غائبان
 اگر مُنکرِ او خبر داشتے
 بجاں دامنش نیز نگذاشتے
 بہرِ مُنیرش خطاب از خداست
 دروغا! از پس، گمانہا چراست
 اگر یکدم، گم شود آفتاب
 شود عالم، از تیرگی ہا خراب
 خردمندِ نیکو منشِ طبعِ راست
 نہادِ شمار از آنچہ حق و بجاست

چو بیند سُخْنِ را، زِ حَقِّ پروری   دگر، در سُخْنِ کم گُندِ داوری
 مَشْوَعا شِقِّ زِ شَتِ رُو، زینهار   وگر، خُوب گم گردد از روزگار
 مَکافات دارد، همه کاروبار   تو، خار و خِشکِ تاتوانی، مکار
 زِ مِیں، از زراعتِ تہی داشتن   بہ، از تِخِمْ خار و خِشکِ کاشتن
 زہے دَوْلَتِ مَن، کہ فَضْلِ مجید   مرا، اندرِیں اِعتقادِ آفرید
 زِ مَن نیک تر آنکہ بعد از خَبَر   نیارد بدل، اِعتقادِ دگر
 زباں را گُندِ مَنع، از اں ہر سُخْن   کہ دُور از آدب باشد و سُوءِ ظَن
 بدُنیا، ہمہ نَوِیعِ سُود و زِیاں   باغلب رَسد از مَمَرِ زباں
 تُو اں از سُخْنِ مایِی یافتن   مُقَرَّب شدن، پایِی یافتن
 ہم از گُفتِ گُواہا، یکے آں بُوَد   کہ در گُفتنِش، خَطَرِ جاں بُوَد
 چِساں گُفتِیہ مَن بَہِمی تمام   چِساں رِزِمْ، اندر دِلَتِ اِیں کلام
 اگر جاہلے، سَرِ بَتابِ دِزِ پَسند   عَجَب نیست کُوخِ دِہِ جہل است بند
 و لے از تو دارم عَجَب، اے اُخی!   کہ فرزانہ باشی و ناداں شوی
 رُسوئے مُعَظَّم، کہ دادارِ جاں   چراغِ جہانش بگوید عیاں
 چہ چیز، از تو اورا، حِجابِ است بُند   چہ دیوارِ داری، کشیدہ بلند

مَشْغُورَہ، برگشتہ یک کے   کہ عقل و تدبیر نہ وارد ہے
 زہرِ فاضلے، بہرہ گیر، اے جواں!   بعقل و ادب، باش پیر اے جواں!
 قَدَمِ نہ، بہ تقلیدِ اہلِ کمال   کہ خود، اُو فتد ناگہاں در ضلال
 میانہ گزین باش و با اعتدال   کہ یک سُوروی، باشد از اختلال
 دو چشمِ کسے، چوں سلامت بُود   بیک چشم دیدن، ندامت بُود
 بہ تحقیق، باید نظر چُست داشت   دو دیدہ، مُعطل نہاید گذشت
 چو صُوفِ صفا، در دل آمیختند   یاد، از سوادِ عُیُوں، ریختند
 دو چیز است، پوچانِ دُنیا و دین   دلِ روشن و دیدہ دُور ہیں
 خدا راست، آں بندگانِ کرام   کہ از ہر شاں، مے کُند صُبح و شام
 بَد نہالِ چشنے، چو مے بنگزند   جہانے، بَد نہالِ خود مے کشند
 اثرِ ہاست، در گفتگو ہائے شاں   چکد نُورِ وحدت، ز رُو ہائے شاں
 در اُوشاں، بہ اِظہارِ ہر خیر و شر   نہادست حق، خاصیتِ مُستتر
 بگفتن، اگر چہ حُدا نیستند   ولے، از حُدا، ہم جُدا نیستند
 کسے را، کہ اُو ظِلّ یزداں بُود   قیاسش بخود، جہل و طُغیاں بُود
 بہ روش، از اں سُو، گر آئید کتاب   از ایں سُو، بزودی بگویم جواب

ولیکن، بیاید کتابے تمام   کہ باشد، محیطِ ہمہ نایرام
 زِ عہدے کہ کردم، نگزدوم گئے   نہ گزدوم، بیاید، صبا زیں رہے
 مگر کاسمانی، وگر گوئے کار   فراز آید از گردش روزگار
 چہ گویم، ز تدریس اطفال حال   کہ دارم دل از حالِ شاں پُر طلال
 مُعلِّم میسر شود، بست کس   ولیکن بزر، مُشکل این است بس
 کجا آں قناعت گزین استاد   کہ براند کے آمد، از اتحاد
 بگویشم و، انجام کار آں بود   کہ آں خواہش و رائے یزداں بود
 قناعت است در فاضلاں حرص و آرز   ہمہ جائگاہ، شد در طمع باز
 طمع، عہد ہائے گراں، بگسلد   ز دلدار، پیوندِ جاں، بگسلد
 بجویند از حرص، کثرت بمال   از اں، خودفتد، اندراں اختلال
 دریغا، ندانند، ایں مردماں   کہ استگی ہم، رساند براں
 زمانہ بسابینق، آہستہ راند   کہ ناگاہ، بر جائے فرزین نشاند
 بنظم ایں قدر، ماجرائے برفت   بیپوشی، گرا از من خطائے برفت
 کہ من، بسندۂ ناکس و کہترم   نہ گوہر شناسم، نہ باگوہرم
 بود چشمِ احرار از غیب پاک   اگر جا بے غیب، بیند چہ باک

کئے شوی، عاشقِ رُخ یارے   تانہ بردِ دل، مَرخِش گندِ کارے
 ہم چُنیں، زناں بے، دو گُفتارے   آں گندِ کارہا، کہ دیدارے
 لَاجَرَم، عشقِ دِلبرِ مَوشِ خُو   خیزد از گُفتگو، چو دیدنِ رُو
 گُفتگو را، کَشِش بُودِ بَیَار   بے سَخَن، کم اَثَرِ گُندِ دیدار
 ہر کہ ذوقِ کلامِ یافتہ است   رازِ ایں رہ، تمامِ یافتہ است
 زیرِ ب، گُفتگوئے جانانے   زندگیِ بختِ بیک آنے
 دوزخے، از عذابِ پُرچوں خُم   اصلِ آں ہست "لَا یُکَلِّمُہُمْ"
 دِل نہ گردِ دِصفا، نہ خیزد بَیم   تا چو مَوئے، نمے شوی تو کلیم
 ہست واروئے دِل، کلامِ خُدا   کئے شوی مستِ جُزِ بجامِ خُدا
 تانہ اُو گُفت، خُو اَنَا الْمَوْجُوْد   عَقْدِہٴ ہستیش، کسے نکشُوْد
 تانہ شدِ مشعلے، زِ غیبِ پدید   از شبِ تارِ جہل، کس نرہمید
 تانہ خُو را نمُوْد، خُو دادار   کس نہ دانستِ کُوئے آں دِلدار
 تانہ خُو، از سَخَنِ یقینِ بَخشید   کس، زِ زَندانِ رَیب و شکِ نرہمید
 ہر چہ باشد، زِ زہدِ و صدقِ و سداو   بے یقینِ سستِ باشدش بُنیاد

گر یقین نیست بر خدائے یگانہ   از محالات، قوتِ ایساں
 بے یقین دین و کیش، بہودہ است   بے یقین ہیچ دل نیا سودہ است
 بے یقین و تجلیاتِ یقین   کس نہ رستہ، زِ دایم دیو لعین
 بے یقین، از گنہ نہ رست کے   دائمِ احوالِ شیخ و شاب بے
 آں خدائے کہ ذاتِ اوست نہاں   دُور تر، از دو چشمِ عالمیاں
 برو جودش، یقین چساں آید   گر نظر نیست، گفتگو باید
 زیں سبب ہست حاجتِ گفتار   گر میسر نہ شود دیدار
 بے کلام و شہادتِ آیات   کے یقین مے شود، کہ ہست آن فِات
 بے یقین، کئے ہمے شود، دل پاک   مردہ، پُچوں سر بر آرد، از تر خاک
 گر یقین نیست، نیز ایماں نیست   زہد و صدق و ثبات و عرفاں نیست
 جز یقین، مُشکل ست صدق و ثبات   سخت و دشوار، ترکِ منہیات
 زیں سبب خلق شد، چو مُردارے   سر تہی گشت، از سرِ یارے
 روز و شب، کار و بار، فسق و فجور   حاصلِ عمر، کُفر و کبر و غرور
 دین و مذہب، برائے آں باشد   کہ یقین، سوئے حق کشاں باشد
 ایں چہ دینے، کہ مے کشد، ہر آں   سوئے شیطان و سیرتِ شیطان

از ریا، عیب خویش مے پوشند   ہر دم، از حرص و آزمے جوشند
 چوں یقین نیست بر خداے وحید   لا تجرم، نفس شد، خبیث و پلید
 نفس دُول، تانہ بیند آں انوار   کئے شود سَرد، خواہش مُردار
 ہست واللہ کلام ربّانی   از خدا، آئہ خدا دانی
 از وہائے دماں کہ نفّش نام   بے کلام خدا نہ گرد و رام
 ایں فسوں است بہر ایں مارے   کز لب یار، یک دو گفتارے
 وہ چہ وارد اثر، کلام خدا   دیو بگریزد، از پیام خدا
 دُزد را کار ہست، باشبِ تار   چوں سحر شد، گریزد آں غدار
 ہچو قولِ خدا، کدام سحر   کہ رُود تیرگی، ازو یکسر
 ہر کہ ایں در، برو خدا بکشاد   بے توقّف، خدایش آمد یاد
 آں چُناں دُور شد، ز خُبث و فساد   کہ نمازہ اثر، ز استعداد
 واں کہ، در عمر خود ندید آں نُور   کور ماندو، ز نُورِ حقِ مہجور
 کس نیابد، از اں یگاں اسرار   جز سعیدے، کہ یابد آں گفتار
 ہر کہ، ایں مہر بر سر او تافت   ذوقِ مہر خدا، ہماں کس یافت
 بیچ دانی؟ کلامِ رحماں چسیت؟   واں کہ آں خورِ یافت آں مہ کیست؟

آس کلامش، کہ نورِ ہا دارد   شک و ریب، از قلوب بردارد
 نور در ذاتِ خویش و نورِ دہد   رگِ ہر شک و ہر گماں ببرد
 دل کہ باشد گرفتہ اوہام   یابد ازوے، سکنت و آرام
 ہچو میخے، کہ ہست فولادی   در دل آید، فزایدت شادی
 زورِ دہد، عادتِ فساد و شقاق   چارہ زہرِ نفس، پھولِ تریاق
 کارِ ہا می کنند، یانسانے   ہچو بادِ صبا، بہ بُستانے
 مے کشاید دو چشمِ انساں را   مے نماید، جمالِ رحماں را
 دیرِ وحی خدا، چو گردِ باز   بستہ گردو، بر آدمی در آرز
 یک کشش، کارِ مے کند بدووں   در دل آید فرو، رُخِ بیچوں
 زان کشش، دلِ مے شود بیدار   مُتَنَفِّر زِ غمِ و، طالبِ یار
 رُو، زہرِ حرص و آرز تا بندہ   سوئے یارِ ازل، شتابندہ
 میوہ، از روضہ فنا خورده   و از خود، آرزوئے خود مُردہ
 سبیلِ عشقش، زِ جائے خود بُردہ   رخت، در جائے دیگر، آوردہ
 پاک و طیب، بحشمِ بیچونے   پیشِ کوراں، خلیث و ملعونے
 از یقینِ پُر، چو شیشہ عطار   لا اَبالی، زِ لعنتِ اغیار

دستِ غیبی کشیدہ، دامنِ دل   بر کشیدہ، دو دستِ یارِ زگل
 پاکِ دل، پاکِ جان و پاکِ ضمیر   دُور تر از مکائد و تزویر
 آنچنانِ عشق، تیز مرکب راند   کہ از آں مُشتِ خاک بیچ نماند
 گشتہٗ دلبر و دلآرامے   رستہٗ یکسر، ز رنگ و از نامے
 پُر ز عشق و، تہی ز ہر آرزے   قصہٗ کوتاہ کرد، آوازے
 آں ندائے یقین، کہ گوش شنید   کرد کار و، ز غیرِ حقِ بُرید
 رفتہٗ بیروں، ز حلقہٗ اغیار   دل بُریدہ، ز غیرِ آںِ دلدار
 پاکِ گشتہ، ز لوثِ مستیِ خویش   رستہ، از بندِ خود پرستیِ خویش
 آنچنان، یار در کنند انداخت   کہ نداند بدیگرے پرداخت
 قدیمِ خود زودہ، براہِ عدم   گم بیادش، ز فرقِ تا بقدم
 ذکرِ دلبر، غذائے او گشتہ   ہمہٗ دلبر، برائے او گشتہ
 سوختہٗ ہر غرض، بجزِ دلدار   دوختہٗ چشمِ دل، ز غیرِ نگار
 دل و جاں، بر رُخِ فدا کردہ   وصلِ او، اصلِ مدعا کردہ
 مُردہ و، خوشتنِ فنا کردہ   عشقِ جوشیدہ و، کارہا کردہ
 از خودی ہائے خود، فتاد جدا   سیلِ پُر زور بُود، برآزجا

تن چو فرسود، دِلستاں آمد   دِل چو از دست رفت، جاں آمد
 عشقِ دلبر بُروئے اُو بارید   ابرِ رحمت، بکُوئے اُو بارید
 از یقینے کہ شد، زِ گفتارے   و رِ دِل اُو بُرست، گُفتارے
 ہر ظہورے، یکے سَبب دارد   داند آں کو، بِلِ طلب دارد
 پس چُنیں، شورِشِ محبتِ یار   کہ بشوید، ہم از خودی آثار
 ایں میسّر نئے شود زِ بہار   جز سُخنِ ہائے دلبر و دلدار
 عشق، کو رو نماید، از دیدار   نیز گے گے، بخیزد از گفتار
 بالخصوص، آں سُخن کہ از دلدار   خاصیت دارد، اندریں اسرار
 کشتہ اُو، نہ یک، نہ دو، نہ ہزار   ایں قِتلان اُو، بروں زِ شمار
 ہر زمانے، قِتلِ تازہ بخواست   غارِ رُوئے اُو، دَم شہد است
 ایں سعادت، چو بُود، قسمتِ ما   رفتہ رفتہ رسید نوبتِ ما
 کربلائے ثمت، سیرِ ہر آنم   صد حُسین است، در گریبانم
 آدم، نیز احمدِ مختار   در بزم، جامِ ہمہ ابرار
 کار ہائے کہ کرد، با من یار   برتر، آں دفتر است، از اِطہار
 آنچہ داد است، ہر نبی را جام   داد آں جام را، مرا بتمام

دِلِ مَن بُرُو، اَلْغَتِ نَحُو دَاوِ   نَحُو مَرَا شُد، بَوُحِی نَحُو، اُسْتَاوِ
 وَحِی اُو رَا، عَجَب اَثَرِ دِیدِم   رُوئے اَسِ مِهرِ زَاں قَمَرِ دِیدِم
 دِیدِم اَز خَلْقِ رَنج و مَکْرُوہَاتِ   وَاں چہ چیزِ سِت، بِشِ اِیْن لَذَاتِ
 دِیدِم، اَز ہَجْرِ خَلْقِ، جَلُوہِ یَا رِ   کَا رِ دِیگَر، بَر آدِ اَز یَکِ کَا رِ
 اَنچہ مَن بِشَنُوم، زِ وَحِی خُدا   بَحْثِ دَا، پَاکِ دَانَمَش، زِ خَطَا
 ہِچو شُد اَس، مُنْزَہ اَش دَانَم   اَز خَطَا ہَا، ہِمِیْن شِت اِیْمَانَم
 مَن خُدا رَا، بَدُوشِ نَاخِستہ اَم   دِل، بَدِیْن اَتَشِش گُداختہ اَم
 بَخْدا، ہِست اِیْن کَلَامِ مَجِید   اَز دِہَانِ خُدا ئے پَاکِ و وَحِید
 اَنچہ بَر مَن عِیَاں شُد، اَز دَاوَا رِ   آفْتَابِے شِت، بَا دَوَصْدِ اَنوَا رِ
 اِیْن خُدا ئِیْسِت، رِبِّ اَز بَا بَم   بَکِہ رُو اَرَم، اَر، اَز و تَا بَم
 اَنْبِیَاءِ گَر چہ بُودہ اَنْدِ بے   مَن بَعْرِ فَاں، نَزِ کَمْتَر مَ زِ گے
 وَا رِثِ مُصْطَفٰے شُدَم، بَر یَقِیْن   شُدہ رَنْگِیْن بَرَنْگِ یَا رِ حَسیْن
 اَس یَقِیْنِے کَہ بُودِ عَلِیْے رَا   بَر کَلَامِے، کَہ شُدِ بُرُو اِلْقَا
 وَاں یَقِیْنِ کَلِیْمِ بَر تَوَا رِ   وَاں یَقِیْنِ ہَا ئے سَیِّدِ السَّادَاتِ
 کَم نَیْمِ، زَاں ہَمہ بُرُوئے یَقِیْن   ہَر کَہ گویدِ دَر وِغ، ہِست لَیْعِیْن

ایک آئینہ ام، زِ رَبِّ غنی   از پئے صورتِ مہِ ندنی
 ہرچہ آں یار، بردِ دلِ من رخت   نہ شیاطیں بدو، نہ نفسِ آمخت
 خالص آمد، کلامِ آں دادار   زیں سبب شد، وِلم پُر از انوار
 ہست آں وحی تیرہ، سوختنی   کہ نبود است، بر لقیں مبنی
 لیکن ایں وحی، بالیقیں زِ خداست   ہمہ کارم، ازاں لقیں شدہ راست
 آدم آں زماں، کہ باخِ زماں   کرد یکسر، ریاضِ دیں ویراں
 در مشائخ، نمائند جُسنِ تزویر   عالماں، ہم نشستہ، ہمو ضریر
 عاشق زر شدند و دولت و جاہ   دل تہی، از محبتِ آں شاہ
 اندریں روزہائے، چوں شبِ تار   قوم را دید حق، بحالتِ زار
 پس مرا، از جہانیاں بگزید   در دلم، رُوحِ پاکِ خویش دید
 در دلِ من، زِ عشق شور افگند   خود مرا شد، گُست ہر پیوند
 کرد دیوانہ، و خسروا داد   بست یک در، ہزار درِ بکشاو
 خلق و مردم، نصیحتم بکنند   تا بپرسم، زِ یارِ خود پیوند
 من نیم کور، تا چو کورانے   بگزینم چہ، زِ بستانے
 آں بر تازہ، کاں عطیہ یار   چوں زِ دست افگنم پئے مُردار

گر بھانے، بد شمنی نغزد   تیغ گیرد، کہ خون من ریزد
 من نہ آنم، کہ ترک اُو گویم   جان من ہست، یارِ مہ رویم
 رخت ہرگز، ز کویچہ اش نہ بزم   بزدلاں دیگر اند، و من دگرم
 فارغم کرد، عشق صورت یار   از غم حملہ ہائے ایں اغیار
 شورشِ عشق ہست، ہر آنے   تا بجے خیر ایں گریبانے
 ناصحاں را خبر، ز عالم نیست   گذرے، اسوئے آل زلالم نیست
 آدم چوں سحر، بلیجئے نور   تا شود تیرگی، ز نورم دور
 شور افگندہ ام، کہ تا زیں کار   خلق گردو، ز خوابِ خود بیدار
 غافل! من ز یار آندہ ام   بچو باد بہار آندہ ام
 ایں زمانم، زمانہ گلزار   موسمِ لالہ زار و، وقت بہار
 آدم، تا نگار، باز آید   بیدلاں را قرار، باز آید
 دستِ غنیم پُرورد ہر دم   کرد و خمیش بمن، ظہورِ اتم
 نورِ اہسام، بچو باد صبا   نزدِ م آرد، ز غیبِ خوشبو ہا
 زندہ شد ہر نبی، با مدغم   ہر رسوے، نہاں بہ پیرہنم
 پُر شد از نورِ من، زمان و زمین   سر ہنوزت بر آسماں، از کیس

با حُدا جنگ ہا کُنی، ہِیہات
 از تو رُع، بَرُوں رِہادی پا
 از پے خلق و ننگ و نام و رُسوم
 رُو بد و کُن، کہ رُو، رُخ یار است
 و حِی حق را، چو بَشَنوی از ما
 تانہ کارِ دِلت بجاں بَرَسد
 تانہ از خود رُوی، حُب اگر دی
 تانیا ئی زِ نَفْسِ خُود بیروں
 تانہ خاکت شُود، بسانِ غبار
 تانہ خُونت چکد، برائے کسے
 چوں دِہنَدَت، بکوئے جانان راہ؟
 تو حَسریں در اہم و دینار
 با چُنیں حِرص و آرزو کِبر و غرور
 گر بچوئی سوارِ ایں رِہ راست
 اندر آخِجاءِ بچو، کہ زور نہماند
 ایں چہ جُور و جفا کُنی، ہِیہات
 ہوش کُن، اے بُریدہ، ز اں یکتا
 تانفتی رُوزِ حَضرتِ شَیْئوم
 ہمہ رُو ہا، فدائے دِلدار است
 ایں مگو، ما نیا فِقیم چہدا
 چوں پیامت زِ دِلتال بَرَسد؟
 تانہ مُشربانِ آشنا گردی
 تانہ گردی، بَرُوئے اُو مَجْنُوں
 تا نگر دُو، غبارِ تو خُونِ بار
 تانہ جانت شُود، فدائے کسے
 چوں نِدا آیدَت، از اں در گاہ؟
 روز و شب چوں سگاں براں مُردار
 چوں نمانی، زِ کوئے جانان دُور
 اندر آخِجاءِ بچو، کہ گرد بخاست
 خُود نُمائی و کِبر و شور نہماند

اندر آنجا بجو، کہ مرگ آمد   چوں خزاں رفت، بار و برگ آمد
 فانیاں را جہانیاں، نرسند   جانیاں را، زبانیاں نرسند
 لاف ہائے زباں، بود مُردار   جز سگاں، کس نحویدش ز بہار
 در دے، چوں بروید آں گلزار   بلبلیش، اہلِ دل شہوند ہزار
 ایں قبولیت، از خدا آید   نہ بہ تزویر و افتدا آید
 چادرے، کاندرو خدا باشد   صد عزیزے، برو خدا باشد
 ور بود، زیر جامہ شیطانے   زود بینی، تباہ و ویرانے
 مے خوری ز ہر اگر تو بخل و حسد   مے گنی با عبادِ ربِّ احد
 تانہ میری، بتر ز مُرداری   دُور از فضلِ حضرتِ باری
 تانہ گرد دست نگوں، ز نیاز   پردہ از نفسِ تو نہ گردو باز
 تانہ ریزد تیرا، ہمہ پرو بال   اندر اینجا، پریدن است مُحال
 پردہ نیست، بر رُخِ دلدار   تو ز خود، پردہ خودی بردار
 ہر کہ را، دولتِ ازل شد یار   کارِ اوشد، تذلُّلِ اندر کار
 آں سعیداں، لقائے او دیدند   کہ بلاہا، برائے او دیدند
 ابرو ریختہ، پئے آں شاہ   دل ز کف، و از سرا و فتادہ کلاہ

گر نیابند، سوئے یار گُذر   از غمش، جاں گُند زیرِ وزبر
 کردہ بُسیادِ خود، ہمہ ویراں   ہم ملائکِ زِ صدقِ شاں حیراں
 چوں دے سوئے دل رہے دارد   یار، پُچوں یارِ خویش بگُذارَد
 لاجِرم، ایں چُنیں وفادائے   جامِ عزّتِ خُرد، ازاں یارے
 ہچو دیوانہ، یک جہاں خیزد   تا بیک لحظہ خُونِ او ریزد
 لیکن آں یار، خود فرود آید   تا عُدو را، دو دست بنماید
 ہچُنیں، صَادِقاں نشان دارند   قُدسیاں، بہرِ شاں بر پیکار اند
 ایں نہاں جنگ، گر کُشردیدے   راہِ مردانِ راہ، بگُزیدے
 ہر عُدوے، کہ خیزد از سرِ کیں   خود بکوبد سرش، خُداے مُعین
 چوں شود بندہ، یارِ آں جاناں   بر کابش دَوْنِدِ سُلطاناں
 ہر کہ، جاں بہرِ یارِ باختہ است   یارِ ما، قدرِ او شناختہ است
 از سگاں، کتر است دُشمنِ او   بد گہر، کوفتہ زِ ہا وِں او
 ہست، از عادتِ خُداے علیم   می کُند فرق، در سعید و لئیم
 ہیچ دانی، لئیم را چہ نشان؟   آنکہ، او دُشمنِ امامِ زماں
 آنکہ، او آمد از خُداے یگاں   پیشِ حَشَمَش، زِ خیلِ مُفترِیاں

گر بُودے، شقی و کرمِ زمیں   توبہ کر دے، زِ گفتگوئے چُنیں
 آنچہ، با من کُند عنایت یار   کے بغیرے شُنیدی، اے مُردار!
 گر رِشارِ تو، اِتِّقا بُودے   مشعلِ غیب، رہنما بُودے
 اِتِّقا را بُود، زِ صدقِ آثار   اے سیہِ دل، تُرا بصدقِ چہ کار؟
 نیستی از خدا تو راز شناس   ہمہ بر ظنّ و وہم ہست اساس
 آنچہ گوئی، زِ راہِ کبر و مجُود   پیش ازیں، گفتہ اند قومِ پیود
 نفسِ تو فریب، رُوحِ تو خُشتہ   ہمہ ابوابِ آسمانِ بستہ
 ایں چہ غفلت کہ خوشِ بدیں کیشی   و از حُدا، پہچ گہ نیندیشی
 اے بسا رازِ ہا، کہ عینِ صواب   پیشِ کوراں، مقامِ استعجاب
 رَہ طلبِ کُن، بگریہ و زاری   تا بجوشد، تر حُسمِ باری
 یک شب، از صدقِ نعرہ با برار   پیشِ آں عالمِ حقیقتِ کار
 از آدب، نے براہِ استِکبار   زود دخواہ، اندریں اُشرار
 تر کُن، از آشکِ خویش بسترِ خویش   باز لبِ را گشائی، با دلِ ریش
 کائے خُدا ئے علیمِ رازِ نہاں   کے بعلّتِ رسدِ دلِ انساں
 چوں ملائکِ ندیدہ اند آں نور   کالِ در آدم، تو داشتی مستور

با چہ چیزیم و، علم ماست چہ چیز   بے تو در صد خط، قیاس و تمیز
 مانخطا کار و، کار ماست خطا   شد تہ کار ما، ز عجلت ہا
 گزشت ایں کہ سوئے تو خواند   وز تو بہتر، کدام کس داند
 گنہ ما بہ بخش و، چشم کشا   تا نمیریم، از خلاف و ابا
 ورنہ، ایں استلا، ز ما بردار   کہ رحیمی و فتاد و غفار
 اہل اخلاص، چوں گنند دعا   از سر صدق و اہتہال و مبکا
 شور افتد از اں، در اہل سما   ز اں رسد، حکم نصرت و ایوا
 پس گجائی، چہ رانے آئی؟   اندریں، بارگاہ یکتائی
 تو دعا کن، بصدق و سوز و گداز   تا شود بردت، در حق باز
 از خودی، حال خود خراب مکن   شب پری، کار آفتاب مکن
 چوں رسد عجز کس، بحد تمام   نصرت یار را، رسد ہنگام
 پس، چہ انصرتش نمے خواہی   دور رفتی، بکام گمراہی
 نہ زماں بینی و، نہ حالت قوم   دل چو کوراں، زباں کشادہ بلوم
 ایکہ چشمت، ز کبر پوشیدہ   چہ گنم، تا کشاید دیدہ
 گرترا، در دست، صدق و طلب   خود روی ہا مکن، ز ترک ادب

رازِ راہِ حُدا بچو، زِ حُدا
 تو نہ چوں خُدا، بجائے خُود آ
 ہوش دار، اے بشر! کہ عقلِ بشر
 دارد اندر نظر، ہزارِ خطر
 سرکشیدن، طریقِ شیطانی است
 بر خلافِ، سرشتِ انسانی است
 تازہ فضلش درِ تو بکشاید
 صد فضولی بکن، چہ کار آسید
 آں خُدائے کہ، وعدہٴ حکمے
 داد از راہِ رحم و لطف ہمے
 اُو بدانت، از ازل، کہ اَنام
 راہِ خُود گم کنند، از اُو ہام
 ورنہ، کارِ حکم، چہ خواہد بُود
 رہنمائی بمردِ راہ، چہ سُود
 راہ گم کردہ را، حکم باید
 تا بدو، راہِ راست بنماید
 ایں مگو، ما خُودیم عالمِ دین
 توبہ کن، از مکالماتِ پُچنین
 کور را کور کئے نماید راہ؟
 ہر کہ آگاہ، از حُدا آگاہ
 دین نیاید، بغيرِ دیندارے
 سگ نداند، بغيرِ مُردارے
 سُخنِ یار و، سینہٴ افروہ
 گر بری ریگ را، رفیع و بلند
 خانہٴ آنست، کاں زِ مِعمارے
 ایں زمانِ ہزارِ طوفان است
 ”خانہ از پائے بست ویران است“
 ورنہ اُفتد، زِ سیل، دیوارے
 جابمہٴ زندہ است، بر مُردہ
 جنبشِ باد خواہد شش افگند
 جابمہٴ زندہ است، بر مُردہ
 جابمہٴ زندہ است، بر مُردہ
 جابمہٴ زندہ است، بر مُردہ

ایں عجب قوم ہست، ناہنجار   باچنیں خانہ، فارغ از معمار
 آنچہ، باوین نمود، قوم پلید   با ااماں، نہ کردہ است یزید
 بازگوئی، کہ من نے بینم   حاجت دیگرے پئے دینم
 ایکہ راضی شدی، بنقص و زیاں   ایں نہ دین است، بلکہ دشمن اں
 دیں پیاموزدت، خدائے قدیر   ورنہ رسمے است خام و زشت و حقیر
 مُسَلَّمَت، مُسلے نہ کرد، اے دُوں   و از بُخاری بُخارِ سرافزوں
 ایں ہمہ استخوان، بدامانت   نیست یک ذرہ مغر، در جانت
 کوری و باز در وکت ہوے   کہ بخواند ترا بصیر، کسے
 زیں خیال تو، مُردنت بہتر   زیں غذا، زہر خور دنت بہتر
 اے نشستہ، بصدرِ سجادہ   ایں چہ سودات، در سر افتادہ
 ناید اندر قیاس و فہم کسے   کہ شود، کار پیل از مگسے
 از خدا، چوں رسید پیغامت   چوں نترسی، ز جُثتِ انجامت؟
 بس ہمیں است طاعتت اے غول   کہ دکت، حکیم حق نہ کرد قبول
 مُحَبَّتِ کفو، در میاں آری   جُثتِ نفس است، اصلِ بیزاری
 ہر چہ ثابت شد است از قرآن   تواز و سر بہ پیچی، اے ناداں

صد نشان شد عیاں، چو مہرِ منیر   نزدِ تستِ ایں دروغ یا تزویر
 دیدہ، آنخسِ برائے آں باشد   کہ بدو مرد، راہِ داں باشد
 وہ چہ ایں چشمِ ہست و ایں دیدہ   کہ برو آفتاب پوشیدہ
 گر بدلِ باشدت، خیالِ خدا   ایں چنیں ناید از تو، استغنا
 از دلِ و جان، طریقِ اوجوئی   و از سرِ صدق، سوئے او پوئی
 ہر کرا دلِ بودِ بدِ لدا رے   خبرش پُرسد، از خبرِ دلا رے
 گر نباشد لقاے مجبوبے   جوید از نزدِ یار، مکتوبے
 بے دلا رام، نایدش آرام   کہ برویش نظر، گہے بکلام
 آنکہ داری بدل، محبتِ او   نایدت صبر، جز بصحبتِ او
 فرقتِ او، گر اتفاقِ افتد   در تن و جانِ تو، فراقِ افتد
 دلت، از ہجرِ او، کبابِ شود   چشمت از رفتنش، پُر آبِ شود
 باز چوں آں جمالِ و آں روئے   شد نصیبِ دو چشم، در کوئے
 دستِ در دامنش زنی، مجنوں   کہ ز نا دیدنت، و لم شد نحوں
 ایں محبتِ بندرہِ امکاں   و از دلِ افگندہ، خدائے جہاں
 ایں وفا، بندرہِ ناچیز   فارغِ افتادہ، زیارِ عزیز

اُو فرستاد بندہ، از جُود   تا رہاند تَرا، زِ ریب و جُود
 آں قدر، بار ہا نشانِ بُمُود   کہ زِ صد معرفت، درے بکُشود
 باز سرے زنی، بآں کارے   سہل پنداشتی، چُنیں کارے
 لا اُبالی فتادہ، ز اں یار   فارغی، ز اں جمال و ز اں گفتار
 مُردگان را ہمیں کشتی، بکنار   و از دِلّارامِ زندہ، بِنِزار
 کس شَیدِی کہ قانع از یار است   عشق و صبر، ایں دو کار دُشوار است
 ایں بُود حال و طُورِ عاشق زار؟   ایں بُود قدرِ دِلبر، اے مُردار!
 عاشقان را بُود، زِ صدقِ آثار   اے سِیہِ دِل، اِثرا بہ عشق چہ کار
 نِزد تو، چوں رَسید، ز اں کُوئے   پیکِ آں دِلستانِ خوش رُوئے
 عِزّتش اِینکہ، کافرِش خوانی   و از سرِ زنجیر، از دَرِش رانی
 صد ہزاراں نشان، ہے بِنی   باز مُنکر شوی، زِ بے دینی
 خوشتن را تو عالمِ انگاری   زِیں، فضولی گنی بَعْداری
 تا زِ تو، ہستی ات، بَدَرِ نرود   ایں رگِ شِکر از تو بَرِ نرود
 پائے سَعِیت بلند تر نرود   تا تَرا دُودِ دِل بَسَرِ نرود
 یار پیدا شود در اں ہنگام   کہ تو گردی نہاں زِ خود، بتمام

تانا سوزی، زِ سوز و غم نہ ہی	تانا میری، زِ موت ہم نہ ہی
چسیت اک ہرزہ جان و تن، کہ سخت	آتش اندر دے بزن، کہ سخت
گلبہٴ جسمِ خود، بکن برباد	چوں نے گزود از خدا آباد
پائے خود را، جدا کن از تن خویش	چوں نگیرد رہِ صداقت پیش
آفرینِ خدا، بر آں جانے	کہ زِ خود شد، برائے جانانے
منزلِ یارِ خویش کرد بدل	واژ ہوا ہا زِ مید صد منزل
از خودی دُور شد، خدا را یافت	گم شد، دستِ رہنما را یافت
ایکہ دیوانہ، پئے اموال	وہ کہ در کارِ دیں، چنیں اہمال
وقتِ عیشِ شست و، موسِمِ شادی	تو چہ در سوگ و ماتم اُفتادی
از خُدایت رسید، رہبرِ دیں	مردِ دیں باش، و چوں زناں مَنشیں
خیز و از بہرِ یار، کارے کُن	یک نظر، سوئے ایں بہارے کُن
ورنہ مرگ است، از دہائے دماں	زودے گیر دت، مَشو ناداں
اُس صبا نگہتے زِ یار آورد	در دے، موسِمِ بہار آورد
تو خزاں بہرِ خود پسندیدی	من ندانم، پچہ در خزاں دیدی
از پئے زندہ کردن، آمد یار	تو ہم از دستِ خود، شدی مُردار

قصہ ہا پیش مے گنی، زِ ضلال کایں کرامات ہائے اہل کمال
 گر دُریں قصہ ہا اثر بُودے دکت، از رخس، دُور تر بُودے
 قصہ ہا، گر بیاں گنی تو ہزار کئے رَد از تو، جُستِ دل زِ نہار
 زیں قصص، بیچ راہ نَشاید صد ہزاراں بگو، چہ کار آید
 بنشیں مَدّتے باہل یقیں تا وِہندت، دو دیدہ حق ہیں
 اندر وین تو هست، دیوِ نِصال برزباں، قصہ ہائے از ابدال
 روز چوں روشن است، از دادار چشم بختاؤ، شب پری بگذار
 در خور و مہ، شکے نیگر در راہ تو زِ دادارِ خویش، دیدہ بخواہ
 نیستی طالبِ حقیقتِ راز بس ہمیں مُشکلت، اے ناساز
 ایں مگو، من محافظِ دینم خود، شفا بخشِ دینِ مسکینم
 در دکت، صد ہزار بیماری چہ ازیں دل، تَوَقّے داری
 تَنَد بادے بخواہ، از دادار تائس و خارِ تو بَر دیکبار
 جُز خُدا، راہ چارہ سازی نیست باز کن دیدہ، جائے بازی نیست
 شبرے نیستت، زِ جانانہ مے زنی، ہرزہ گام کورانہ
 ہچو کرمی، جُز کلامِ خُدا مُردہ ہستی، بَغیر جامِ خُدا

آں یقینے، کہ بخشدت دادار
 چوں، خیالِ نِخودت نہد بکنار؟
 آں یکے، از دہانِ دلدارے
 نکتہ ہائے شنیّد و آسارے
 واں دگر، از خیالِ خود بگماں
 پس، کجا باشد، ایں دو کس یکساں
 ذوقِ ایں مے، چو تو نے دانی
 ہرزہ، عو غو گئی، بس دانی
 آں خدا داں، کہ خود دہد آواز
 نہ کہ از وہم کس، نماید باز
 واجب آمد ازیں، بہر دوراں
 کہ تکلم کند خدائے یگاں
 ورنہ دینِ ست، محض افسانہ
 ایں ز شیطان بود، نہ از حق دین
 ایں چنیں دیں، ز صدق بیگانہ
 آں ز شیطان بود، نہ از حق دین
 کہ نہ دارد دوام و حی یقین
 دیں ہماں دیں بود، کہ حی خدا
 نشود زو بہ ہیچ وقت جدا
 وحی و دینِ خداست، چوں توام
 دیں ہماں دیں بود، کہ حی خدا
 بے یقین، چوں نجات یابد خلق
 یک چو گم شد، دگر شود گم ہم
 بے خدا، چوں یقین بدل آید؟
 بیگماں، رُو ز حق بتابد خلق
 گفتگو یا بقا، ہے باید
 بے خدا، چوں یقین بدل آید؟
 گفتگو یا بقا، ہے باید
 اے کہ، مغرورِ راہِ مطنونی
 تو نہ عاتل، کہ سخت مجنونی
 نفسِ آمارہ، بندہ صد آزار
 جز یقین، کے بگرد از وے باز
 چوں بہ بینی، بہ بیشیرِ شیرے
 نہ گئی، در گر نختن دیرے

ہم چنیں، پیش تو، چو گرگ آید   دل تپد، ہیبتِ سترگ آید
پس بدیں دعویٰ یقین، کہ ترا   ہست بر کردگار و روزِ جزا
باز، چوں مے کُنی گناہِ بزرگ   چہ خدا نیست نزد تو، چوں گرگ؟
بر خدا نیستت یقین، ز نہار   زیں، چو گرگاں، خوش آیدت مُردار
آں یقینے، کہ مانع زِ خطا شدت   گدِ خواہی، زِ شمسِ بگویم راست
آں کلامِ خدا بقطع و یقین   پاک و برتر، زِ خسلِ دیولِ عین
پس ہماں، چارہٴ خطا کاریت   راہِ دیگر، طریقِ مکاریت
کس شنیدی، کہ با یقینِ ہلاک   باز، در بیشہٴ رَوَد، بیباک
پس چہ ممکن، کہ با یقینِ خدا   باز گردِ دَوِے، بگردِ خطا
شک و ظن را، یقینِ نہادی نام   زیں شدی، با جرائمتِ بدنام
اندکے، سوئے خودِ نظر انداز   از سرِ غور، دیدہ را کُن باز
تا بدانی، کہ کور و مجبُوبی   سخت محروم ماندہ، زیں خوبِی
ذرّہٴ نیست در تو، از انوار   شبِ دیجور را بماہِ چہ کار
اِسِ خدائے عجیب، در دلِ تُست   کہ ازو، صد نباتِ ظلمتِ رست
شبِ تارست و دشت و ہمِ دَواں   چوں بخوابی زِ غفلت، اے ناداں

خیزو، بر حالِ خود نگاہ بکن
خیزو، و از نفسِ خود پُرسِ نشان
چہ یقینِ نزدِ اوست ز آبِ حیات
گر دلت مے تپد، برائے یقین
ہر چہ در فطرتِ تو، ریختہ است
زیں عیاں شد، کہ آں کریم و رحیم
باز، انساں زِ قصرِ ہمتِ او
گر یقین نیست، خواہشِ انساں
آنچہ در فطرتِ بشرِ مکتوم
بحرِ فیض است، چوں رواں ہر دم
پس اگر تانعی، بمنظونی
دل تپد، از برائے رفعِ حجاب
أَفَلَا تَبْصُرُونَ، گفتِ خدا
ہمتِ دُوں مدار، چوں دُوناں
ہر کہ جو یائے اوست، یافتہ است
خطرہ بہ بین، و آہ بکن
کہ چہ خواہد، مراتبِ عرفاں
یا پسندید، و ربطِ شُبہات
بُخلِ چوں کرد، آں کریم و معین
باز، ز اں عزم، چوں گر نیختہ است
داد، ہر مقتضائے ایں تقویم
گشت غافل، ز نورِ فطرتِ او
پس چہ باعث، کہ جویدش ہر آں
چوں بماند بشرِ ازو محروم
تا رسانند، تا یقینِ اتم
تو نہ عاتل، کہ سختِ مجنونی
بجز دلے، کاں شدت، ہمو کلاب
خیزو، در نفس جو تعطشِ ہا
رو، بجویار را، چو مجنوناں
تافت آں رو، کہ سرِ تافتہ است

آفرینِ خدا، براں مَر دے   کہ بریں درِ شدت، چُوں گِر دے
 از پئے وصلِ آں مہمین پاک   اوقتِ ادہ، سرِ نیازِ بَخاک
 ہر زماں با خدائے یکتائے   بر زمین و بر آسماں جائے
 ذرّہ ذرّہ، جُدا شدہ زِ زمیں   دِل پریدہ، بسوئے عرشِ بریں
 بر رُخِ او، تجلیاتِ خدا   در دِلش، جلوہ گاہِ ذاتِ خدا
 ایں ہمہ حالت، از خدا آید   چُوں یقین از کلامش افزاید
 تو نفھی ہنوز ایں سَخَنَم   در دِلت چُوں فرو شو مچہ کُنَم
 اے دریا کہ دِل زِ دردِ گداخت   در دِل مارا، مُخاطبے نہ شناخت
 اے خورِ روئے یار، زُود بر آ   کہ دِل آ زُود، از شبِ یلدا
 عُمرا، ہم رَسید تا بکنار   بکنار م، در آئی اے دِلدار
 ایکہ، تو طالبِ خدا، مستی   آں یقین جو، کہ بخشِدتِ مستی
 آں یقین جو، کہ سِلِ تو گردد   ہمہ در یار، مِیلِ تو گردد
 آں یقین جو، کہ آتشِ افروزد   ہر چہ غیرِ خدا، ہمہ سوزد
 از یقینِ ست، زُہد و عرفاں ہم   گفتِمت آشکار و، پُنهان ہم
 جُز یقین، دینِ تو چو مُردارے   سر پُر از کبر و، دِل ریاکارے

بے یقین، نفسِ گردِ دَوت چو گے   جُنبَدش، نزدِ ہر فساد، رگے
 ہر کہ دُور از نِگار، خواہد ماند   نفسِ دُوں را، شِکارِ خواہد ماند
 گر تُرا، آرزوئے دیدارِ ست   پاکِ دِل شو، نہ مُشکلِ اِیں کارِ ست
 اِیں مُراد، از خُرد، چہ مے جوئی   وَحیِ حقِ شوید، از سِیہِ رُوئی
 اِیں خُرد، جُمْلہ خُلقِ میدارند   نازِ کم کُن، کہ چوں تو بسیارند
 چارۂ دِل، کلامِ دِلدارِ ست   ہر چہ غیْرِش کُنند، بیکارِ ست
 زہرِ فِرقتِ پِستی و ناکامی   باز، مُسکِرِ زِ وَحیِ و اِلہامی
 جانِ تو بر لب، از خُردِ دِل آب   باز، از آبِ زِندگی رُو تاب
 داروئے ہر شکے کہ در دِل ہاست   آں بدارِ الشِّفاءِ وَحیِ خُداست
 ہست بر عقل، مِنتِ اِلہام   کہ از وِچخت، ہر تصوّرِ خام
 آں گماں بُردو، اِیں نمودِ فراز   آں نہاںِ کُفتِ و، اِیں کُشودِ آں از
 آں فرورِخت، اِیں بکفِ پِیرِ و   آں طمَعِ دادِ و، اِیں بجا آورد
 آنکہ بَشکست، ہر بُتِ دِل ما   ہست وَحیِ خُدائے بے ہمتا
 آنکہ مارا رُخِ نِگارِ نمود   ہست اِلہامِ آں خُدائے و دود
 آنکہ داد، از یقینِ دِل جاے   ہست کُفتِ آں دِلارِ مے

وصلِ دلدار و مستی از جامش   ہمہ حاصل شدہ، زیرِ الہامش
 اے بُریدہ اُمید ہا زِ خدا   توبہ کُن، از فسادِ خود باز آ
 عیشِ دُنیا عے دُوں دُھے چند است   آخرش، کار با خداوند است
 ترک کُن، کین و کبر و ناز و دلال   تانہ کارت کشد، بسوئے ضلال
 چوں ازیں دام گہ، پبندی بار   باز نائی، دریں بلاد و دیار
 اے زو دین بے خبر، بخور غم دیں   کہ نجات مُعَلَّق است بدیں
 ہاں تغافل مکن، ازیں غم خویش   کہ ترا کارِ مُشکل ست بہ پیش
 دل ازیں درد و غم، فگار بکن   دل چہ، جاں نیز ہم نثار بکن
 ہست کارت ہمہ، ہاں یکذات   چوں صُبُوری کُنی ازو، ہیہات!
 بخت گردہ، چو زو بگردی باز   دَولت آید، زِ آمدن بہ نیاز
 اے، رَسَن ہائے آرز، کردہ دراز   زیں ہوس ہا، چسپا نیائی باز
 دَولتِ عمر، دِ مبدم بزوال   تو پریشاں، بلفکرِ دَولت و مال
 خویش و قوم و قبیلہ، پُر زِ دغا   تو بُریدہ، برائے شاں، زِ خدا
 ایں ہمہ را بکشتنت آہنگ   گر بصلحت کشند و گاہ بجنگ
 ہست آخر، ہاں خدا، کارت   نہ تو یارِ کس، نہ کس یارت

ہر کہ وارد، یکے دلارامے   جز بوشلش، نیابد آرامے
 تانہ بیند، صبوریش ناید   ہر دوش، سبیل عشق بر باید
 در دل عاشقاں، قرار کجا   توبہ کردن، ز رُوئے یار کجا
 حُسنِ جاناں، بگوشِ خاطرِ شاں   گفت رازے، کہ گفتش نتواں
 کامیاباں، وزیں جہاں ناکام   زیرِ کاں، دُور تر پریدہ زِ دام
 از خود و نفسِ نُو، خلاص شدہ   بہیضِ فیضِ نورِ خاص شدہ
 در خُداوندِ خویش، دل بستہ   باطن، از غیرِ یار بگشستہ
 پاک از دُخلِ غیر، منزلِ دل   یار کردہ، بجان و دل منزل
 ریزہ ریزہ شد، آبِ گینہِ شاں   بوئے دلبر دند، ز سینہِ شاں
 نقشِ ہستی بشت، جلوہ یار   سَرزد آخر، ز جیبِ دل، دلدار
 فانیان و پُر از خُدائے وحید   پاک و رنگیں، برنگِ ربِّ مجید
 آں حُدا دیگر و، دگر انساں   لیکن ایناں، درو شدند نہاں
 نے ز سر ہوش، نے ز پا بختے   در سر دستانِ بختاک سرے
 ہر کسے را بخود سرو کارے   کارِ دلدادگاں، بدلدارے
 عالمِ دیگر است، عالمِ شاں   دُور از غیرِ حق، معالِمِ شاں

ٹھٹھہ اندو، بحپشیم تو بیدار
 جز حسدا، کس نہ محرم اسرار
 فارغاں، از ندمت و تحس
 نے ز مدھے خبر، نہ از نفیس
 ہر کہ با ذات او، سرے دارد
 پشت، بر روعے دیگرے دارد
 ہر کہ گیرد ورش، بصدق و حضور
 از در و بام او، بہار د نور
 نور تاباں، چومہ، ز پیشانی
 پر ہمہ رُو، ز عشق ربّانی
 عشق آں یار، مدعا گشتہ
 دل، ز غیر خدا، جدا گشتہ
 لطف او، ترک طالبان نیکند
 کس، بکار رہش، زیاں نیکند
 ہر کہ آں در گرفت، کارش شد
 صد اُمیدے، بروز گارش شد
 مثل آں دیستان، کجا دیدی؟
 پس چرا، ہجر او پسندیدی؟
 یہ کہ تو زود تر، رہش گیری
 ایں نباشد، کہ پیش ازاں میری
 عمر اول بہیں، کجا رفت است
 رفت و بنگر، ز تو چارفت است
 پارہ عمر رفت، در خسردی
 پارہ را، بسرکشی بُردی
 تازہ رفت و، بماند پس خورده
 دشمنان شاد و، یار آزرده
 بشنو، از وضع عالم گدراں
 چوں گُند، از زبان حال بیاں
 کیں جہاں، با کسے وفا نیکند
 نیکند صبر، تا جدا نیکند

گر بُود گوش، بشنوی صد آہ از دِلِ مُردہ درونِ تباہ
 کہ چرا مُرو بتافتم، زِ حُدا دِلِ نہادم، در آنچہ گشت مُجا
 ہمچنین ساعتے، تُرا در پیش گور آواز ہا دہد، چوں خویش
 یاد کُن، وقتِ کوچ و ترکِ جہاں جاں بلب، خانہ پُر زِ شور و فغاں
 زنِ بِنالہ، بدیدہ خوں بار پسرے گرید، از پسِ دیوار
 دخترے، سر بر ہنہ، اُشکِ رواں ہمہ خویشاں شدہ، تنِ بیجاں
 ناگہاں بانگِ آمد، از سرِ درد کہ فلاں، زِیں سرائے رحلتِ کرد
 چند فرزند را، گذاشت یتیم بیوہ، بیچارہ ماندہ با صد بیم
 اِس مالِ ست، عیشِ دُنیا را گر ندانی، بِپرس دانا را
 بر سرِ گور، پائے تُست، اے خام ہوش کُن، تانہ بد شود انجام
 اِس جہان است، مثلِ مُردے ہر طرف، چوں لگے طلبِ کارے
 رشتِ آنکس، کہ رشتِ زِیں مُردا خاک شد، تا مگر شود خوش یار
 لُطفِ او، ترکِ طالبانِ نیکند کس بکارِ ریش، زِیاں نیکند

ہر کہ از خود شد، ایزدش نولند

نیکتہ ہست، گر کسے داند

از طمعِ جُبْتِیم ہر چیزے کہ آں بیکار بُود
خود فزوں کر دیم، ورنہ اندکے آزار بُود

تو خواہی تُسپ، یا خود مردِ مے باش	کہ بر ما نیست، بجز ہشیار کردن
فضول باشد، اندر وقتِ مستی	حدیثِ مردمِ ہشیار کردن
فضولی ہست، با گیسوئے مُشکلیں	حدیث از تبت و تاتار کردن
پس از مردن، شود معلومتِ اے یار	خلافِ رائے سلطان کار کردن
کمر بستن، برائے خدمتِ بُت	نشانش، بر بدنِ زُتار کردن
نکردی خوب، اے نامہرباں یار	پس از امتدادِ ہا، انکار کردن
فضولی ہست، پیشِ روئے آں یار	حدیث از گلبنِ پُر خار کردن
رو نیکاں، گرفتن، ہمچو نیکاں	ز فکرِ باطلِ استغفار کردن
بالفاظِ سُخن، چسپیدن از جہل	نہ فکر اندرتہ اسرار کردن
بخوابِ موت، آں شخصے کہ خُشید	نمے بر خیزد، از بیدار کردن
سر، از فرمانِ آں حاکم، مبردار	کہ دارد، قُدرتِ بردار کردن
بیاید جُبْت، از مردانِ حق، دیں	نہ میل و طمع در دینار کردن
بکوری ہر چہ ماند، غیر معلوم	سوانش، از اولی الابصار کردن

رائے واعظ، اگرچہ رائے من است

لیک، عشق تو، بند پائے من است

آہ صد آہ، رفت عمر بباد   نفس بد کیش مان شد مُنقاد
بیچ دشمن، بد شمنے نکم شد   آنچہ کردیم، ما بخود بیداد
کافراں، مُردگانِ دل باشند   بر نیاید ز مُردگانِ فساد
دل نہاد و بفسکتِ دُنیا   باز دارد، ز کار ہائے معاد
شخصِ دُنیا پرست، در دُنیا   چند روزے بسر کند، و لشاد
فضلِ حق باید و ریاضتِ سخت   تا بر آید، ز کذب و شر و فساد

ہر کہ از شرِ نفسِ خویش پرست

گنہش طاعت است و بخورش داد

من نہ واعظ، کہ عاشقِ زارم   آید، از طورِ واعظاں، عارم
نزدِ بیگانگان، جُنوںِ زدہ ام   نزدِ معشوق، نیک ہشیارم

نہ در فراق قرار آیدم نہ وقتِصال بجز تم، کہ من از عشقِ او چہ مے جویم

کاش تا دوست راہ یافتی فرصتِ یک نگاہ یافتی

رفتی و درِ عشقِ بجانم گذاشتی بیچیم خبر نشد، بدل اند را چہ داشتی

(مطبوعہ ۱۹۱۰ء)

اے شوخ، ز ناتواں چہ جوئی؟ از خستہ و نیم جاں، چہ جوئی؟

رفتم و فنا شدیم و مُردیم از گم شدگانِ نشان، چہ جوئی؟

یار است، قریب تر، ز جاں ہم اے ابلہ، تو از مبتلاں، چہ جوئی؟

پیراں نہ کنند توبہ، از عشقِ اے مُعتسب، از جواں چہ جوئی؟

دُنیا ئے دنی است، چند روزہ زو راحتِ جاوداں، چہ جوئی؟

زینجا بشتاب آ، تہی دست از مژ بکہ، از غماں، چہ جوئی؟

تیرش، ز کسے، خطا نہ کردست از ناوکِ او، اماں، چہ جوئی؟

بر کاخِ فلک، ثرا بخوانند از خار و خسِ آشیان چہ جوئی؟

فترخ، درِ یار را، نہ گیر پیرا من این و آں چہ جوئی؟

(مطبوعہ ۱۹۱۱ء)

حضرت اقدس کی پُرانی نظمیں

تو نورِ ہر دو جہانی، ترا شناختہ ام ہمہ تن اند و تو جانی، ترا شناختہ ام

مردم بدرِ عشق و صنم را خبر نہ شد صد آہِ کرم و بیدلِ او اثر نہ شد

دامن کشاں رویِ زَمَنِ اے یا زَنہِ شَمِ دستمِ نئے رَسدِ کہِ دِلت را بخود کشم

آمد تمام شہر بہ بیمارِ پرسی ام و اس شوخ دیدہ ہیں، کہہ بدیں طرف مگر

اے مونسِ جانِ بے قرارم فرسودہِ غم، تنِ نزارم
بر من، غمِ فرقت تو، سخت است دریاب، کہ سخت گشت کارم

ہفت کشورِ گزرِ عالمِ بے خبر باشد پُرِ پاں من ازیں نام کہ جاناں ہم نئے اردِ خیر
گوشِ باید کرد، قولِ کمالاں در علمِ عقل گفتہ ہر ناتراشیدہ، نہ باشد معتبر
عاقلاں را یکِ شارِ گندِ درِ دلِ اثر جاہلاں را، دفرِ صد پندِ ناید کارِ کر

کجا آں مُفسدے راجائے باشد کہ رفت از حضرت علیائے سلطان
 الا اگر عافیت خواہی، بناچار بساید بُرد، فرماں ہائے سلطان
 کسے کو خوشنیتن را بسندہ داند کجا گیر و دگر، در جائے سلطان
 گدارا، رائے باشد حسبِ قدرش نہ چوں رائے، جہاں پیائے سلطان
 زجان و مایہ و عزت، بشود دست اگر سرتابی، از ایمائے سلطان
 ہنوزت، از سیاست ہا، خبر نیست کہ مے بینی، تھمل ہائے سلطان
 بزرگاں، سرفرو آزند، فی الفور بحکم در گہ والاے سلطان
 نشانِ گردشِ بخت است و ادبار زدن رائے، خلافِ رائے سلطان
 مَروبیروں، ز قانونِ شریعت مَزن رائے، خلافِ رائے سلطان
 بزنداں مے فتداں شوخ، کز بھل ندارد، از خطا، پروائے سلطان
 ہماں باید گزیدن، از سر و چشم کہ باشد اندراں، ایمائے سلطان
 کند با جانِ خود بازی، بھولے
 کہ پسندارد و گروہمتائے سلطان

ہر کہ بے تحقیق بخشاید دہن خود بمیرد، مے کشد بسیار تن

زہر باشد آں سُخُن، کمزورہ است زینکہ، بے نور است دل افسورہ است
زندگی دارد سُخُن، کمزورہ است ہمجو باران، زندگی بخشندہ است

لب ببند آئے کور تا کور است دل تا نہ پیش عارفان، گردی نخل
تا بگردو، سینہ تو پاک صاف

صید کردن کار ما آمد، مگر صیدِ نغزیراں نہ سہل است آں پیر
جاں بکفت در دشتِ خوکاں مے و م در رہِ مولیٰ وندا، جان و دلم
از عدم، آں کس ہمیں بخشد، وجود آں کہ خود معدوم شد، گویا نہ بود
جان ما، شد بانِ راہِ یار ما تا مگر کاری شود، ایں کارِ ما

فتح و نصرت، خادمِ ما، چوں غلام

اللَّهُ يُعَلِّمُنَا وَلَا نُغَلِّیْهُمَا

(مطبوعہ ۱۹۱۳ء)

فریادِ اہلِ اسلام

دردِ اکِ حُسنِ صورتِ فُرقاں عیاں نہاںد   اُس خود عیاں ہرگز اثرِ عارفان نہاںد
 مَرُومِ طلبِ گفتہ کہ اعجازِ آں کجاست؟   صد درد و صد ریلخ کہ اعجازِ اں نہاںد
 کوہِ و از کمالِ تغافلِ بحشیم ما   آنزوئے خوب و گیسوئے عنبرِ فشان نہاںد
 بینم کہ ہر یکے، بغمِ نفسِ مبتلاست   کس را غمِ اشاعتِ فُرقاں بجاں نہاںد
 یوسفِ شنیدہ ام کہ شدش کاواں مُعین   ایں یوسفے کہ ہر کج کشش کاواں نہاںد
 جانم کباب شد ز غمِ ایں کتابِ پاک   چنداں بسختم کہ خود اُمیدِ جاں نہاںد
 دوشِ اندکے مرا بنجیائے شکیب بود   امشب ہر سرِ حال کہ تاب تو اں نہاںد
 اے سیدِ الواری ابدے وقتِ نصرت است   در بوستانِ سرائے تو کس باغبان نہاںد
 صد بار رقصِ ہاگنم، از خرمی اگر   بینم کہ حُسنِ دلکشِ فُرقاں نہاںد

در رنج و دردِ مے گذرانیم روزگار   یارب اتر تھمکے، وگر مہرباں نہماند
 یارب اچہ بہرین، غمِ فراقِ مُقدّر است   یا خود ویریں زمانہ کسے ازواں نہماند
 دیدم کہ زابداں رہِ فراقِ گُداشتند   ناچار و ردِ لم، اثرِ مہرِ شاں نہماند
 اے خواجہ پنج روز بود اطفِ زندگی   کس از پئے مدام ویریں خاکداں نہماند
 امروز گردل از پئے قرآنِ نسوزد   عذے وگر تڑا بجنابِ یگاں نہماند
 بگذار و درِ مثنوی و شغلِ غزل و شعر   ایں خود چہ چیز بہست، اگر قدرِ آں نہماند
 در غادِ ماں نشینی و صد نازِ میکنی   آنرا کہ سید است، کس از خادِ ماں نہماند
 خلق از برائے شوکتِ دنیا ہچاکنند   دردِ اکہ مہرِ کعبہ، چو مہرِ مبتاں نہماند

اے پیغمبر، بخد متِ فراقِ کمر بہ بند
 ”زاں پیشتر کہ بانگ بر آید فلاں نہماند“

اے ز تعلیم وید آوارہ   مُنکر از فیض بخشِ ہموارہ
 اُسِ قدیرے کہ نیست زو چارہ   نزد تو عاجزست و ناکارہ
 بشنوی، گر بُود بحق رُوئے   شورِ قَالُوا بَلٰی، ز ہر رُوئے
 آنکہ با ذاتِ اُو، بقاؤ حیات   چوں نباشد، بدیعِ ما اُس ذات
 ناتوانی ست طورِ مخلوقات   کے خُدا اینچنین بُود، ہیہات
 کے پسند و نخر د کہ ربِّ قدیر   ناتواں باشد و، ضعیف و حقیر
 نظرے کُن، بہ شانِ ربّانی   داوری ہا مکن، بنادانی
 اینچہ دین ست و، اینچہ آئین ست   کہ خُدا ناتوان و مسکین است

گر بدیں دین و کیش، ہستی شاد

مایہٴ عسر را دہی برباد

(مطبوعہ ۱۸۸۶ء)

DURRE SAMEEN

(Persian)

**Collections of Persian Poems
of The Promised Messiah and
Mahdi, The Founder of the
Ahmadiyya Muslim Jama'at.**